

અસ્વીકરણ: સ્થાનિક ભાષામાં અનુવાદિત આ ચુકાદા/હુકમનો હેતુ પક્ષકારોને તેમની ભાષામાં જાણકારી ઉપલબ્ધ કરાવવા માત્રનો છે અને તેનો અન્યથા ઉપયોગ થઈ શકશે નહિ. અન્ય તમામ વ્યવહારિક તેમજ સરકારી ઉદ્દેશો માટે મૂળ અંગ્રેજી ચુકાદો/હુકમ જ પ્રમાણિત અને માન્ય રહેશે.

DISCLAIMER: The translated judgement in vernacular language is meant for the restricted use of the litigant to understand it in his/her language and may not be used for any other purpose. For all practical and official purposes, the English version of the judgement shall be authentic and shall hold the field for the purpose of execution and implementation.

=====

સુશ્રી ઇન્દિરા જયસિંગ

વિ.

સુપ્રિમ કોર્ટ ઓફ ઇન્ડિયા શ્રૂ સેક્રેટરી જનરલ અને અન્ય.

(રિટ પિટિશન (સી) ક્રમાંક ૪૫૪ ઓફ ૨૦૧૫)

ઓક્ટોબર ૧૨, ૨૦૧૭

[રંજન ગોગોઈ, આર. એફ. નરીમન અને નવીન સિન્હા, ન્યાયાધીશો]

એડવોકેટ્સ:

વરિષ્ઠ વકીલોની નિમણૂક – રિટ અરજી: જેમાં ઘોષણા માગવામાં આવી હતી કે વરિષ્ઠ વકીલોની નિમણૂક કરવાની પ્રથા મનસ્વી છે, બંધારણના અનુચ્છેદ ૧૪, ૧૫, ૧૮ અને ૨૧નું ઉલ્લંઘન કરે છે અને તેથી અસંવિધાનિક તથા રદબાતલ અને શૂન્ય છે – ઠરાવ્યું: લોકોને વરિષ્ઠ વકીલ તરીકે વર્ગીકૃત કરવાની પ્રથા

સંવિધાનસંગત છે – સર્વોચ્ચ અદાલત અને વડી અદાલતોને કોઈ વકીલને પરિષ્ઠ વકીલ તરીકે નિમણૂક કરવાનો સોંપાયેલ સત્તાનો ઉપયોગ, સંબંધિત વકીલ કલમ ૧૬ હેઠળ નિર્ધારિત ત્રણ શરતો, અર્થાત્ ક્ષમતા; બારમાં પ્રતિષ્ઠા; અને/અથવા કાયદા વિષે એવું વિશેષ જ્ઞાન અથવા અનુભવ, જે નિમણૂક ઈચ્છનાર વ્યક્તિએ પ્રાપ્ત કર્યો હોય, તે પૂર્ણ કરે છે એવી યોગ્ય સંતોષની આવશ્યકતાથી મર્યાદિત છે – તેથી, કલમ ૧૬ દ્વારા પ્રદાન કરાયેલ વકીલોને પરિષ્ઠ વકીલ તરીકે વર્ગીકૃત કરવાની પ્રથા, જ્યાં સુધી તે વર્ગીકરણનો આધાર વાજબી માપદંડો પર આધારિત હોય, ત્યાં સુધી સંવિધાનસર માન્ય છે – નિર્ધારિત કરાયેલ માપદંડો બારમાં વકીલની પ્રતિષ્ઠા નક્કી કરવા માટે લાગુ પડશે, અને તે જ આ વર્ગીકરણ પાછળનો હેતુ છે – એવો હેતુ વકીલો જે કાનૂની પ્રણાલીનું પ્રતિનિધિત્વ કરે છે તેની મૂલ્યવૃદ્ધિ કરશે – તેમ છતાં, વધુ પારદર્શિતા અને એકસમાન માપદંડો/માર્ગદર્શિકાઓની જરૂર છે – એવી પ્રક્રિયા જરૂરી છે કે જેથી પ્રમાણપત્રો અને યોગ્યતાઓની કડક છલાવટ થાય અને સૌથી વધુ પાત્ર તથા શ્રેષ્ઠ વ્યક્તિને જ આ નિમણૂક અર્પણ કરવામાં આવે – આથી, હવે પછીથી સર્વોચ્ચ અદાલત અને તમામ વડી અદાલતો દ્વારા પરિષ્ઠ વકીલની નિમણૂકની સત્તાના ઉપયોગને શાસિત કરશે એવા ધોરણો/માર્ગદર્શિકાઓ નિર્ધારિત કરવામાં આવ્યા – એડવોકેટ્સ અધિનિયમ, ૧૯૬૧ – કલમ ૧૬ – ભારતનું બંધારણ – અનુચ્છેદ ૧૪, ૧૫ અને ૨૧ – સર્વોચ્ચ અદાલત નિયમો, ૨૦૧૩ – આદેશ ૪ નિયમ ૨.

વરિષ્ઠ વકીલ તરીકે નિયુક્તિ/હોદ્દો પ્રદાન કરવો – સર્વોચ્ચ અદાલત તથા તમામ વડી અદાલતો દ્વારા વકીલોને વરિષ્ઠ વકીલ તરીકે હોદ્દો પ્રદાન કરવા માટે એકરૂપ ધોરણો/માર્ગદર્શિકાઓ નિર્ધારિત કરવામાં આવી – હાલની માર્ગદર્શિકાઓમાં ફેરફાર – ઠરાવવામાં આવ્યું: વરિષ્ઠ વકીલના હોદ્દા પ્રદાન માટે નિર્દિષ્ટ સભ્યોવાળી સ્થાયી સમિતિ તથા એક સ્થાયી સચિવાલય હોવું જોઈએ – માનનીય ન્યાયાધીશો દ્વારા કરાતી તમામ અરજીઓ/દરખાસ્તો સચિવાલય સમક્ષ રજૂ કરવામાં આવશે અને સચિવાલય તે જ પ્રક્રિયા કરશે – સૂચિત નામો સૂચનો અને અભિપ્રાયો આમંત્રિત કરવા માટે વેબસાઈટ પર મૂકવામાં આવશે – ત્યારબાદ, સંકલિત માહિતીભંડાર તપાસણી માટે સ્થાયી સમિતિ સમક્ષ રજૂ કરવામાં આવશે – સ્થાયી સમિતિ સંબંધિત વકીલનો ઇન્ટરવ્યુ લેશે અને ગુણાંક આધારિત સ્વરૂપના આધારે તેનો સર્વગ્રાહી મૂલ્યાંકન કરશે – સ્થાયી સમિતિ દ્વારા મંજૂર કરાયેલા નામો પૂર્ણ અદાલત સમક્ષ મોકલવામાં આવશે – અનિવાર્ય પરિસ્થિતિ સિવાય પૂર્ણ અદાલત દ્વારા ગુપ્ત મતપેટીથી મતદાનનો આશ્રય લેવાશે નહીં – પૂર્ણ અદાલતે અનુકૂળ રીતે વિચારણા ન કરેલા મામલાઓનું બે વર્ષ પછી પુનર્વિલોકન/પુનર્વિચાર થઈ શકે – જો કોઈ વરિષ્ઠ વકીલ પોતાના હોદ્દા માટે લાયક ન જણાય, તો પૂર્ણ અદાલત પોતાનો નિર્ણય પુનર્વિલોકિત/પરત ખેંચી શકે – ઉક્ત માર્ગદર્શિકાઓ સંપૂર્ણ નથી અને જરૂરી પડે ત્યારે સર્વોચ્ચ અદાલત તેમાં ફેરફાર કરી શકે છે.

વરિષ્ઠ વકીલ તરીકે નિયુક્તિ/હોદ્દાનિર્ધારણ – તે માટેની પ્રક્રિયા / માપદંડ – સર્વોચ્ચ અદાલતમાં, ભારતની વિવિધ વડી અદાલતોમાં તેમજ વિવિધ દેશોમાં પ્રચલિત પ્રથા – સ્પષ્ટ કરવામાં આવી.

અધિવક્તા અધિનિયમ, ૧૯૬૧:

કલમ ૧૬ – સિનિયર એડવોકેટ તરીકે નિયુક્તિ માટેની પ્રક્રિયા – વ્યક્તિગત અને નિષ્પક્ષ માપદંડો – ઠરાવવામાં આવ્યું: કલમ ૧૬(૨) તેમજ સર્વોચ્ચ અદાલતના નિયમો, ૨૦૧૩ ના આદેશ જ નિયમ ૨ માં અનુક્રમે “અભિપ્રાય ધરાવે છે” અને “તેમના અભિપ્રાયમાં” એવા પ્રયોગો વપરાયા છે, જે પૂર્ણ અદાલતને કોઈ એડવોકેટને સિનિયર એડવોકેટ તરીકે નિયુક્ત કરવાની સત્તાને નિયંત્રિત કરે છે – આ પૂર્ણ અદાલત દ્વારા કરવામાં આવતી વ્યક્તિગત સ્વરૂપની કસરત છે – તેમ છતાં, એવો અભિપ્રાય ભલે વ્યક્તિગત હોય, તે નિષ્પક્ષ સામગ્રી પર આધારિત હોવો આવશ્યક છે – નિર્ધારિત માપદંડોનું સંપૂર્ણ અને અસરકારક રીતે વિચારણા થવી આવશ્યક છે – ક્ષમતા; બારમાં પ્રતિષ્ઠા, કાયદામાં વિશેષ જ્ઞાન અથવા અનુભવ – સર્વોચ્ચ અદાલત તથા વિવિધ વડી અદાલતોએ કેટલાક નિષ્પક્ષ પરિમાણો લાવવા માટે પગલાં લીધાં હોવા છતાં, તેવી કસરત ન્યાયસંગત, પારદર્શક અને ચુક્તિપૂર્ણ હોવી જોઈએ, કારણ કે કલમ ૧૬ હેઠળની નિયુક્તિની કસરતને આ જ કસોટી પર યોગ્ય ઠરાવી શકાય.

કલમ ૧૬ – વરિષ્ઠ વકીલોની નિમણૂક – મેદાલયની વડી અદાલતે ઘડેલ માર્ગદર્શિકાઓમાં કરવામાં આવેલ એવો સુધારો કે જેમાં મેદાલયની વડી

અદાલતના અધિકારક્ષેત્રની અંદરની કોઈપણ અદાલતમાં ૦૫ વર્ષના વ્યવસાયની આવશ્યકતા દૂર કરવામાં આવી અને દેશની કોઈપણ અદાલતમાં વ્યવસાય કરતા વકીલને પાત્ર બનાવવામાં આવ્યો; અને દેશની કોઈપણ વડી અદાલતના કોઈપણ વરિષ્ઠ વકીલને ભારતની કોઈપણ અદાલતમાં કાર્યરત કોઈપણ વકીલને મેદાલયની વડી અદાલત દ્વારા વરિષ્ઠ વકીલ તરીકે નિમણૂક માટે પ્રાયોજિત કરવાની મંજૂરી આપવામાં આવી – નિર્ધારિત કર્યું: કોઈપણ વ્યક્તિને વરિષ્ઠ વકીલ તરીકે નિયુક્ત કરવાની સત્તા હંમેશા સર્વોચ્ચ અદાલત અથવા કોઈપણ વડી અદાલતની પૂર્ણ અદાલતમાં નિહિત હોય છે – અસાધારણ પરિસ્થિતિમાં, જો માપદંડો સ્પષ્ટપણે આવી કાર્યવાહી નિષિદ્ધ ન કરતાં હોય, તો વડી અદાલતની પૂર્ણ અદાલત સામાન્ય પ્રથાથી વિમુખ થઈ શકે છે – જ્યારે આ સત્તા હંમેશા પૂર્ણ અદાલતમાં નિહિત હોય, ત્યારે તે જ સત્તા નિયમો/માર્ગદર્શિકાઓ દ્વારા સ્પષ્ટપણે પ્રદાન કરવી આવશ્યક છે એવું માનવાનો કોઈ કારણ નથી – આવા દાખલાઓ વરિષ્ઠ વકીલોની નિમણૂકની પદ્ધતિને બદલાવીમાં મૂકે છે – વડી અદાલતને સુધારાઓ દ્વારા લાવવામાં આવેલા ફેરફારો અંગે પુનર્વિચાર કરવાની મુક્તિ આપવામાં આવી.

કલમ ૧૬ – વરિષ્ઠ વકીલ તરીકે નિયુક્તિ માટેની પ્રક્રિયા – વિવિધ વડી અદાલતોમાં પ્રચલિત ધોરણો/માર્ગદર્શિકાઓ – પાત્રતાની ન્યૂનતમ શરતો તરીકે પ્રેક્ટિસના ભિન્ન અવધિઓ અને આવકના ભિન્ન સ્તરો નિર્ધારિત કરાયેલા – ધારણ કરવામાં આવ્યું: જો ગુણવત્તા અને ક્ષમતા નિર્ધારક પરિબળ હોવાના હોય, તો બારમાંની સ્થિતિ અને કાયદાના કોઈ વિશિષ્ટ ક્ષેત્રમાં નિષ્ણાતતા

ઉપરાંત, પાત્રતાની શરત તરીકે કોઈ ન્યૂનતમ આવક અંગે આગ્રહ રાખવો ન જોઈએ – ઉંમર અંગે, ન્યૂનતમ ઉંમર કરતાં બારમાં ૧૦ વર્ષના પ્રેક્ટિસનું ધોરણ વધુ યોગ્ય ગણાશે.

મામલાઓનો નિકાલ કરતાં, અદાલતે

નિર્ણિત: ૧.૧ જ્યાં સુધી ભારતની સર્વોચ્ચ અદાલતમાં પરિષ્ઠ વકીલોને હોદ્દો આપવાની પ્રચલિત પદ્ધતિનો સંબંધ છે, ત્યાં સુધી સર્વોચ્ચ અદાલતની રજિસ્ટ્રી તરફથી દાખલ કરાયેલા સોગંદનામાંઓ પરથી એવું જણાય છે કે અમલમાં રહેલી આ પદ્ધતિનો સાર એવો છે કે વકીલ તરીકે અથવા જિલ્લા અને સેશન્સ જજ તરીકે અથવા કોઈ પણ ટ્રિબ્યુનલના ન્યાયિક સભ્ય તરીકે સંયુક્ત રીતે ૨૦ વર્ષની સ્થિતિ ધરાવતો વ્યક્તિ (આવા ટ્રિબ્યુનલમાં નિમણૂક માટેની પાત્રતા જિલ્લા ન્યાયાધીશ તરીકેની નિમણૂક માટે નિર્ધારિત પાત્રતા કરતાં ઓછી ન હોવી જોઈએ) સર્વોચ્ચ અદાલત દ્વારા પરિષ્ઠ વકીલ તરીકે હોદ્દો અપાવવા માટે અરજી કરવાનો અધિકાર ધરાવે છે. ઉપરોક્ત આવશ્યકતા, એટલે કે પ્રેક્ટિસની અવધિ, બાબતે શિથિલતા વર્ષ ૧૯૯૬ માં ત્રણ માનનીય ન્યાયાધીશોની એક વહીવટી સમિતિ દ્વારા ભલામણ કરવામાં આવી હતી, અને એવું પણ જણાય છે કે વિશિષ્ટ કેસોમાં તે અમલમાં મુકાઈ હતી. પ્રાપ્ત થયેલી તમામ અરજીઓ માનનીય મુખ્ય ન્યાયમૂર્તિ અને તમામ માનનીય ન્યાયાધીશોને પરિભ્રમણ માટે મોકલવામાં આવે છે. ઓછામાં ઓછા પાંચ માનનીય ન્યાયાધીશોની મંજૂરી મેળવનારા કેસો જ પૂર્ણ અદાલત સમક્ષ રજૂ કરવામાં આવે છે. જો માનનીય મુખ્ય ન્યાયમૂર્તિ અથવા સર્વોચ્ચ અદાલતના કોઈ પણ માનનીય ન્યાયાધીશનો

એવો મત હોય કે કોઈ વિશિષ્ટ વકીલ વરિષ્ઠ વકીલ તરીકે હોદ્દો અપાવાની વિશિષ્ટતા મેળવવા પાત્ર છે, તો માનનીય મુખ્ય ન્યાયમૂર્તિ અથવા તે માનનીય ન્યાયાધીશ, જેવી સ્થિતિ હોય તે મુજબ, આવા વકીલનું નામ હોદ્દા માટે વિચારણા કરવા ભલામણ પણ કરી શકે છે. આવા તમામ નામો પણ એ જ રીતથી ન્યાયાધીશો વચ્ચે પરિભ્રમણમાં મુકવામાં આવે છે અને એ જ પ્રક્રિયામાંથી પસાર થાય છે, જ્યાં સુધી સંક્ષિપ્ત ચાદીમાં આવેલા નામો પૂર્ણ અદાલત સમક્ષ ન પહોંચે. પૂર્ણ અદાલતમાં, નિર્ણય ગુપ્ત મતપત્ર દ્વારા મતદાનના આધાર પર અને બહુમતીના નિયમ મુજબ લેવામાં આવે છે. [ફકરો ૧૭] [૫૦૮-એ-ઈ]

૧.૨ દેશની વડી અદાલતોના સંદર્ભમાં, એવું જણાય છે કે કોઈ સમાન માપદંડ અથવા કસોટી નથી. ઉંમર; આવક; વ્યવસાયનો ગાળો; જે વડી અદાલતમાં નિયુક્તિ માંગી છે તેમાં અથવા એવી વડી અદાલતના અધિનસ્ત અદાલતમાં વ્યવસાય કરવાની આવશ્યકતા — આ વ્યાપક પરિમાણો જણાય છે, જેને વિવિધ વડી અદાલતોએ આવા તમામ પરિમાણોને અથવા તેમાંથી કેટલાક કે થોડાંને સમાવેશ કરીને અપનાવ્યાં છે. [ફકરો ૧૮] [૫૦૮-ઈ-એફ]

૧.૩ સર્વોચ્ચ અદાલત અને વડી અદાલતોને કોઈ વકીલને વરિષ્ઠ વકીલ તરીકે નામનિર્દેશિત કરવાની સોંપવામાં આવેલી સત્તાનો ઉપયોગ એ પૂર્વશરતથી મર્યાદિત છે કે સંબંધિત વકીલ, એડવોકેટ્સ અધિનિયમ, ૧૯૬૧ ની કલમ ૧૬ હેઠળ નિર્ધારિત ત્રણ શરતો પૂર્ણ કરે છે તે અંગે સમ્યક સંતોષ થવો આવશ્યક છે, અર્થાત્, (૧) ક્ષમતા; (૨) બારમાં સ્થાન; અને/અથવા (૩) કાયદા વિષયક

વિશેષ જ્ઞાન અથવા અનુભવ, જે નામનિર્દેશ મેળવવા ઈચ્છનાર વ્યક્તિએ પ્રાપ્ત કર્યો હોય. આ સત્તા અનિયંત્રિત, અમાર્ગદર્શિત અથવા અમર્યાદિત નથી, ચદ્ધપિ કોઈ નિર્ધારિત કેસમાં તેના ઉપયોગમાં એવો સ્વભાવ દેખાઈ શકે. તેમ છતાં, દુરુપયોગની સંભાવના માત્રે જ કાયદાની કોઈ જોગવાઈને બંધારણીય રીતે નબળી ગણવાનો આધાર બની શકતી નથી. હસ્તક્ષેપકર્તા દ્વારા દર્શાવાયેલા પરિણામો, એટલે કે, (૧) અદાલતો દ્વારા પરિષ્ઠ વકીલોને દર્શાવવામાં આવતી હોવાનું માનવામાં આવતું વિશેષ સવલતપૂર્ણ વર્તન; (૨) વસૂલવામાં આવતી ઊંચી ફી ના કારણે વાદી જનતા પર નામનિર્દેશનનો પ્રભાવ; (૩) બારના કનિષ્ઠ સભ્યો પર તેનો હાનિકારક પ્રભાવ; અને (૪) સ્પર્ધાવિરોધી તત્વ વગેરે, માનવીય નિષ્ફળતાઓથી ઉત્પન્ન થયેલા અનિચ્છનીય પરિણામો છે. સત્તાના ખોટા અથવા અયોગ્ય ઉપયોગથી ઊભા થનારા સંભવિત પરિણામો અધિનિયમની કલમ ૧૬ ની જોગવાઈઓને અમાન્ય ઠરાવવાનો આધાર બની શકતા નથી. કાયદાના જટિલ પ્રશ્નોના ઊંડા જ્ઞાન દ્વારા પ્રદર્શિત થયેલી ગુણવત્તા અને ક્ષમતાની કદર; અદાલતના અધિકારી તરીકે વકીલની ફરજો સાથે સુસંગત અદાલતી કાર્યવાહી દરમિયાનની નિષ્પક્ષતા; અને કોઈ નિર્ધારિત કેસમાં યોગ્ય કાર્યવાહીનો માર્ગ નિર્ધારિત કરવામાં અદાલતને સહાયરૂપ થવા માટેના યોગદાનો — આ બધું, જે બારમાં વકીલનું સ્થાન નક્કી કરવા માટે સંબંધિત હોય છે, તે જ આ વર્ગીકરણ પાછળનો હેતુ છે. એવો હેતુ વકીલો જે કાનૂની પ્રણાલીનું પ્રતિનિધિત્વ કરે છે તેની મૂલ્યવૃદ્ધિ કરશે. જ્યાં સુધી આ વર્ગીકરણનો આધાર વાજબી પરિમાણો પર આધારિત છે, જેને આ અદાલત દ્વારા નિર્ધારિત થનાર

સમાન માર્ગદર્શિકા/ધોરણો દ્વારા અમલમાં મૂકવામાં આવી શકે, ત્યાં સુધી અધિનિયમની કલમ ૧૬ દ્વારા પ્રદાન કરાયેલ નામનિર્દેશનની સત્તાને બંધારણીય રીતે અગ્રાહ્ય ગણાવી શકાય તેવું કેવી રીતે કહી શકાય તે સમજાતું નથી. [પરા ૨૩] [પર૧-ઈ-એચ; પર૨-એ-સી]

૧.૪ ભારતના સંવિધાનના અનુચ્છેદ ૧૮ના કથિત ભંગના આધાર પર કરાયેલા પડકાર અંગેની સ્થિતિ પણ સમાન જ છે. ‘સિનિયર એડવોકેટ’ તરીકેનું પદનિર્ધારણ ભાગ્યે જ કોઈ ઉપાધિ ગણાય. તે એક વિશેષતા છે; એક માન્યતા છે. ઉક્ત પદનિર્ધારણનો ઉપયોગ (અર્થાત્ સિનિયર એડવોકેટ), સ્વયંમાં, કાનૂની રીતે અપરવાનગીયોગ્ય ગણાય તેમ નથી, કારણ કે અન્ય વ્યવસાયોમાં પણ સમાન પ્રકારના પ્રયોગો જોવા મળે છે, જેમ કે ‘કન્સલ્ટન્ટ’ તરીકે ઓળખાતા ડૉક્ટરના સંદર્ભમાં, જેને તબીબી ક્ષેત્રમાં પોતાનાં વિશિષ્ટ તાત્પર્યો છે. એવા ડૉક્ટરો પણ હોય છે જેઓને ‘સિનિયર કન્સલ્ટન્ટ’ અથવા ‘સિનિયર સર્જન’ તરીકે ઓળખવામાં આવે છે. આવા પ્રયોગો કોઈ વ્યક્તિની પ્રતિભા અને વિશેષ ગુણોની માન્યતા દર્શાવતાં ઉદાહરણો છે, જે સમયગાળા દરમિયાન સાબિત અને પરખાયેલા હોય છે. હકીકતમાં, નોકરશાહી વર્તુળોમાં પણ આવા પ્રત્યયો અને ઉપસર્ગો અસામાન્ય નથી. તેથી, અધિનિયમની કલમ ૧૬માં જોગવાઈ મુજબ ‘એડવોકેટ્સ’ ને ‘સિનિયર એડવોકેટ્સ’ તરીકેનું પદનિર્ધારણ સંવિધાનિકતાની કસોટી પર ખરું ઉતરે છે અને પ્રયત્ન એ દિશામાં થવો જોઈએ કે આ સત્તાના પ્રયોગને, અધિનિયમની જે ત્રણ આવશ્યકતાઓ ઉપરથી જ દર્શાવવામાં આવી છે, તે અનુરૂપ બનાવવા માટે ધોરણો/માર્ગદર્શિકા/માપદંડો

નિર્ધારિત કરવામાં આવે, એટલે કે, (૧) સંબંધિત એડવોકેટની ક્ષમતા; (૨) બારમાં તેની/તેણીની પ્રતિષ્ઠા; અને (૩) કાનૂનમાં તેનું/તેણીનું વિશેષ જ્ઞાન અથવા અનુભવ. [પરા ૨૪] [પરજ-ડી-જી]

૧.૫ અધિનિયમની કલમ ૧૬(૨) તથા સર્વોચ્ચ અદાલતના નિયમો, ૨૦૧૩ ના આદેશ ૪ નિયમ ૨ બન્નેમાં અનુક્રમે “અભિપ્રાય ધરાવે છે” અને “તેમના અભિપ્રાયમાં” એવા પ્રયોગનો ઉપયોગ થયેલો હોવાથી, વકીલને વરિષ્ઠ વકીલ તરીકે નિયુક્ત કરવાની પૂર્ણ અદાલતની સત્તા પર તેનું મહત્વપૂર્ણ નિયંત્રણ રહે છે. આ એક વ્યક્તિનિષ્ઠ પ્રક્રિયા છે, જે પૂર્ણ અદાલતે કરવી પડે છે, કારણ કે આવી નિયુક્તિ નકારવામાં આવવાથી પ્રભાવિત થનાર વ્યક્તિને સાંભળવામાં આવતી નથી; તેમજ તે દરજ્જો આપવામાં આવ્યો હોય કે એ જ નકારવામાં આવ્યો હોય, બન્ને સ્થિતિમાં કારણો પણ નોંધવામાં આવતા નથી. પરંતુ એવો અભિપ્રાય, ભલે વ્યક્તિનિષ્ઠ હોય, તે વસ્તુનિષ્ઠ સામગ્રી પર આધારિત હોવો આવશ્યક છે. નિર્ધારિત માપદંડો, અર્થાત્, ક્ષમતા; બારમાં સ્થાન; તથા કાનૂનમાં વિશેષ જ્ઞાન અથવા અનુભવ—આ બધાનો ઉપલબ્ધ સામગ્રીના પ્રકાશમાં સંપૂર્ણ અને અસરકારક વિચાર થવો જ જોઈએ, અને એવી સામગ્રી અનિવાર્ય રીતે નિર્ધારિત કરી શકાય તેવી અને ચકાસી શકાય તેવી હકીકતો પર આધારિત હોવી જોઈએ. [ફરો ૩૧] [પરજ-એફ-જી]

૧.૬ ચર્ચિત કેટલીક વસ્તુનિષ્ઠ કસોટીઓ અમલમાં લાવવા માટે પગલાં લેવામાં આવ્યા છે, તેમ છતાં, અધિનિયમની કલમ ૧૬ હેઠળ લેવામાં આવતી કાર્યવાહી/નિર્ણયો બંધારણીય આવશ્યકતાઓ સાથે સુસંગત રહે તે સુનિશ્ચિત

કરવા માટે, વિશેષ કરીને, નિષ્પક્ષ, પારદર્શક અને વાજબી એવા કાનૂની અધિકારપ્રદાનના અમલના ક્ષેત્રમાં, જેના એકમાત્ર કસોટીપથ પર જ અધિનિયમની કલમ ૧૬ હેઠળનું સિનિયર એડવોકેટ તરીકેનું નિયુક્તિ-નિર્ધારણ યોગ્ય ઠરી શકે, આ અદાલત દ્વારા વધુ સર્વાંગી રીતે વિચારણા થવી આવશ્યક છે. એડવોકેટ્સ અધિનિયમ, ૧૯૬૧ અને સર્વોચ્ચ અદાલતના નિયમો, ૧૯૬૬ના પ્રણયન સુધી, સિનિયર એડવોકેટ તરીકે નિયુક્ત થવાનું કે નહીં તે અંગેનો વિકલ્પ સંબંધિત એડવોકેટ પર છોડવામાં આવ્યો હતો, અને આ બાબતમાં પૂર્ણ અદાલતની કોઈ ભૂમિકા નહોતી. વિશ્વભરના અન્ય ન્યાયક્ષેત્રોમાં, જ્યાં આ પ્રથા કોઈ ને કોઈ સ્વરૂપે હજુ પ્રચલિત છે, ત્યાં પ્રાપ્ત અનુભવના પ્રકાશમાં નિર્ણય લેવાની પ્રક્રિયામાં અન્ય હિતધારકોની ભાગીદારીનો સમાવેશ કરવામાં આવ્યો છે. તેથી, સિનિયર એડવોકેટોની નિયુક્તિ-પ્રણાલીને નિયમિત કરવા માટે વર્તમાન આદેશ દ્વારા જે માળખું અમલમાં મૂકવામાં આવશે તેમાં એડવોકેટોના સમુદાયને, ભલે મર્યાદિત સ્વરૂપે હોય, પ્રતિનિધિત્વ મળવું આવશ્યક છે. તે ઉપરાંત, એવો સમય આવી ગયો છે કે દેશમાં સર્વોચ્ચ અદાલત સહિત તમામ અદાલતો દ્વારા સિનિયર એડવોકેટોની નિયુક્તિની સત્તાના ઉપયોગને એકસરખી કસોટીઓ/માર્ગદર્શિકાઓથી સંચાલિત કરવો જોઈએ. આ બાબતને સંચાલિત કરવા માટે માર્ગદર્શિકાઓના સમૂહને અમલમાં લાવવાનો એકમાત્ર માપદંડ એ છે કે પ્રક્રિયામાં શક્ય તેટલી વધુ વસ્તુનિષ્ઠતા સુનિશ્ચિત કરવામાં આવે જેથી સન્માન અને ગૌરવ માત્ર અને માત્ર અત્યંત પાત્ર તથા સર્વોત્તમ વ્યક્તિઓને જ પ્રદાન થાય. જે દરેક એડવોકેટ સિનિયર એડવોકેટ

તરીકે નિયુક્ત થવા માંગે છે અથવા જેને પૂર્ણ અદાલત સ્વપ્રેરિત રીતે આ સન્માન પ્રદાન કરવાનો નિર્ણય કરે છે, તેના ગુણાધારોને અતિશય કડક તપાસ-પ્રક્રિયાને આધીન રાખવા જોઈએ, જેથી આ બાબતમાં કોઈ શંકા કે અસંતોષને સ્થાન ન રહે. [પરા ૩૩] [પર૬-ઈ-જી; પર૭-એ-સી]

૨.૧ વર્ષ ૨૦૧૬ની રિટ અરજીઓ (સિવિલ) ક્રમાંક ૩૩ અને ૮૧૯ (વડી અદાલત ઑફ મેઘાલય બાર એસોસિએશન, શિલોંગ દ્વારા દાખલ કરાયેલ) માં અરજદારની ફરિયાદ, વડી અદાલત ઑફ મેઘાલય દ્વારા પરિષ્ઠ વકીલ તરીકે નિયુક્તિ સંબંધિત પ્રશ્નને શાસિત કરતી ઘડાયેલ માર્ગદર્શિકાઓમાં કરવામાં આવેલ સુધારા અંગે છે. ફરિયાદ વિશેષરૂપે તા. ૩૧ માર્ચ, ૨૦૧૫ના સુધારા વિરુદ્ધ છે, જેના દ્વારા વડી અદાલત ઑફ મેઘાલયના અધિકારક્ષેત્રની અંદરની કોઈપણ અદાલતમાં ૦૫ વર્ષના વ્યવહારની આવશ્યકતા દૂર કરવામાં આવી છે અને દેશની કોઈપણ અદાલતમાં વ્યવસાય કરતા વકીલને પાત્ર બનાવવામાં આવ્યો છે. તા. ૧૩ જાન્યુઆરી, ૨૦૧૬ના રોજ વધુ એક સુધારો કરવામાં આવ્યો છે, જેના દ્વારા દેશની કોઈપણ વડી અદાલતના કોઈપણ પરિષ્ઠ વકીલ ભારતની કોઈપણ અદાલતમાં પ્રેક્ટિસ કરતા કોઈપણ વકીલને, વડી અદાલત ઑફ મેઘાલય દ્વારા પરિષ્ઠ વકીલ તરીકે નિયુક્ત કરવા માટે, પ્રાયોજિત કરી શકે છે. પ્રથમ દ્રષ્ટિએ જ, આવા સુધારાઓના કારણે માર્ગદર્શિકાઓ સ્વીકાર્ય બને એટલા કરતાં અત્યંત વિશાળ શબ્દોમાં ઘડવામાં આવી છે. [પરા ૨૬, ૨૭] [પર૩-બી-ડી]

૨.૨ કોઈપણ વ્યક્તિને વરિષ્ઠ વકીલ તરીકે નિર્ધારિત કરવાની સત્તા હંમેશા સર્વોચ્ચ અદાલત અથવા કોઈપણ વડી અદાલતની સંપૂર્ણ અદાલતમાં નિહિત રહે છે. જો કોઈ અસાધારણ પરિસ્થિતિ ઊભી થાય અને તેના કારણે કોઈ વડી અદાલતની સંપૂર્ણ અદાલતને તે સામાન્ય પ્રથાથી વિમુખ થવું જરૂરી બને કે જેમાં તે વકીલને વરિષ્ઠ વકીલ તરીકે નિર્ધારિત કરવામાં આવે છે જેણે તે વડી અદાલતમાં અથવા તે વડી અદાલતના અધિનસ્ત અદાલતમાં વકીલાત કરી હોય, તો જ્યાં સુધી નિયમો સ્પષ્ટપણે આવી કાર્યવાહીનો માર્ગ નિષેધિત ન કરતાં હોય ત્યાં સુધી સંપૂર્ણ અદાલત માટે તે મુજબ કાર્ય કરવું હંમેશા ખુલ્લું રહે છે. જો આ સત્તા હંમેશા સંપૂર્ણ અદાલતમાં રહેલી જ હોય, તો નિયમો/માર્ગદર્શિકાઓ દ્વારા તેની સ્પષ્ટ પ્રદાનગી આવશ્યક છે એવું માનવાનો કોઈ કારણ નથી. આવા જ પ્રસંગો વરિષ્ઠ વકીલોને નિર્ધારિત કરવાની પ્રણાલીને બદનામીમાં મૂકે છે. ઉપરોક્તથી પરે, વધુ કંઈ કહેવું આવશ્યક માનવામાં આવતું નથી, કારણ કે મેઘાલય વડી અદાલત માટે હાજર રહેલા વકીલે પ્રાપ્ત થયેલ સૂચનાઓના આધારે રજૂઆત કરી છે કે વડી અદાલત સુધારાઓ દ્વારા લાવવામાં આવેલા ફેરફારો પર પુનર્વિચાર કરવા તથા યોગ્ય પગલાં લઈ પરિસ્થિતિનું નિરાકરણ લાવવા ઈચ્છુક રહેશે. મેઘાલય વડી અદાલતને તે મુજબ પગલાં લેવા અને જણાવેલ સ્વતંત્રતા મુજબ રિટ અરજીઓ (ક્રમાંક ૩૩ અને ૮૧૯, સન ૨૦૧૬) નો અંત લાવવા માટે ખુલ્લી મુકી દેવામાં આવે છે. [ફકરો ૨૮]

[૫૨૩-ડી-જી]

૩. વિવિધ વડી અદાલતોમાં પ્રવર્તમાન ધોરણો અને માર્ગદર્શિકાઓ અંગે, તે સ્પષ્ટ થાય છે કે, અન્ય બાબતો ઉપરાંત, સિનિયર એડવોકેટ તરીકે નિયુક્તિ માટે વિચારણા થવા પાત્રતા માટે ન્યૂનતમ શરતો તરીકે પ્રેક્ટિસના વિવિધ ગાળાઓ અને આવકના જુદા જુદા સ્તરો નિર્ધારિત કરવામાં આવ્યા છે. જો બારમાં સ્થાન અને કાનૂનની કોઈ વિશેષ ક્ષેત્રમાં પ્રાવિણ્ય ઉપરાંત, ગુણવત્તા અને ક્ષમતા જ નિર્ધારક પરિબળ હોવાના હોય, તો પાત્રતાની શરત તરીકે કોઈ ન્યૂનતમ આવક પર આગ્રહ રાખવો નહીં. કોઈ વકીલ દ્વારા પ્રાપ્ત થતી આવક તેની પ્રેક્ટિસના ક્ષેત્ર પર આધારિત હોય છે અને સંભવ છે કે નિઃશુલ્ક જનહિતકારક કાર્ય કરતો વકીલ અથવા કોઈ વિશિષ્ટ ક્ષેત્રમાં નિષ્ણાત વકીલ, કાનૂનના અન્ય ક્ષેત્રમાં કાર્યરત તેના સમકક્ષ કરતાં ઓછી આવક મેળવે. તેથી, કોઈ નિશ્ચિત આવક પર આગ્રહ રાખવો સ્વયં નિષ્ફળ સાબિત થતો ઉપક્રમ બની શકે. જ્યાં સુધી વચનો પ્રશ્ન છે, ત્યાં યોગ્ય કેસમાં શિથિલતાની જોગવાઈ સાથે ન્યૂનતમ વય નિર્ધારિત કરવાને બદલે, બારમાં ૧૦ વર્ષના વ્યવસાયના ધોરણને અનુસરવું વધુ યોગ્ય રહેશે, કારણ કે વડી અદાલતના ન્યાયાધીશ તરીકે નિમણૂક માટે વિચારણા થવા પાત્રતાની શરત તરીકે બંધારણના અનુચ્છેદ ૨૧૭ દ્વારા પણ એ જ જોગવાઈ નિર્ધારિત કરવામાં આવી છે. [પરિચ્છેદ ૩૪]
[૫૨૭-ડી-જી]

૪.૧ નીચેના ધોરણો/માર્ગદર્શિકાઓ નિર્ધારિત કરવામાં આવે છે, જે હવેથી સર્વોચ્ચ અદાલત તેમજ દેશની તમામ વડી અદાલતો દ્વારા સિનિયર એડવોકેટના હોદ્દા માટેની નિમણૂક કરવાની સત્તાના ઉપયોગને નિયંત્રિત કરશે.

હાલમાં અમલમાં રહેલા ધોરણો/માર્ગદર્શિકાઓમાં જરૂરી તેવા યોગ્ય ફેરફારો કરવામાં આવશે જેથી તે વર્તમાન જોગવાઈઓ સાથે સુસંગત બને.

૧. ભારતની સર્વોચ્ચ અદાલત તથા દેશની તમામ વડી અદાલતોમાં સિનિયર એડવોકેટ તરીકે નિયુક્તિ સંબંધિત તમામ બાબતોનો નિકાલ “સિનિયર એડવોકેટોની નિયુક્તિ માટેની સમિતિ” તરીકે ઓળખાતી એક કાયમી સમિતિ દ્વારા કરવામાં આવશે;

૨. સ્થાયી સમિતિના અધ્યક્ષ માનનીય ભારતના મુખ્ય ન્યાયાધીશ રહેશે અને તેમાં ભારતની સર્વોચ્ચ અદાલતના (અથવા, જે અનુરૂપ હોય તેવા કેસમાં, વડી અદાલતના) બે સર્વાધિક વરિષ્ઠ ન્યાયાધીશોનો સમાવેશ થશે; ભારતના એટર્ની જનરલ (વડી અદાલતના કેસમાં રાજ્યના એડવોકેટ જનરલ) સ્થાયી સમિતિના સભ્ય રહેશે. ઉપરોક્ત સ્થાયી સમિતિના આ ચાર સભ્યો બારના વધુ એક સભ્યને સ્થાયી સમિતિના પાંચમા સભ્ય તરીકે નામાંકિત કરશે;

૩. ઉક્ત સમિતિનું એક કાયમી સચિવાલય રહેશે, જેની રચના, જે રીતે લાગુ પડે તે મુજબ, ભારતના મુખ્ય ન્યાયાધીશ અથવા વડી અદાલતોના મુખ્ય ન્યાયાધીશો દ્વારા, કાયમી સમિતિના અન્ય સભ્યો સાથે પરામર્શ કરીને, નક્કી કરવામાં આવશે;

૪. માનનીય ન્યાયાધીશો દ્વારા કરવામાં આવેલી તમામ અરજીઓ, જેમાં લેખિત દરખાસ્તોનો પણ સમાવેશ થાય છે, સચિવાલયને રજૂ કરવામાં આવશે. માનનીય ન્યાયાધીશો પાસેથી આવી અરજીઓ અથવા દરખાસ્તો પ્રાપ્ત થતાં,

સચિવાલય સંબંધિત એડવોકેટ(ઓ)ની પ્રતિષ્ઠા, વર્તન, અખંડિતતા તેમજ પ્રો-બોનો કાર્યમાં તેમની ભાગીદારી અંગેની સંબંધિત માહિતી અને આંકડાઓ સંકલિત કરશે; તે અહેવાલિત ચુકાદાઓ, જેમાં સંબંધિત એડવોકેટ(ઓ) હાજર રહ્યા હતા; અને છેલ્લા પાંચ વર્ષ દરમિયાન એવા ચુકાદાઓની સંખ્યા. સચિવાલય દ્વારા જે સ્ત્રોત(ઓ) પાસેથી માહિતી/આંકડા માંગવામાં આવશે અને એકત્રિત કરવામાં આવશે, તે કાયમી સમિતિ દ્વારા નક્કી કરવામાં આવેલ મુજબ રહેશે;

પ. સચિવાલય, પ્રસ્તાવિત નિયુક્તિ અંગે અન્ય હિતધારકોના સૂચનો/અભિપ્રાયો આમંત્રિત કરતાં, સંબંધિત અદાલતની સત્તાવાર વેબસાઇટ પર કોઈ નિશ્ચિત વકીલને નિયુક્ત કરવાની દરખાસ્ત પ્રસિદ્ધ કરશે;

ડ. ઉપરોક્ત મુજબ ડેટા-બેઝ તૈયાર કરવામાં આવે અને કોઈ ચોક્કસ ઉમેદવાર સંબંધે સ્થાયી સમિતિ દ્વારા વિશેષરૂપે મેળવવા નિર્દેશિત કરવામાં આવેલી તેવી બધી માહિતી એકત્રિત કરવામાં આવે ત્યારબાદ, સચિવાલય તપાસણી માટે મામલો સ્થાયી સમિતિ સમક્ષ રજૂ કરશે;

૭. કાયમી સમિતિ કાયમી સમિતિના સચિવાલય દ્વારા પૂરા પાડવામાં આવેલ માહિતીના પ્રકાશમાં દરેક કેસની તપાસ કરશે; સંબંધિત વકીલનો મુલાકાત-સંવાદ લેશે; અને ગુણાંક-આધારિત બંધારણના આધાર પર તેની સર્વાંગી મૂલવણી કરશે.

૧. નોંધણી થયાની તારીખથી અરજદાર વકીલના વકીલાતના વ્યવસાયના વર્ષોની સંખ્યા. (૨૦ ગુણ)

૨. ચુકાદાઓ-અહેવાલિત અને અનહેવાલિત. (૪૦ ગુણ)

૩. અરજદાર વકીલ દ્વારા પ્રકાશનો. (૧૫ ગુણ)

૪. મુલાકાત/પરસ્પર ક્રિયાના આધારે વ્યક્તિત્વ અને યોગ્યતાની કસોટી. (૨૫ ગુણ)

૮. સ્થાયી સમિતિ સમક્ષ સૂચિબદ્ધ કરાયેલા / સ્થાયી સમિતિ દ્વારા મંજૂર કરાયેલા તમામ નામો પૂર્ણ અદાલત સમક્ષ મોકલવામાં આવશે.

૯. પૂર્ણ અદાલત દ્વારા ગુપ્ત મતદાનનો આશ્રય સામાન્ય રીતે લેવામાં નહીં આવે, સિવાય કે જ્યારે તે અનિવાર્ય હોય. ગુપ્ત મતદાનનો આશ્રય લેવામાં આવે તેવા સંજોગોમાં, પોતાના પસંદગીના અધિકારનો ઉપયોગ કરવાનું પસંદ કરનાર ન્યાયાધીશોના બહુમતથી નિર્ણય લેવામાં આવશે.

૧૦. કુલ અદાલત દ્વારા જેઓ કેસોનો અનુકૂળ રીતે વિચાર કરવામાં આવ્યો નથી, તેવા તમામ કેસો બે વર્ષનો સમયગાળો પૂર્ણ થયા બાદ, દર્શાવેલ રીત મુજબ, જાણે પ્રસ્તાવનો નવી સિરેથી વિચાર કરવામાં આવી રહ્યો હોય તેમ, પુનર્વિચારણા/ફરી વિચારણા માટે લેવામાં આવી શકે.

૧૧. જો કોઈ સિનિયર એડવોકેટ એવો વર્તન કરવા માટે દોષી ઠરે કે જે પૂર્ણ અદાલતના મતાનુસાર સંબંધિત સિનિયર એડવોકેટને તે પદવી જાળવી રાખવા

લાયક રહેવા માટે અયોગ્ય ઠરાવે, તો પૂર્ણ અદાલત સંબંધિત વ્યક્તિને તે પદવી આપવાના પોતાના નિર્ણયની પુનર્વિચારણા કરી શકે છે અને તે જ પાછો ખેંચી શકે છે. [પરા ૩૫] [૫૨૭-જી-એચ; ૫૨૮-એ-એચ; ૫૨૯-એ-એચ; ૫૩૦-એ-ડી]

જ.૨ ઉદ્દેશિત માર્ગદર્શિકાઓ આ વિષય અંગે પૂર્ણ અને સર્વસમાવેશક ન પણ હોઈ શકે અને સમયગાળા દરમિયાન પ્રાપ્ત થનારા અનુભવના પ્રકાશમાં યોગ્ય ઉમેરા/કાઢછાંટ દ્વારા તેમનું પુનર્વિચારણા કરવું જરૂરી બની શકે. આવી કાર્યવાહીનો માર્ગ તેવા સમયે, જ્યારે તે જરૂરી બને, આ અદાલત દ્વારા વિચારણા માટે ખુલ્લો રાખવામાં આવે છે. [પરા ૩૬] [૫૩૦-ઈ]

ટાટા કેમિકલ્સ લિમિટેડ વિ. કસ્ટમ્સ કમિશનર (પ્રિવેન્ટિવ) (૨૦૧૫) ૧૧ એસ.સી.સી. ૬૨૮ : [૨૦૧૫] ૭ એસ.સી.આર. ૧૩૨; કે.કે. પરમાર વિ. ગુજરાતની વડી અદાલત (૨૦૦૬) ૫ એસ.સી.સી. ૭૮૯ : [૨૦૦૬] ૨ સપ્લી. એસ.સી.આર. ૫૬૫; ગુમાન સિંહ વિ. રાજ્ય રાજસ્થાન (૧૯૭૧) ૨ એસ.સી.સી. ૪૫૨ – સંદર્ભિત કર્યું હતું

રોબિન દ્વારા અમેરિકન એડવોકેસી, પૃષ્ઠ ૪; ‘વ્યવસાય તરીકે વકીલાતની ઉત્પત્તિ અને વિકાસ’, વર્જિનિયા લૉ રિવ્યૂ, ખંડ ૯, ક્રમાંક ૧ (નવેમ્બર, ૧૯૨૨), પૃષ્ઠ ૨૮; વૉરવેલ દ્વારા લીગલ એથિક્સ વિષયક નિબંધો, પૃષ્ઠ ૨૭; ‘વ્યવસાય તરીકે વકીલાતની ઉત્પત્તિ અને વિકાસ’, વર્જિનિયા લૉ રિવ્યૂ, ખંડ ૯, ક્રમાંક ૧ (નવેમ્બર, ૧૯૨૨), પૃષ્ઠ ૩૦; ‘લૉયર્સ’ જુલિયન ડિસ્ની, પૉલ

રેડમંડ, જોન બાસ્ટન, સ્ટેન રોસ દ્વારા; રમું સંસ્કરણ; ધ લો બુક કંપની લિમિટેડ, ૧૯૮૬; અહેવાલ “ઇંગ્લેન્ડ અને વેલ્સમાં ન્યાયાધીશો અને ક્વીન્સ કાઉન્સેલની નિમણૂક પ્રક્રિયાનું સ્વતંત્ર પરિશીલન”; “વ્યવસાયોમાં સ્પર્ધા અંગેનો અહેવાલ” ડિરેક્ટર જનરલ ઓફ ફેર ટ્રેડિંગ, યુનાઇટેડ કિંગડમ દ્વારા, ૨૦૦૧ – સંદર્ભિત.

પ્રકરણ કાનૂન સંદર્ભ

[૨૦૧૫] ૭ એસ.સી.આર. ૧૩૨ નો પરિચ્છેદ ૩૧ માં ઉલ્લેખ કરવામાં આવ્યો છે।

[૨૦૦૬] ૨ સપ્લિ. એસ.સી.આર. પડપનો પરા ૩૨માં સંદર્ભ લેવામાં આવ્યો

(૧૯૭૧) ૨ એસ.સી.સી. જપર નો પરા ૩૨ માં ઉલ્લેખ કરવામાં આવ્યો

દીવાની મૂળ અધિકારક્ષેત્ર : રિટ પિટિશન (દીવાની) ક્રમાંક ૪૫૪ સન ૨૦૧૫.

ભારતના બંધારણના અનુચ્છેદ ૩૨ હેઠળ.

સાથે

ડબલ્યુ. પી. (સી) ક્રમાંક ૩૩ of ૨૦૧૬

રીટ અરજીઅરજી (સી) ક્રમાંક ૮૧૯ ઓફ ૨૦૧૬

ટી. સી. (સી) ક્રમાંક ૧ of ૨૦૧૭

કે.કે. વેણુગોપાલ, એટોર્ની જનરલ, સુશ્રી પિંકી આનંદ, એ.એસ.જી., સુશ્રી ઇન્દિરા જયસિંહ, (વ્યક્તિગત રીતે હાજર) પરિષ્ઠ વકીલ, આર. એસ. સુરી, અજિત કુમાર સિંહા, સી. યુ. સિંહ, પરિષ્ઠ વકીલો, સુશ્રી રાધિકા સક્સેના, સુશ્રી અજિતા, સુશ્રી કવિતા ભારદ્વાજ, સુશ્રી અનિંદિતા પૂજારી, મેથ્યુઝ જે. નેદુમ્પારા, એ.સી. ફિલિપ, ટી. આર. બી. શિવકુમાર, અજય શર્મા, સુધીર વાલિયા, રાજેશ રંજન, રજત સિંહ, સુશ્રી માધવી દીવાન, હેમંત આર્ય, મુકેશ કુમાર મરોરિયા, અન્નમ ડી. એન. રાવ, એ. વેંકટેશ, રાહુલ મિશ્રા, સુશ્રી તુલિકા ચિક્કેર, ગૌરવ ભાટિયા, ચાકેશ આનંદ, મેરુસાગર સામંતરાય, સુશ્રી હિંદ્રેઈવાહ, સુશ્રી વિદ્યુશી, ચાકેશ આનંદ, મેરુસાગર સામંતરાય, અર્ધેન્દુમૌલી કુમાર પ્રસાદ, સુશ્રી તરુણા અર્ધેન્દુમૌલી પ્રસાદ, નિર્મલ કુમાર અંબજા, નિતેશ રંજન, અમૃતેશ રાજ, આશિમ પંડ્યા, પૂર્વિશ જિતેન્દ્ર મલ્હન, વી.કે. બિજુ, હિમાંશુ સિંહ યાદવ, કુણાલ ચેટર્જી, સુશ્રી મૈત્રેયી બેનર્જી, સિબો શંકર મિશ્રા, નિરંજન સાહુ, આનંદ કન્નન એન., અશોક માથુર, નંદિની ગોરે, બી. કે. અધિકારી, વિરેન્દ્ર મહેતા, અરુણ મોંગા, વકીલો; તેમની સાથે હાજર પક્ષકારો માટે.

અદાલતનો ચુકાદો નીચે મુજબ પ્રગટ કરવામાં આવ્યો હતો

રણજન ગોગોઈ, ન્યાયાધીશ.

૧. વર્ષ ૧૯૮૬માં બોમ્બે વડી અદાલત દ્વારા નિયુક્ત કરાયેલા પરિષ્ઠ વકીલ તરીકે ઓળખ આપવામાં આવેલ રિટ અરજી (સી) નં. ૪૫૪ ઓફ ૨૦૧૫ની અરજદાર છે. છેલ્લા અનેક દાયકાઓથી તેઓ ભારતની સર્વોચ્ચ અદાલતમાં વકીલાત કરતા આવ્યા છે અને ભારત સંઘ માટે વધારાના સોલિસિટર જનરલ

તરીકે પણ ફરજ બજાવી ચૂક્યા છે. ભારતની સર્વોચ્ચ અદાલતમાં પરિષ્ઠ વકીલોને ઓળખ આપવાની વર્તમાન પ્રણાલી ત્રુટિપૂર્ણ છે તથા તેમાં સુધારો કરીને સ્વીકાર્ય માપદંડો નિર્ધારિત કરવાની જરૂર છે, એવી અરજદારની માન્યતાને પગલે નીચે મુજબની પ્રાર્થનાઓ સાથે રિટ અરજી (સી) નં. ૪૫૪ ઓફ ૨૦૧૫ દાખલ કરવામાં આવી છે.

"(એ) મતદાનની તાજેતરમાં રજૂ કરાયેલ પદ્ધતિ દ્વારા સિનિયર એડવોકેટોની નિયુક્તિની પદ્ધતિ મનસ્વી છે અને વૈવિધ્યની ધારણાઓના વિરોધમાં છે તથા અનુચ્છેદ ૧૪, ૧૫ અને ૨૧નું ઉલ્લંઘન કરે છે, તેથી તે અસંવિધાનિક અને રદબાતલ છે તેવી ઘોષણા કરતો રિટ, આદેશ અથવા નિર્દેશ જારી કરવો; અને

(બી) સચિવાલય સાથેની, જેનું નેતૃત્વ એક ગેર-ન્યાયિક વ્યક્તિ કરે એવી, કાયમી પસંદગી સમિતિની નિયુક્તિ માટે રિટ, આદેશ અથવા દિશા જારી કરવામાં આવે, જેમાં પ્રતિવાદી ૪ એટર્ની જનરલ ઓફ ઇન્ડિયા, પ્રતિવાદી ૫ – એસસીએબીએ અને પ્રતિવાદી ૬ – એઓઆર એસોસિયેશનના પ્રતિનિધિઓ તથા શિક્ષણવિદોનો સમાવેશ થાય, જેથી પરિશિષ્ટ પીટ માં સૂચવ્યા મુજબ પોઇન્ટ સિસ્ટમ પર કરાયેલા મૂલ્યાંકનના આધારે પરિષ્ઠ વકીલોનું નામનિર્દેશન કરી શકાય; અને

(સી) સર્વોચ્ચ અદાલતના મુખ્ય ન્યાયાધીશ અને ન્યાયાધીશઓનું પ્રતિનિધિત્વ કરતા પ્રતિવાદી-૧ને, જાહેર હિત અરજી (પી.આઈ.એલ.)ના કેસો ચલાવતા વકીલો તથા તેમના વિષયક્ષેત્રની નિષ્ણાતી, જેમ કે બંધારણીય કાયદો, આંતરરાષ્ટ્રીય મધ્યસ્થતા, આંતર-રાજ્ય જળ વિવાદો, સાયબર કાયદા

વગેરે ક્ષેત્રોમાં વકીલાત કરતા વકીલોની ઓળખ કરવા માટે શોધ સમિતિની નિમણૂક કરે અને તેમને વરિષ્ઠ વકીલ તરીકે નિયુક્ત કરે તે માટે મેન્ડેમસનો રિટ અથવા દિશાનિર્દેશ જારી કરવો;

(ડી) પ્રતિવાદી-૧, જે સર્વોચ્ચ અદાલતના મુખ્ય ન્યાયમૂર્તિ અને ન્યાયાધીશોના પ્રતિનિધિત્વમાં છે, તેમને પરિશિષ્ટ પીટ માં સૂચવ્યા મુજબ ૧૦૦ અંકોના સૂચકાંકના આધારે પદનિર્ધારણ માટે અરજી કરનાર એડવોકેટો અંગે પીઅર્સ કમિટી દ્વારા મૂલ્યાંકન અહેવાલ તૈયાર કરવો આવશ્યક બનાવતી માર્ગદર્શિકાઓ ઘડવા માટે પરમાદેશનો રિટ અથવા યોગ્ય દિશાનિર્દેશ જારી કરવામાં આવે;

(ઈ) પરમાદેશનો રિટ અથવા એવો નિર્દેશ જારી કરવામાં આવે કે જેમાં પ્રતિવાદી-૧, જે સર્વોચ્ચ અદાલતના મુખ્ય ન્યાયાધીશ અને ન્યાયાધીશોનું પ્રતિનિધિત્વ કરે છે, તેને ૧૧.૦૨.૨૦૧૪ અને ૨૩.૦૪.૨૦૧૫ના રોજ યોજાયેલી કુલ અદાલતમાં લેવાયેલા પોતાના નિર્ણય પર પુનર્વિચાર કરવા અને સિનિયર એડવોકેટ તરીકે તે તમામ એડવોકેટોને નિયુક્ત કરવા નિર્દેશિત કરવામાં આવે, જેઓની નિયુક્તિ માગતી અરજીઓને મુખ્ય ન્યાયાધીશે આદેશિત કરેલી પરિભ્રમણની પ્રક્રિયા દરમિયાન સર્વોચ્ચ અદાલતના ઓછામાં ઓછા પાંચ ન્યાયાધીશોની ભલામણ પ્રાપ્ત થઈ હતી (મુલતવી અરજદારો સહિત)."

૨. ભારતમાં કાનૂની વ્યવસાય, ભલે તેજીથી વિકસતો વ્યવસાય હોય, તેમ છતાં તેમાં સફળતા વ્યવસાયના ગણતરીના કેટલાક પસંદગીના સભ્યોને જ મળી છે,

અને તેમમાંથી અતિ વિશાળ બહુમતી નિયુક્ત વરિષ્ઠ વકીલોની છે. તેથી, રિટ અરજીમાં ઉઠાવવામાં આવેલા પ્રશ્નો અત્યંત વિવાદાસ્પદ પ્રશ્નો છે, જે ભારતીય બાર તેમજ હકીકતમાં દેશની કાનૂની પ્રણાલી સંબંધે નોંધપાત્ર વ્યાપ ધરાવતા પ્રશ્નો ઉભા કરે છે. અપેક્ષા મુજબ, બાર એસોસિયેશન ઓફ ઇન્ડિયા સહિત અનેક વ્યક્તિઓ તથા સંઘો દ્વારા હસ્તક્ષેપ અરજીઓ દાખલ કરવામાં આવી છે. ભારત માટેના એટર્ની જનરલને આ મામલામાં હાજર રહેવા વિનંતી કરવામાં આવી હતી અને તેમણે અદાલતની આ વિનંતીને અતિ ઉદારતાપૂર્વક સ્વીકારી, તથા થયેલી દીર્ઘકાળીન સુનાવણી દરમિયાન સમગ્ર સમયગાળા માટે હાજર રહી અદાલતની વિનંતિને માન આપી છે.

૩. આ અદાલતના તા. ૨૪.૦૪.૨૦૧૭ના આદેશ મુજબ, જે આઈ.એ. નં. ૫ માં પસાર કરવામાં આવ્યો હતો, આ કેસની નોટિસ આ અદાલતની વેબસાઈટ પર મૂકવા માટે દિશાનિર્દેશ આપવામાં આવ્યો હતો જેથી વડી અદાલતો અને વિવિધ વડી અદાલતોની બાર એસોસિયેશનો કાર્યવાહી માં ભાગ લઈ શકે. તે અનુસંધાને ઘણી વડી અદાલતોએ વરિષ્ઠ વકીલોના નિયુક્તિકરણના વિષયમાં વડી અદાલતો દ્વારા રચાયેલ "નિયમો - (માર્ગદર્શિકા)" આ અદાલતની રજિસ્ટ્રીને મોકલ્યા છે. ગુજરાત વડી અદાલત એડવોકેટ્સ એસોસિયેશને એક દરમિયાનગીરી અરજી (આઈ.એ. નં. ૫૩૩૨૧ ઓફ ૨૦૧૭) દાખલ કરી છે, જે મૂળ રિટ અરજીની ચાર ભીંતોની બહાર જાય છે, કારણ કે એસોસિયેશને એડવોકેટ્સ અધિનિયમ, ૧૯૬૧ ની કલમ ૧૬ (હવે પછી "અધિનિયમ" તરીકે ઓળખાશે) ની માન્યતાને પડકાર્યો છે, જે સર્વોચ્ચ અદાલત અથવા વડી

અદાલતને પરિષ્ઠ વકીલોને નિયુક્ત કરવાની સત્તા આપે છે. મુદ્દાની મહત્વતા ધ્યાનમાં રાખીને, અમે ગુજરાત વડી અદાલત એડવોકેટ્સ એસોસિયેશનને ઉઠાવવામાં આવેલા તમામ તર્કો રજૂ કરવાની પરવાનગી આપી છે, અને તે માટે દાખલ થયેલી દરમિયાનગીરી અરજીને વાસ્તવમાં મૂળભૂત રિટ અરજી સમજી છે. વધુમાં, દિલ્લી વડી અદાલતમાં દાખલ થયેલી એક રિટ અરજી પણ છે, જેને રિટ અરજી (સી) નં. ૪૫૪ ઓફ ૨૦૧૫ સાથે સાંભળવા માટે આ અદાલતમાં સ્થાનાંતરિત કરવામાં આવી છે. ઉક્ત રિટ અરજીમાં (રિટ અરજી (સી) નં. ૬૩૩૧ ઓફ ૨૦૧૬, શીર્ષક "નેશનલ લોયર્સ કેમ્પેઇન ફોર જ્યુડિશિયલ ટ્રાન્સપેરન્સી એન્ડ રિફોર્મ્સ અને અન્ય વિ. ધ બાર કાઉન્સિલ ઓફ ઇન્ડિયા અને અન્ય") અધિનિયમની કલમ ૧૬ તેમજ સર્વોચ્ચ અદાલત નિયમો, ૨૦૧૩ ના અધ્યાય ૪ ના નિયમ ૨ ને બંધારણીય રીતે અસ્વીકાર્ય હોવાનું કહી પડકારવામાં આવ્યા છે. વૈકલ્પિક રીતે, એવી પ્રાર્થના કરવામાં આવી છે કે ભારતની સર્વોચ્ચ અદાલત તેમજ દેશની વડી અદાલતો દ્વારા પરિષ્ઠ વકીલોનું નિયુક્તિકરણ, નિયુક્તિકરણની સત્તાના ઉપયોગને સંચાલિત કરવા માટે સ્વીકાર્ય માપદંડો નિર્ધારિત કરીને, ચુક્તિસંગત બનાવવામાં આવે. વધુ એક સંલગ્ન રિટ અરજી એટલે કે રિટ અરજી (સી) નં. ૩૩ ઓફ ૨૦૧૬, ધ હાઈ કોર્ટ ઓફ મેદાલય બાર એસોસિયેશન દ્વારા દાખલ કરવામાં આવી છે, જેને આ અદાલતે તા. ૧૪.૦૮.૧૦૧૭ના રોજ અલગથી સાંભળી હતી. ઉપરોક્ત રિટ અરજીમાં, મેદાલય વડી અદાલત દ્વારા તા. ૧૩.૧.૨૦૧૬ના રોજ પરિષ્ઠ વકીલ(ઓ) ના નિયુક્તિકરણ માટે રચાયેલી માર્ગદર્શિકાની માન્યતા પડકાર

હેઠળ છે. ઉપરોક્ત સુધારા દ્વારા, દેશના કોઈપણ રાજ્યના એડવોકેટ જનરલને, જો તેઓ પોતે નિયુક્ત વરિષ્ઠ વકીલ હોય, અને કોઈપણ વડી અદાલતમાં પ્રેક્ટિસ કરતા કોઈપણ વરિષ્ઠ વકીલને, દેશની કોઈપણ અદાલતમાં પ્રેક્ટિસ કરતા કોઈ વકીલનું નામ મેદાલય વડી અદાલત દ્વારા વરિષ્ઠ વકીલ તરીકે નિયુક્તિકરણ માટે પ્રસ્તાવિત કરવાની સત્તા આપવામાં આવી છે. અન્ય શબ્દોમાં, અગાઉની પ્રચલિત પદ્ધતિથી ભિન્ન રીતે, આ સુધારાનો પ્રભાવ એવો છે કે કોઈપણ વડી અદાલતનો કોઈપણ વરિષ્ઠ વકીલ દેશની કોઈપણ વડી અદાલતમાં પ્રેક્ટિસ કરતા કોઈપણ વકીલનું નામ મેદાલય વડી અદાલતના વરિષ્ઠ વકીલ તરીકે નિયુક્તિકરણ માટે પ્રસ્તાવિત કરી શકે. તેમજ, ઉક્ત માર્ગદર્શિકામાં તા. ૩૧.૦૩.૨૦૧૫ના રોજ કરવામાં આવેલા સુધારાને પણ પડકારવામાં આવ્યો છે, જેના દ્વારા મેદાલય વડી અદાલતના અધિકારક્ષેત્રની અંદરની કોઈપણ અદાલતમાં ૫ વર્ષની પ્રેક્ટિસ કરવાની આવશ્યકતા કાઢી નાખવામાં આવી છે અને તેના સ્થાને ભારતની સર્વોચ્ચ અદાલત, વડી અદાલતો અથવા જિલ્લા અદાલતો જેવી કોઈપણ અદાલતમાં ૫ વર્ષની પ્રેક્ટિસને નિયુક્તિકરણ માટેની પાત્રતાની શરત તરીકે દાખલ કરવામાં આવી છે. રિટ અરજી (સી) નં. ૮૧૯ ઓફ ૨૦૧૬ માં પણ બરાબર એ જ પ્રશ્નો ઉઠાવવામાં આવ્યા છે.

૪. અમે દરેક કેસનો અલગથી અને તે ક્રમમાં વિચાર કરીશું, જેમાં અમારા મત મુજબ તે કેસો અમારી વિચારણા મેળવવા પાત્ર છે.

૫. ઉપર દર્શાવેલ બાબત પર પ્રવર્તતા પહેલાં, ઇતિહાસ તરફ પાછા ફરીને આજે જે વકીલોની વિશેષ શ્રેણી તરીકે, એટલે કે સિનિયર એડવોકેટ્સ તરીકે, માન્યતા પામેલી છે, તેના ઉદ્ભવનો અનુસંધાન કરવો આવશ્યક છે.

૬. ગ્રીક અને રોમન કાનૂની પ્રણાલીઓમાં વકીલાતનો વ્યવસાય મજબૂત રીતે અસ્તિત્વમાં હતો. સમ્રાટ જસ્ટિનિયન (સર્કા ૪૮૨-૫૬૫) એ વકીલોને સામ્રાજ્યના સંરક્ષણમાં સંલગ્ન નિયમિત સૈનિકોની સરખામણીએ ઉચ્ચ સ્થાન આપ્યું હતું, કારણ કે વકીલાતની પ્રતિભા દ્વારા વકીલો ગંભીર સંકટમાં મુકાયેલા લોકોની આશાઓ, જીવન અને સંતાનોનું રક્ષણ કરે છે.

૭. મધ્યકાલીન સમયના અંત તરફ (૫૦૦ એ.ડી. થી ૧૫૦૦ એ.ડી.), રોમન કાયદાએ યુરોપના બાકીના ભાગોમાં પ્રવેશ કરીને ત્યાં અત્યંત પ્રભાવ પાથર્યો હતો. તેનું કારણ ૧૧મી સદીમાં કોર્પસ જુરિસ સિવિલિસ (સિવિલ કાયદો) ની થયેલી શોધને માનવામાં આવે છે. જ્યારે અન્ય દેશોમાં સિવિલ કાયદો પ્રચલિત હતો, ત્યારે ઇંગ્લેન્ડમાં કોમન કાયદો વિકસ્યો. મેન્ના કાર્ટા ઇસવીસન ૧૨૧૫માં અસ્તિત્વમાં આવ્યો. એવું કહેવામાં આવ્યું છે કે, "ઇંગ્લેન્ડમાં વકીલાતના ઉદય વિષે એટલું જ કહી શકાય છે કે તે દેશમાં આ વ્યવસાયના પ્રાચીન ઉદ્ભવ વિષે ઘણું નિશ્ચિતપણે કહી શકાતું નથી, કારણ કે તેનો મોટો ભાગ અનિશ્ચિતતાના ધુમ્મસમાં આછાદિત છે. ઇંગ્લેન્ડના ઇતિહાસના અતિ પ્રારંભિક સમયમાં ન્યાયનું સંચાલન અપરિષ્કૃત અને મનસ્વી રીતે થતું હતું. ગામસભાઓ, શાયર અદાલતો અને સામંતીય સમયગાળામાં બેરોનોની અદાલતો કોઈ ઔપચારિકતા વિના ન્યાય આપતી હતી. વકીલ આવશ્યકતા ન હતો.", રોબિન્સ, અમેરિકન

એડવોકેટ, પાનું ૪; 'વ્યવસાય તરીકે વકીલાતનો ઉદ્ભવ અને વિકાસ', વર્જિનિયા લો રિવ્યુ ખંડ ૯, ક્રમાંક ૧ (નવેમ્બર, ૧૯૨૨), પાનું ૨૮. આ સમયગાળા દરમિયાન વકીલાતનો વ્યવહાર પાદરીઓ અને સંન્યાસીઓના ક્ષેત્રમાં આવતો હતો (એ યાદ રાખવું યોગ્ય છે કે આ તે સમય હતો જ્યારે ચર્ચ કાયદો/કેનન કાયદો પ્રચલિત હતો). જ્યાં પાદરીવર્ગ/ધર્મગુરુવર્ગ સિવિલ કાયદા અને કોમન કાયદા તથા બંનેના સંમિશ્ર સ્વરૂપના અભ્યાસ અને અમલ પર આગ્રહ રાખતો હતો, ત્યાં અમીરવર્ગ/લૌકિક વર્ગ (વિશેષાધિકૃત વર્ગ/અરિસ્ટોક્રેસી, પરંતુ પાદરીય ફરજો બજાવવાના વિશેષાધિકાર વિનાનો) કોમન કાયદાને અનુસરતો હતો. આથી આ બંને વર્ગોમાં (ધર્મગુરુવર્ગ અને અમીરવર્ગ) અસંતોષ પેદા થયો. "પ્રારંભિક અંગ્રેજ વકીલો મુખ્યત્વે ધાર્મિક પદાધિકારીઓ હોવાનું જણાય છે, પરંતુ આશરે ઈસવીસન ૧૨૦૭થી પાદરીઓ અને સામાન્ય રીતે પવિત્ર પદમાં રહેલા વ્યક્તિઓને લૌકિક અદાલતોમાં વકીલ તરીકે કામ કરવા પ્રતિબંધિત કરવામાં આવ્યા, અને ત્યારબાદ આ વ્યવસાય સંપૂર્ણપણે વિશેષ તાલીમ પ્રાપ્ત લૌકિક વ્યક્તિઓના વર્ગથી બનેલો જોવા મળે છે."૨

૮. તે ૧૩મી સદીમાં હતું કે ઇંગ્લેન્ડમાં વ્યાવસાયિક વકીલોનું ઉદ્ભવ થયું, જ્યારે રાજકીય ન્યાય વિતરણના વિશેષાધિકારનો અમલ કરવા માટે અદાલતોની કેન્દ્રીકૃત પદ્ધતિ સ્થાપિત કરવામાં આવી હતી, ૨ વૉરવેલ, લીગલ એથિક્સ વિષયક નિબંધો, પાનું ૨૭; 'વ્યવસાય તરીકે વકીલાતનો ઉદ્ભવ અને વિકાસ', વર્જિનિયા લો રિવ્યુ, ખંડ ૯, ક્રમાંક ૧ (નવેમ્બર, ૧૯૨૨), પાનું ૩૦.

અગાઉ, કોઈ વિવાદી જ્ઞાની મિત્રની મદદ લઈ શકતો હતો, પરંતુ વિવાદપ્રક્રિયા ટૂંક સમયમાં જ જટિલ બની ગઈ અને નિષ્ણાત સહાય માટે અવકાશ ઊભો થયો. આ પૃષ્ઠભૂમિમાં, વકીલોના બે વર્ગો અસ્તિત્વમાં આવ્યા – ‘પ્લીડર્સ’ અને ‘એટર્નીઝ’. એટર્નીઓ વિવાદી માટે પ્રતિનિધિત્વ સંબંધિત કાર્યો બજાવતા. એટર્નીનું કૃત્ય એ વિવાદીનું જ કૃત્ય ગણાતું. તેમની ફરજોમાં સમન્સ/પ્રક્રિયાની તામિલ કરાવવી, વિવાદપ્રક્રિયાની પ્રગતિનું અનુસરણ કરવું વગેરે જેવી વહીવટી પ્રવૃત્તિઓનો સમાવેશ થતો. બીજી તરફ, પ્લીડર્સ પીડિત પક્ષનો અવાજ બનતા. તેમની ફરજોમાં તુલનાત્મક રીતે વધુ જટિલ પ્રવૃત્તિઓનો સમાવેશ થતો – અરજીઓનું ઘડતર કરવું, અદાલતો સમક્ષ કાયદાના પ્રશ્નો પર દલીલો કરવી.

૯. ૧૩મી સદી પૂર્ણ થાય ત્યાં સુધી, ઊંચા દરજ્જા અને નોંધપાત્ર અનુભવ ધરાવતા વરિષ્ઠ વકીલોનો એક પ્રતિષ્ઠિત વર્ગ ઊભો થયો હતો, અને તેઓ “સર્જન્ટ્સ-એટ-લૉ” તરીકે ઓળખાવા લાગ્યા. આ પ્રખ્યાત વકીલોને કેટલાક વિશેષ અધિકારો પ્રાપ્ત હતા. તેઓને વિશેષરૂપે રાજા દ્વારા જાળવી રાખવામાં આવતા હતા અને તેમને કોર્ટ ઓફ કોમન પ્લીઝ તેમજ કિંગ્ઝ બેન્ચ જેવી અન્ય કોમન લૉ અદાલતો સમક્ષ રજૂઆત કરવાનો વિશિષ્ટ અધિકાર હતો. સર્જન્ટ્સ માટે “કોઈફ” સ્વીકારેલું હોવું ફરજિયાત હતું, અને આ શિરોવસ્ત્રના પરિણામે તેમના નિગમિત સમાજને “ઓર્ડર ઓફ ધ કોઈફ” કહેવામાં આવતો હતો. લાંબા સમય સુધી સર્જન્ટ્સ કાનૂની વ્યવસાયના શિખરે રહ્યા હતા અને ન્યાયાધીશોની પસંદગી પણ આ જ વર્ગમાંથી કરવામાં આવતી હતી. તેઓ એટલા વિશિષ્ટ અને દુર્લભ હતા કે કોઈ નિર્ધારિત સમયે કાનૂનની પ્રેક્ટિસમાં માત્ર અંદાજે દસ જેટલા

સર્જન્ટ્સ જ હોય. વર્ષપુસ્તકોમાં જે દલીલોનો ઉલ્લેખ થતો, તે સર્જન્ટ્સની જ દલીલો હોત, અને કોમન લૉ અદાલતોમાં તેમને મળેલા વિશિષ્ટ રજૂઆત અધિકારોને કારણે કોમન લૉ ન્યાયશાસ્ત્રના વિકાસનું શ્રેય તેમને અપાયું છે. ટૂંક સમયમાં, તેમણે મહાન પ્રતિષ્ઠા અને ન્યાયાધીશો સાથેની નજીકની સંલગ્નતા પણ પ્રાપ્ત કરી. એવું કહેવામાં આવે છે કે, તેમની અંદર કાર્યરત વકીલાતના તત્ત્વ કરતાં ન્યાયિક તત્ત્વ વધુ હતું. વિશિષ્ટ રજૂઆત અધિકારોને કારણે તેઓ તે યુગના સૌથી સમૃદ્ધ કાનૂની વ્યવસાયીઓ બન્યા અને ૧૩મીથી ૧૬મી સદી દરમિયાન, અર્થાત્ તે અવધિ દરમિયાન જ્યારે મોટાભાગનો દીવાની વાદવિવાદ કોર્ટ ઓફ કોમન પ્લીઝમાં ચાલતો હતો, તેઓ વિશિષ્ટ અને અગ્રણી ન્યાયશાસ્ત્રીઓ તરીકે યથાવત્ રહ્યા.

૧૦. આ સમયબિંદુ પછી, કાનૂની વ્યવસાયીઓનો આ અતિ પ્રતિષ્ઠિત વર્ગ પતનની દિશામાં ગયો. તેમના આ ક્રમના અવરોહનો સંદર્ભ એટર્ની-જનરલ, સોલિસિટર જનરલ જેવા ક્રાઉન કાયદા અધિકારીઓના ઉદય સાથે જોડવામાં આવ્યો છે. આ ક્રાઉન કાયદા અધિકારીઓને રાજાએ 'કાઉન્સેલ્સ-ઇન-ઓર્ડિનરી' તરીકે નિયુક્ત રાખ્યા હતા; તેમ છતાં, સોળમી સદીમાં જ્યારે ક્વીન્સ કાઉન્સેલનું પદ આગળ આવ્યું ત્યારે સાર્જન્ટોના પ્રતિષ્ઠિત ક્રમને વધુ ગંભીર આંચકો પહોંચ્યો. આ એક અભૂતપૂર્વ પદ હતું. ઈ.સ. ૧૫૮૭માં, ક્વીન એલિઝાબેથ ૧ દ્વારા ફ્રાન્સિસ બેકનને પેટન્ટ વિના "લર્ડ કાઉન્સેલ એક્સ્ટ્રાઓર્ડિનરી" તરીકે નિયુક્ત કરવામાં આવ્યા હતા (અર્થાત્, તે કોઈ ઔપચારિક ક્રમ ન હતો). ઈ.સ. ૧૬૦૩માં, રાજાએ ફ્રાન્સિસ બેકનને કિંગ્સ

કાઉન્સેલ તરીકે નિમણૂક કરી, અને તેમને પૂર્વ-સુનાવણીનો અધિકાર તથા અગ્રતા પ્રદાન કરી, અને થોડાં વર્ષો બાદ, ઈ.સ. ૧૬૭૦માં, એવો જાહેર કરવામાં આવ્યો કે સાર્જન્ટો આ અધિકારીઓના આ નવા વર્ગ ઉપર અગ્રતા લેશે નહીં; પરિણામે, અન્યથા પ્રતિષ્ઠિત સાર્જન્ટોને કંઈક અંશે ગૌણ સ્થાન પર ધકેલી દેવામાં આવ્યા, અને અંતે તેમનો પતન થયો. અંતિમ પ્રહાર, જોકે, ઈ.સ. ૧૮૪૬માં થયો જ્યારે કોર્ટ ઓફ કોમન પ્લીઝ સમગ્ર બાર માટે ખુદ્દી બનાવવામાં આવી અને ઈ.સ. ૧૮૭૫માં જ્યારે જ્યુડિકેયર અધિનિયમ ઘડવામાં આવ્યો, જેમાં ન્યાયાધીશોએ કોઈક ધારણ કરેલું હોવું જરૂરી છે તેવી શરત દૂર કરવામાં આવી.

૧૧. ક્વીન્સ કાઉન્સેલના કાર્યાલયની ખરેખર શા માટે જરૂર હતી તે સ્પષ્ટ નથી, તેમ છતાં, તેમને અન્ય કાઉન કાયદા અધિકારીઓને સહાય કરવા માટે નિયુક્ત કરવામાં આવ્યા હતા. વધુમાં, ઉપકારરૂપે આવી ઉપાધિઓ પ્રદાન કરવું આ યુગની સામાન્ય વિશેષતા હતી. ક્વીન્સ કાઉન્સેલોએ નાનાં પરિશ્રમિકના બદલામાં કાયમી રોકાણધારક નિમણૂકો રાખી હતી અને તેમને કાઉન વિરુદ્ધ હાજર થવા પ્રતિબંધિત કરવામાં આવ્યા હતા. અને, તેના બદલામાં, તેઓ અદાલતો સમક્ષ પૂર્વ-શ્રવણનો મૂલ્યવાન અધિકાર ભોગવવા હકદાર બનતા. આવા કાઉન્સેલોને રેશમી ગાઉન પહેરવા આવશ્યક હતું (આજદિન સુધી, ક્વીન્સ કાઉન્સેલોને ક્યારેક 'સિલ્ક્સ' તરીકે ઓળખવામાં આવે છે, અથવા જ્યારે તેઓ આ પદ પર ઉન્નત થાય છે ત્યારે કહેવાય છે કે તેમણે 'ટેકન સિલ્ક' કર્યું છે). ધીમે ધીમે, જોકે, ક્વીન્સ કાઉન્સેલ/કિંગ્સ કાઉન્સેલ અને કાયદા

અધિકારીઓ વચ્ચેનો ભેદ અદૃશ્ય થયો. ક્વીન્સ કાઉન્સેલ તરીકેની નિમણૂકો વ્યાવસાયિક પ્રભાવશાળી પ્રતિષ્ઠા, અથવા રાજકીય પ્રભાવને માન્યતા આપવા માટે કરવામાં આવતી હતી; પરંતુ ત્યારબાદ ટૂંક સમયમાં, આ પદનું જાહેર સ્વરૂપ ઘટી ગયું. હવે તેમને કાઉન કાયદા અધિકારીઓને સહાય કરવી આવશ્યક રહી નહોતી. અઢારમી સદી દરમિયાન, ક્વીન્સ કાઉન્સેલ તરીકેની પસંદગી સન્માન અને ગૌરવનો વિષય તથા વ્યાવસાયિક પ્રભાવશાળી પ્રતિષ્ઠાની માન્યતા બની ગઈ. અને, ઈસવીસન ૧૮૨૦માં, ક્વીન્સ કાઉન્સેલને કાઉન વિરુદ્ધ હાજર થવા બાબતનો પ્રતિબંધ પણ દૂર કરવામાં આવ્યો હતો૩.

૧૨. યુનાઇટેડ કિંગડમમાં ક્વીન્સ કાઉન્સેલની નિમણૂકની પ્રક્રિયા પર પ્રતિસ્પર્ધા વિરોધી પદ્ધતિઓ, ગોટબંધીના પ્રસાર વગેરે જેવા કારણોસર તીવ્ર ટીકા કરવામાં આવી હતી. એવું માનવામાં આવ્યું હતું કે પસંદગી પ્રક્રિયા ગુપ્ત સ્વરૂપની હતી અને ક્વીન્સ કાઉન્સેલ તરીકે પ્રવેશ તથા નિમણૂક, વ્યવહારમાં, વિશિષ્ટ વર્ગના કલબમાં પ્રવેશ મળવા સમાન હતી. તે સમયના લોર્ડ ચાન્સેલર દ્વારા નિયુક્ત સર લિયોનાર્ડ પીચે "એન ઇન્ડિપેન્ડન્ટ સ્ક્રુટિની ઓફ ધ અપોઇન્ટમેન્ટ્સ પ્રોસેસ ઓફ જજિસ એન્ડ ક્વીન્સ કાઉન્સેલ ઇન ઇંગ્લેન્ડ એન્ડ વેલ્સ" શીર્ષકવાળા અહેવાલમાં ભલામણો કરી હતી. અન્ય એક અહેવાલમાં, જેનું શીર્ષક "રિપોર્ટ ઓન કોમ્પિટિશન 'લોયર્સ' બાય જુલિયન ડિઝની, પોલ રેડમન્ડ, જોન બાસ્ટન, સ્ટેન રોસ; રન્ડ એડિશન; ધ લો બુક કંપની લિમિટેડ, ૧૯૮૬. ઇન પ્રોફેશન્સ" હતું અને જે યુનાઇટેડ કિંગડમના ડિરેક્ટર જનરલ ઓફ ફેર ટ્રેડિંગ દ્વારા ઈ.સ. ૨૦૦૧માં પ્રકાશિત કરવામાં આવ્યો હતો, તેમાં ક્વીન્સ

કાઉન્સેલ તરીકેની નિમણૂક પછી વિકસતી પ્રથાના એકાધિકારવાદી સ્વરૂપને ઉજાગર કરવામાં આવ્યું હતું. અમારી સમક્ષ ઉદ્ભવેલા મુદ્દાઓની મૂળવણી કરવા માટે ઉક્ત અહેવાલમાં નોંધાયેલા કેટલાંક અવલોકનો નોંધ લેવા યોગ્ય ગણાય. તેથી, અમે નીચે તે અહેવાલના સંબંધિત ઉત્તરો પુનઃપ્રસ્તુત કરીએ છીએ.

"૨૭૬. પીચ અહેવાલને અનુસરી તાજેતરના સુધારા છતાં, નિયુક્તિ પ્રણાલી ખરેખર ગુણવત્તાના પ્રમાણચિહ્ન તરીકે કાર્ય કરતી હોવાનું જણાતું નથી. આ પ્રણાલી ગુપ્ત સ્વરૂપની છે અને, જેટલું અમે નિર્ધારિત કરી શકીએ તેટલું, તેમાં નિષ્પક્ષ ધોરણોનો અભાવ છે. માન્યતા પ્રાપ્ત અક્રેડિટેશન પ્રણાલીની કેટલીક મુખ્ય વિશેષતાઓ પણ તેમાં ગેરહાજર છે, જેમ કે પરીક્ષાઓ, સમકક્ષ સમીક્ષા, નિશ્ચિત અવધિની નિયુક્તિઓ અને ગુણવત્તા અંગેનું મૂલ્યાંકન, જેથી ગુણવત્તાનું પ્રમાણચિહ્ન યથાવત્ ન્યાયસંગત રહે તેની ખાતરી થાય. અમને જણાવવામાં આવ્યું હતું કે ઘણા સોલિસિટરો અને કેટલાક બેરિસ્ટરો આ પ્રણાલીમાં નિષ્પક્ષતાના અભાવની ટીકા કરે છે.

૨૭૭. એક્સક્સક્સ

૨૭૮. તેથી, અમારી દ્રષ્ટિએ, હાલની ક્વીન્સ કાઉન્સેલ પદ્ધતિ વાસ્તવિક ગુણવત્તા માન્યતા યોજનાના રૂપમાં કાર્ય કરતી નથી. તેથી તે કનિષ્ઠ અને વરિષ્ઠ બેરિસ્ટરો વચ્ચેની સ્પર્ધાને તર્કવિરુદ્ધ કરે છે. અમારી સમક્ષ આવેલ પુરાવા દર્શાવે છે કે ગ્રાહકોને સામાન્ય રીતે ગુણવત્તાના ચિહ્નની સહાયની જરૂર પડતી નથી, પરંતુ જો આવી કોઈ યોજના હોવી હોય, તો તેનો વ્યવસાય દ્વારા જ પારદર્શક અને વસ્તુનિષ્ઠ આધાર પર સંચાલન થવું જોઈએ. વધુમાં, કેટલાક

પુરાવા એવા પણ છે કે હાલની ક્વીન્સ કાઉન્સેલ નિમણૂક પદ્ધતિમાં એક અનૌપચારિક ક્વોટા અમલમાં છે, અને એવું જણાય છે કે તેના પરિણામે વાદવિવાદ સંબંધિત ગ્રાહકો પાસેથી વસૂલવામાં આવતી ફીમાં વધારો થાય છે.

૨૭૯. અમને એવું લાગતું નથી કે ગુણવત્તા અથવા અનુભવનું ચિહ્ન અનિવાર્ય રીતે સ્પર્ધાવિરોધી હોય, જો સુધી એવોર્ડ પારદર્શક અને વસ્તુનિષ્ઠ માપદંડો દ્વારા નિયંત્રિત થાય, અને પ્રતિબંધો પરિમાણાત્મક પરિબલો કરતાં ગુણાત્મક પરિબલો પર આધારિત હોય. તેમ છતાં, અમારી સમક્ષ ઉપલબ્ધ પુરાવાના આધારે, વર્તમાન પ્રણાલી આ કસોટીઓમાં ખરી ઊતરતી નથી."

૧૩. આવા તથા સમાન પ્રકારના અત્યંત પ્રતિકૂળ અભિપ્રાયો ને કારણે, જેમાંથી કેટલીક વિગતો ઉપર નોંધવામાં આવી છે, વર્ષ ૨૦૦૪-૨૦૦૫માં ક્વીન્સ કાઉન્સેલની નિમણૂક તાત્કાલિક રીતે સ્થગિત કરવામાં આવી હતી. એવું માનવામાં આવ્યું હતું કે અનેક લોકોમાં વધતી જતી ચિંતાઓના પ્રકાશમાં તે ઉપાધિ/નિમણૂકનો ઉચ્છેદ કરવામાં આવવો જોઈએ. જોકે, વર્ષ ૨૦૦૫માં એક નવું માળખું અમલમાં લાવવામાં આવ્યું, જેના મુખ્ય લક્ષણો નીચે દર્શાવવામાં આવ્યા છે:

ભલામણો ક્વીન્સ કાઉન્સેલ સિલેક્શન પેનલ તરીકે ઓળખાતી એક સ્વતંત્ર સંસ્થા દ્વારા દરવર્ષે કરવામાં આવે છે. અંતિમ નિમણૂકો પેનલ દ્વારા વિચારણા કર્યા બાદ લોર્ડ ચાન્સેલરની સલાહ પરથી ક્વીન દ્વારા કરવામાં આવે છે; પેનલમાં નિવૃત્ત ન્યાયાધીશો, વરિષ્ઠ બેરિસ્ટરો, સોલિસિટરો તથા પ્રતિષ્ઠિત સામાન્ય સભ્ય (જે પેનલના અધ્યક્ષ પણ હોય છે)નો સમાવેશ થાય છે.

ઉમેદવાર દ્વારા પેનલ સમક્ષ અરજી કરવામાં આવ્યા પછી, વ્યાવસાયિક આચરણ અંગેની તપાસો કરવામાં આવે છે; ત્યારબાદ, ઉમેદવારોની યાદી ન્યાયતંત્ર/બેન્યના સભ્યોને મોકલવામાં આવે છે, જેમાં લોર્ડ ચીફ જસ્ટિસ, માસ્ટર ઓફ ધ રોલ્સ, પ્રેસિડેન્ટ ઓફ ધ ક્વીન્સ બેન્ય ડિવિઝન વગેરેનો સમાવેશ થાય છે. બેન્યના આ પ્રતિષ્ઠિત સભ્યો ઉમેદવારની પ્રામાણિકતા અંગે વાંધા ઉઠાવી શકે છે અને ત્યારબાદ પેનલ ઉમેદવારને કારણ દર્શાવવા માટે અવકાશ આપે છે. ઉપરાંત, ઉમેદવારોને તેમની ક્ષમતાઓના પ્રદર્શન અંગે સમજૂતી પ્રાપ્ત થાય તે માટે ન્યાયાધીશો, સહ-વ્યવસાયકારો અને વ્યાવસાયિક ગ્રાહકો પાસેથી લેખિત સંદર્ભપત્રો રજૂ કરવાના રહે છે. ત્યારબાદ, ઉમેદવારની ક્ષમતાઓના પ્રદર્શન અંગે વધુ પુરાવા રજૂ કરવાના હેતુથી પેનલના સભ્યો દ્વારા મુલાકાતો લેવામાં આવે છે. મુલાકાત બાદ, ઉમેદવારોને પેનલના બે સભ્યો દ્વારા શ્રેણીબદ્ધ કરવામાં આવે છે; પછી સંપૂર્ણ સિલેક્શન પેનલ આ પ્રારંભિક શ્રેણીઓની સમીક્ષા કરે છે. સામૂહિક સંયમન, સીમાસંબંધિત પ્રકરણોની તપાસણી બાદ અંતિમ યાદી તૈયાર કરવામાં આવે છે. દરવર્ષે અરજીઓ આમંત્રિત કરતી વખતે તમામ વર્ગોમાંથી પ્રતિનિધિત્વ પ્રાપ્ત થાય તે બાબતે ભાર મૂકવામાં આવે છે – જેમ કે, મહિલાઓ, એલજીબીટીક્યૂ સમુદાય, અન્ય જાતિ-વર્ગો, તથા દિવ્યાંગ વ્યક્તિઓ.

૧૪. આ તબક્કે, અમે અન્ય કેટલીક અધિકારક્ષેત્રોમાં પ્રચલિત પ્રથાનો ઉલ્લેખ કરી શકીએ છીએ. નાઈજેરિયા (નામકરણ- નાઈજેરિયાના સિનિયર એડવોકેટ) કાનૂની વ્યવસાયિકોના વિશેષાધિકાર સમિતિને (કાનૂની વ્યવસાયિકો

અધિનિયમ, ૨૦૦૪ હેઠળ સ્થાપિત) દસ્તાવેજ દ્વારા, કોઈ કાનૂની વ્યવસાયિકને નાઇજેરિયાના સિનિયર એડવોકેટનો દરજ્જો પ્રદાન કરવાની સત્તા છે. નાઇજેરિયાના સિનિયર એડવોકેટનો દરજ્જો એ કાનૂની વ્યવસાયના એવા સભ્યોને ઉત્તમતા તરીકેની માન્યતારૂપ વિશેષ સન્માન તરીકે આપવામાં આવે છે, જેઓ પૂર્ણકાલીન કાનૂની પ્રેક્ટિસમાં હોય; જેઓએ વકીલ તરીકે પોતાની વિશિષ્ટ ઓળખ સ્થાપિત કરી હોય; જેઓએ કાનૂની વ્યવસાયના વિકાસમાં નોંધપાત્ર યોગદાન આપ્યું હોય.

સમિતિમાં મુખ્ય ન્યાયાધીશ (અધ્યક્ષ તરીકે); એટર્ની જનરલ; સર્વોચ્ચ અદાલતના એક ન્યાયાધીશ; અપીલ અદાલતના પ્રમુખ; રાજ્યોના પાંચ મુખ્ય ન્યાયાધીશો; ફેડરલ વડી અદાલતના મુખ્ય ન્યાયાધીશ; તથા નાઇજેરિયાના સિનિયર એડવોકેટ એવા પાંચ કાનૂની વ્યવસાયિકોનો સમાવેશ થશે.

૧. સિદ્ધાંતો: આ પુરસ્કાર કાનૂની વ્યવસાયમાં ઉત્કૃષ્ટતાનું સ્વતંત્ર સૂચક હશે. તેનો હેતુ એવા એડવોકેટોની જાહેર ઓળખ પ્રદાન કરવાનો છે, જેમની પ્રતિષ્ઠા અને સિદ્ધિ એવી અપેક્ષાને ન્યાયસંગત ઠરાવે કે ગ્રાહકો, ન્યાયતંત્ર અને જનતા તરફથી એમ માનવામાં આવે કે તેઓ ન્યાયના સંચાલનના સર્વાંગી શ્રેષ્ઠ હિતમાં એડવોકેટો અને સલાહકારો તરીકે અસાધારણ સેવાઓ આપી શકે છે; શક્ય તેટલો ભૌગોલિક વ્યાપ અને લિંગ પ્રતિનિધિત્વ હાંસલ કરીને, નિર્ધારિત માપદંડો પૂર્ણ કરનાર ઉમેદવારોને નાઇજેરિયાના સિનિયર એડવોકેટનો દરજ્જો પ્રદાન કરવામાં રાષ્ટ્રીય સ્વરૂપ પ્રતિનિધિત થાય તે માટે દરેક પ્રયત્ન કરવામાં આવશે.

૨. કાનૂની વ્યવસાયીઓના વિશેષાધિકાર સમિતિની ભૂમિકા: નાઇજિરિયાના સિનિયર એડવોકેટના દરજ્જાની નિમણૂક કરવાની પ્રક્રિયા તથા તેની પ્રતિષ્ઠા જાળવવાની બાબતમાં સમિતિ સંપૂર્ણ નિયંત્રણ અને સંચાલનનો ઉપયોગ કરશે. પરામર્શની મુખ્ય પદ્ધતિ ઉચ્ચ અદાલતોના ન્યાયાધીશો તરફથી ગોપનીય સંદર્ભ દ્વારા રહેશે; ઉમેદવારોની પસંદગીના પ્રાથમિક સાધન તરીકે નહીં, પરંતુ પસંદગી પ્રક્રિયામાં અંતિમ ચકાસણી તરીકે વધુ રહેશે.

૩. નિમણૂકની પદ્ધતિઓ: અરજીઓ મંગાવવા માટેની જાહેરખબર ૭મી જાન્યુઆરી (અથવા એવી અન્ય તારીખ) કરતાં મોડે બહાર પાડવામાં આવશે નહીં. નિર્ધારિત પ્રાર્થનામાં અરજી, તે વર્ષના ૩૧મી માર્ચ (અથવા એવી અન્ય તારીખ) કરતાં મોડે નહીં, નાઇજિરિયાની સર્વોચ્ચ અદાલત ખાતેની સમિતિ સચિવાલયને પરત મોકલવી આવશ્યક રહેશે. ઉમેદવારે ૪૦૦,૦૦૦ નાઇરા (અથવા એવી અન્ય રકમ)ની પરત ન મળનાર પ્રક્રિયા ફી ભરવાની રહેશે.

૪. ન્યાયાધીશો અને કાનૂની વ્યવસાયકારો દ્વારા સંદર્ભો તથા વિવાદિત કેસોની વિગતો: અરજીપત્રકમાં દરેક ઉમેદવારને તેવા ઓછામાં ઓછા ૧૦ ઉચ્ચ અદાલતોના ન્યાયાધીશોની યાદી આપવાની આવશ્યકતા રહેશે, જેઓ સમક્ષ તેણે મહત્વપૂર્ણ વિવાદિત કેસોમાં હાજરી આપી હોય. સમિતિ ઉમેદવાર દ્વારા પૂરી પાડવામાં આવેલી યાદીમાંથી ત્રણ ન્યાયાધીશો પસંદ કરશે, જેઓ પાસેથી તે વિગતવાર ગોપનીય સંદર્ભ માંગશે. ન્યાયાધીશોની પસંદગી એવી રીતે કરવામાં આવશે કે વિવિધ અદાલતોના ન્યાયાધીશોના વ્યાપક પ્રતિનિધિત્વની ખાતરી થાય. અરજીપત્રકમાં ઉમેદવારોને ઓછામાં ઓછા ૬ કાનૂની

વ્યવસાયકારોની ઓળખ આપવાની આવશ્યકતા રહેશે, જેમની સાથે ઉમેદવારે મહત્વપૂર્ણ વિવાદિત કેસોમાં હાજરી આપી હોય, અથવા જેમણે ઉમેદવારની તરફેણી દલીલ રજૂ કરી હોય, અથવા જેમની સામે ઉમેદવાર હાજર રહ્યો હોય. સમિતિ આવી યાદીમાંથી આવા ૩ કાનૂની વ્યવસાયકારો પસંદ કરશે, જેઓ પાસેથી તે વિગતવાર લેખિત ગોપનીય સંદર્ભ માંગશે.

ઉમેદવારે વિવાદિત કેસોની વિગતો આપવાની રહેશે, જે તેની કાનૂની વ્યવસાયમાં રહેલી ક્ષમતાના મૂલ્યાંકન તેમજ કાયદાના વિકાસમાં તેના યોગદાનના મૂલ્યાંકન માટે વિશેષ મહત્વની છે એવું તે માને છે.

૫. યોગ્યતા/માપદંડો: ઉમેદવારે – (એ) ઉચ્ચ વ્યાવસાયિક અને વ્યક્તિગત પ્રામાણિકતા દર્શાવવી જોઈએ; (બી) પોતાની તમામ વ્યાવસાયિક/વ્યક્તિગત વ્યવહારોમાં સચ્ચાઈપૂર્ણ અને સ્પષ્ટવક્તા હોવો જોઈએ; (સી) સારા ચરિત્ર અને પ્રતિષ્ઠાવાળો હોવો જોઈએ; (ડી) મુકદ્દમાદારો અને વ્યાવસાયિક સહકર્મીઓ પ્રત્યે નિખાલસ હોવો જોઈએ; (ઈ) નાઈજિરિયન સમાજની વિશિષ્ટ સાંસ્કૃતિક અને સામાજિક વૈવિધ્યતા અંગે ઊંચા સ્તરની સમજ દર્શાવવી જોઈએ; (એફ) બારમાં આચરણ સંહિતા અને શિષ્ટાચારના પાલનનું પ્રદર્શન કરવું જોઈએ; (જી) સમિતિ દ્વારા વિશેષ મહત્વના ગણાતા રાષ્ટ્રીય/આંતરરાષ્ટ્રીય પરિષદોમાં માન્ય જર્નલોમાં કેસ કાનૂન અથવા પ્રકાશનો મારફતે કાયદાના વિકાસમાં સ્પર્શનીય યોગદાન દર્શાવવું જોઈએ; (એચ) ગરીબ મુકદ્દમાદારો માટે ઓછામાં ઓછી ૩ નિઃશુલ્ક કાનૂની સેવાઓના પ્રદાનમાં અથવા કોઈ પ્રકારની સામાજિક સેવાઓમાં સંકળાયેલા રહેલા હોવા જોઈએ.

૬. મૌખિક મુલાકાત: સમિતિને આપવામાં આવેલી માહિતીની ચકાસણી કરવાની અને ઉમેદવારોની ક્ષમતાનું વધુ એક અવસર મેળવી નિર્ધારણ કરવાની સગવડ થાય તે માટે અંતિમ તબક્કે મૌખિક મુલાકાત લેવામાં આવશે. મૌખિક મુલાકાત પહેલાં, નિયુક્ત કરવાના અરજદારોની સંખ્યાના ત્રણ ગણાથી વધુ ન હોય એવી અંતિમ યાદી સુધી ઉમેદવારોની સંખ્યા છાંટીને મર્યાદિત કરવામાં આવશે.

૭. મુલાકાત પ્રક્રિયા: સમિતિ ઉપસમિતિઓની રચના કરશે, જેમાં ત્રણ સભ્યોનો સમાવેશ થશે. ટૂંકી યાદીમાં સ્થાન પામતા દરેક ઉમેદવારની મુલાકાત ઉપસમિતિ દ્વારા લેવામાં આવશે.

ઉમેદવારની ક્ષમતાનું મૂલ્યાંકન નીચે જણાવેલ ભારાંકિત માપદંડોના આધારે કરવામાં આવશે—

અ) પ્રામાણિકતા – ૨૦%

બ) ન્યાયમૂર્તિઓ/ન્યાયાધીશોના અભિપ્રાય તથા ઉમેદવારોને પ્રાપ્ત થયેલ સંદર્ભોની શક્તિ – ૨૦%

ગ) કાયદાનું સામાન્ય જ્ઞાન – ૨૫%

ડી) કાનૂનના વિકાસમાં યોગદાન – ૧૦%

ઈ) વ્યવસાયમાં નેતૃત્વ ગુણો – ૧૦%

એફ) કાયદા કચેરી/પુસ્તકાલયની ગુણવત્તાઓ – ૧૫%

ઓસ્ટ્રેલિયા

ઓસ્ટ્રેલિયામાં, સિનિયર કાઉન્સેલ એવી વ્યક્તિ છે જેને ઓસ્ટ્રેલિયન કેપિટલ ટેરિટરીની સર્વોચ્ચ અદાલતના બેરિસ્ટર અને સોલિસિટર તરીકે વ્યવસાય કરવાની મંજૂરી પ્રાપ્ત થયેલી હોય અને જે વિશેષરૂપે અથવા મુખ્યત્વે કાઉન્સેલ તરીકે વ્યવસાય કરે છે (સિનિયર કાઉન્સેલ એસસી, જેને અગાઉ ક્વીન્સ કાઉન્સેલ (ક્વુસી) તરીકે વર્ણવવામાં આવતા હતા). સિનિયર કાઉન્સેલ પ્રોટોકોલમાં જણાવવામાં આવ્યું છે કે સિનિયર કાઉન્સેલ તરીકેનું પદનિર્ધારણ જનહિતની સેવા માટે નિર્ધારિત છે, અને જેમની પ્રતિષ્ઠા તથા સિદ્ધિઓ એવી યોગ્ય અપેક્ષા ઊભી કરે છે કે જેમને તેમની સેવાઓની જરૂર પડી શકે છે તે લોકોની દૃષ્ટિએ, તેમજ ન્યાયતંત્ર અને જનતાની દૃષ્ટિએ, તેઓ ન્યાયના સંચાલનના હિત માટે ખાનગી બારના સ્વતંત્ર બેરિસ્ટર તરીકે ઉત્તમ સેવાઓ આપી શકે. વધુમાં, સિનિયર કાઉન્સેલ તરીકેની નિમણૂક સ્થાનિક વ્યવસાય કરતાં બેરિસ્ટરો, ઓર્ડિનરી મેમ્બર્સ ક્લાસ એ, સુધી મર્યાદિત હોવી જોઈએ, અને તેમાં સલાહ આપવાના માર્ગે કરવામાં આવતા કાર્યના મહત્વને, તેમજ અદાલતો અને અન્ય અધિકરણોમાં હાજર રહેવા અથવા તેમાં બેઠક કરવાની, અને પંચાયત તેમજ મધ્યસ્થી સહિત વૈકલ્પિક વિવાદ નિવારણમાં કામગીરી ચલાવવાની અથવા હાજર રહેવાની બાબતોને પણ માન્યતા આપવી જોઈએ.

નિમણૂક માટેની પ્રક્રિયા: ઓસ્ટ્રેલિયન કેપિટલ ટેરિટરી ("એક્ટ") બારના પ્રમુખ સિનિયર કાઉન્સેલ તરીકે નિમણૂક માટે અરજીઓ આમંત્રિત કરે છે, ત્યારબાદ અરજદાર (જૂનિયર કાઉન્સેલ) નિર્ધારિત અરજી ફી સાથે લેખિતરૂપે પ્રમુખને અરજી રજૂ કરે છે. સિનિયર કાઉન્સેલ તરીકે નિમણૂક માટેની અરજીઓ

એક્ટ બાર એસોસિયેશન દ્વારા જારી કરાયેલા ગવર્નમેન્ટ પ્રેક્ટાઈઝિંગ સર્ટિફિકેટ ધરાવતા વ્યક્તિઓ પાસેથી પણ સ્વીકારવામાં આવી શકે છે. અરજદારોએ તમામ મામલાઓ સંબંધે, જેમાં તેમણે છેલ્લા ૧૮ મહિનામાં હાજરી આપી હોય, જેમાં વિવાદિત આંતરિમ અરજીઓનો પણ સમાવેશ થાય છે (પરંતુ નિર્દેશ સુનાવણીઓને બાદ કરતાં), અને ઈચ્છા હોય તો વધુ લાંબા ગાળાના સંબંધે પણ, વિગતો પૂરી પાડવાની રહેશે:

(એ) કેસનું નામ અને, જો ઉપલબ્ધ હોય, તેનો ઉદ્દેશ;

(બી) તે ન્યાયિક અધિકારી, ટ્રિબ્યુનલ અથવા મધ્યસ્થનું નામ, જેમની સમક્ષ તેઓ હાજર થયા હતા;

(સી) તેમના નેતૃત્વ કરનાર કોઈપણ વકીલનું નામ અથવા જેમનું તેમણે નેતૃત્વ કર્યું તેમનું નામ;

(ડી) પ્રતિપક્ષના વકીલનું નામ;

(ઈ) તેમના સૂચના આપનાર સોલિસિટરનું નામ; અને

(એફ) કાર્યવાહીનું સ્વરૂપ શું છે તેનો સંક્ષિપ્ત વર્ણન.

(એ) થી (એફ) માં આવશ્યક વિગતોને વૈકલ્પિક વિવાદ નિવારણ સંબંધિત બાબતોમાં અથવા ગોપનીયતા આવશ્યક હોય ત્યારે અન્યથા ફેરફાર કરી શકાય.

અરજદારોને તેમની તાજેતરની કામગીરી અને ગુણો અંગે પરિચિત હોય એવા વ્યવસાયના પા ચથી વધુ નહીં એવા સભ્યોની પણ ઓળખ કરવી આવશ્યક છે (સંદર્ભો).

પસંદગી માટેના માપદંડો: નિમણૂક પહેલાં નીચે મુજબના ગુણો ઊંચા પ્રમાણમાં આવશ્યક છે:

(એ) વિદ્વતા: કાનૂનમાં પ્રાવિણ્ય પ્રાપ્ત કરેલું હોવું જોઈએ, જેથી પોતાના અસીલોને સુદૃઢ માર્ગદર્શન આપી શકાય અને કાયદાના ન્યાયિક અર્થઘટન તથા વિકાસમાં સહાય કરી શકાય.

(બી) કૌશલ્ય: વાદી-પ્રતિવાદીના કેસોની રજૂઆત અને પરીક્ષણમાં પારંગત હોવું આવશ્યક છે, જેથી વિવાદાત્મક કાર્યવાહીમાં ન્યાયસંગત પરિણામોની સંભાવના વધે.

(સી) સદાચાર અને ઈમાનદારી: ન્યાયતંત્ર તથા તેમના સહકર્મીઓના દષ્ટિએ દરેક સમયે વિશ્વાસ અને નિઃશંક ભરોસાને પાત્ર હોવા જોઈએ, જેથી ન્યાયના ખુલા, નિષ્પક્ષ અને કાર્યક્ષમ પ્રશાસનને પ્રોત્સાહન મળે.

(ડી) સ્વતંત્રતા: અદાલત પ્રત્યે વકીલની ફરજના નિર્વહ માટે પ્રતિબદ્ધ હોવું આવશ્યક છે, વિશેષ કરીને એવા કેસોમાં જ્યાં આવી ફરજ ગ્રાહકના હિતો સાથે વિસંગત થઈ શકે છે.

(ઈ) નિષ્પક્ષતા: જે લોકો ખાનગી વ્યવસાયમાં છે તેમણે કેબ-રેન્કના નિયમોનું પાલન કરવું જોઈએ; અર્થાત્, તેઓ સક્ષમ હોય અને ઉપલબ્ધ હોય તેવા મામલાઓમાં હાજર રહેવા માટેના બ્રીફ્સ સ્વીકારવાની તેમની ફરજ છે, પક્ષકારો અથવા મામલાના હેતુઓ અંગે તેમના કોઈપણ વ્યક્તિગત અભિપ્રાયોની પરવા

કર્યા વિના, અને માત્ર યોગ્ય ફી તથા પરસ્પર વિરોધી બાધ્યતાઓ સંબંધિત અપવાદોને આધીન રહીને.

(એફ) પરિશ્રમશીલતા: ગ્રાહકોના હિતોના જોરદાર પ્રગતિસાધન માટે પોતાને સમર્પિત કરવાની ક્ષમતા અને ઇચ્છાશક્તિ હોવી આવશ્યક છે.

(જી) અનુભવ: નોંધપાત્ર અવધિ દરમિયાન પ્રાપ્ત થયેલી કાનૂની વ્યવહારની સમજ અને જાણકારી હોવી આવશ્યક છે. તેમજ, નીચે જણાવેલ પૈકી કેટલીક અથવા બધી બાબતો એડવોકેટની વકીલાતની પ્રેક્ટિસ દ્વારા દર્શાવાતી હોઈ શકે છે:

૧) અપીલમાં કેસોની દલીલ કરવાનો અનુભવ;

૨) વિશેષાધિકારક્ષેત્રમાં નેતૃત્વનું સ્થાન;

૩) એવા મુખ્ય કેસો ચલાવવાનો અનુભવ, જેમાં બીજી પક્ષકાર તરફથી સિનિયર કાઉન્સેલ પ્રતિનિધિત્વ કરતા હોય;

૪) જુનિયર સાથે કેસો ચલાવવાનો અનુભવ;

૫) કાયદાના વિશેષ ક્ષેત્રોમાં સલાહ આપવાની નોંધપાત્ર પ્રેક્ટિસ;

૬) મધ્યસ્થી અને સમાધાન સહિત વૈકલ્પિક વિવાદ નિવારણમાં અનુભવ અને વ્યવહાર; અને

૭) અદાલતો અથવા અધિકરણોમાં બેસીને કાર્ય કરવાનો અનુભવ.

વધુમાં, નીચે મુજબ નેતૃત્વ દર્શાવ્યું:

૧) બારના વિવિધતાપૂર્ણ સમુદાયનો વિકાસ કરવો; અથવા

૨) બેરિસ્ટર તરીકે ઓસ્ટ્રેલિયન સમાજમાં નોંધપાત્ર યોગદાન આપવું.

નિમણૂકના સમાપ્તિ માટેના માપદંડ:

૧. જેનું નામ ઓસ્ટ્રેલિયાની કોઈપણ અધિકારક્ષેત્રમાં વકીલ તરીકે પ્રવેશ અપાયેલ વ્યક્તિઓની નોંધપોથીમાંથી દૂર કરવામાં આવ્યું હોય; અથવા

૨. જેનું વ્યવસાય કરવાની પ્રમાણપત્ર રદ કરવામાં આવ્યું હોય અથવા સ્થગિત કરવામાં આવ્યું હોય; અથવા

૩. જેની સામે સક્ષમ અદાલત અથવા ન્યાયાધિકરણ દ્વારા વ્યાવસાયિક દુર્વર્તન અંગેનું નિષ્કર્ષ નોંધવામાં આવ્યું હોય તેવા વ્યક્તિ વિરુદ્ધ.

૪. જે વ્યક્તિને કાનૂની વ્યવસાય અધિનિયમ ૨૦૦૬ માં વ્યાખ્યાયિત કરાયેલા ગંભીર ગુનામાં દોષિત ઠેરવવામાં આવી હોય, તે પોતાની નિમણૂક ધારણ કરવાની પાત્રતા ગુમાવે છે અને તેને સિનિયર કાઉન્સેલનો ખિતાબ જાળવી રાખવા અથવા તેનો ઉપયોગ કરવાની મંજૂરી રહેતી નથી.

૫. સક્ષમ અદાલત અથવા અધિકરણ દ્વારા નિમણૂક પામેલ વ્યક્તિ વિરુદ્ધ અસંતોષકારક વ્યવસાયિક વર્તન અંગેનો નિષ્કર્ષ આપવામાં આવ્યો હોય; અથવા

૬. નિયુક્ત થનાર વ્યક્તિના પ્રેક્ટિસિંગ પ્રમાણપત્ર પર શરતો લાદવામાં આવેલી હોય છે. અરજીઓનો નિર્ધારણ: પસંદગી સમિતિએ દરેક અરજદાર અંગે ખાનગી બાર અને ન્યાયતંત્રના નીચેના સભ્યો પાસેથી ટિપ્પણીઓ માંગવી આવશ્યક છે:

(એ) તમામ સિનિયર કાઉન્સેલ અને ક્વીન્સ કાઉન્સેલ સભ્યો; (બી) અપીલ અદાલતના પ્રમુખ; (સી) એ.સી.ટી.ની સર્વોચ્ચ અદાલતના મુખ્ય ન્યાયાધીશ; (ડી) એ.સી.ટી.ની સર્વોચ્ચ અદાલતના ન્યાયાધીશો; (ઈ) એ.સી.ટી.ની સર્વોચ્ચ અદાલતના માસ્ટર; (એફ) એ.સી.ટી. મેજિસ્ટ્રેટ્સ અદાલતના મુખ્ય મેજિસ્ટ્રેટ; (જી) ઓસ્ટ્રેલિયાની ફેડરલ અદાલતના મુખ્ય ન્યાયાધીશ; (એચ) ઓસ્ટ્રેલિયાની ફેમિલી અદાલતના મુખ્ય ન્યાયાધીશ; (૧) અન્ય કોઈ અદાલતો અથવા ટ્રિબ્યુનલોના અન્ય વરિષ્ઠ સભ્યો, જેમાં પસંદગી સમિતિના મતે અરજદારે નોંધપાત્ર પ્રમાણમાં પ્રેક્ટિસ કરી હોય; અને (જે) એ.સી.ટી. લૉ સોસાયટીના પ્રમુખ. અરજીઓના વિચારમાં મદદરૂપ ગણાય તેટલા અન્ય વધારાના કાનૂની વ્યવસાયકારો અથવા ન્યાયતંત્રના સભ્યો અથવા અન્ય વ્યક્તિઓ સાથે પણ પ્રમુખ પરામર્શ કરી શકે છે. અરજીઓના વિચાર માટે વધુ ચર્ચા અને સ્પષ્ટતા મેળવવાના હેતુસર, જેઓ પાસેથી ટિપ્પણીઓ પહેલેથી પ્રાપ્ત થઈ ચૂકી હોય તે પૈકી કોઈપણ વ્યક્તિ સાથે પણ તેઓ પરામર્શ કરી શકે છે. પ્રમુખ અને સહાયક કાઉન્સેલ, પ્રાપ્ત થયેલી તમામ ટિપ્પણીઓનો વિચાર કર્યા બાદ, પ્રસ્તાવિત નિયુક્તિ પામનારાઓની અંતિમ પસંદગી કરશે. ત્યારબાદ તેઓ એ.સી.ટી.ની સર્વોચ્ચ અદાલતના મુખ્ય ન્યાયાધીશને પોતાની અંતિમ પસંદગીથી અવગત કરશે અને સિનિયર કાઉન્સેલ તરીકેની પ્રસ્તાવિત નિયુક્તિ અંગે મુખ્ય ન્યાયાધીશના અભિપ્રાય માંગશે. જે અરજદારની નિયુક્તિનો મુખ્ય ન્યાયાધીશ વિરોધ કરે છે, એવા કોઈ અરજદારની તેઓ નિયુક્તિ કરશે નહીં. ત્યારબાદ તેઓ તે વર્ષ માટે સિનિયર કાઉન્સેલ તરીકે નિયુક્તિ માટે સફળ

અરજદારોના નામો, અભિપ્રેત વરિષ્ઠતાના ક્રમ અનુસાર, પ્રકાશિત કરશે. સફળ અરજદારોની યાદી પ્રકાશિત થયા બાદ, કોઈપણ અસફળ અરજદાર પોતાની અરજી અંગે પ્રમુખ સાથે ચર્ચા કરી શકે છે.

સિંગાપુર

સિંગાપોરમાં, લીગલ પ્રોફેશન અધિનિયમના ભાગ ૪ : વકીલો અને સોલિસિટરોના વિશેષાધિકારો હેઠળ, સિનિયર કાઉન્સેલની નિમણૂક માટેની પ્રક્રિયા નિર્ધારિત કરવામાં આવી છે. કલમ ૩૦ હેઠળ, નીચેની પ્રક્રિયા નિર્ધારિત કરવામાં આવી છે:

૧. મુખ્ય ન્યાયમૂર્તિ, એટર્ની-જનરલ અને અપીલના ન્યાયાધીશોનો સમાવેશ કરતી પસંદગી સમિતિ, જો તે વ્યક્તિની ક્ષમતા, બાર ખાતેની પ્રતિષ્ઠા અથવા કાયદા વિષયક વિશેષ જ્ઞાન અથવા અનુભવના કારણે તેવા સન્માનનો હકદાર હોવાનું પસંદગી સમિતિના મત મુજબ હોય, તો વકીલ અને સોલિસિટર અથવા કાનૂની સેવા અધિકારીને સિનિયર કાઉન્સેલ તરીકે નિયુક્ત કરી શકે છે.

૨. પસંદગી સમિતિની દરેક બેઠકમાં ૩ સભ્યો મળીને ગણપૂર્તિ થશે, અને ગણપૂર્તિ હાજર ન હોય ત્યાં સુધી કોઈ કાર્ય વ્યવહાર હાથ ધરવામાં આવશે નહીં.

૩. આ કલમના આધીન રહીને, પસંદગી સમિતિ પોતાની સ્વયંની પ્રથા સ્થાપિત કરી શકે છે અને પોતાની સ્વયંની પ્રક્રિયાનું નિયમન કરી શકે છે.

૪.

જો

સિનિયર

કાઉન્સેલ

ની નિમણૂક રદ થયેલી માનવામાં આવશે તો તે સિનિયર કાઉન્સેલની નિમણૂક રદ થયેલી ગણાશે

અ) કાઢી નાખેલ.

બ) કાનૂની સેવા અધિકારી હોવાને કારણે, સિંગાપુર કાનૂની સેવાથી બરતરફ કરવામાં આવે છે;

ક) સિંગાપુર નેશનલ યુનિવર્સિટીની કાયદા સંકાય અથવા સિંગાપુર મેનેજમેન્ટ યુનિવર્સિટીની કાયદા શાળા નો સભ્ય હોવા પર, યથાપ્રસંગ, તે સંકાય અથવા શાળા માંથી બરતરફ કરવામાં આવે;

ડી) સિંગાપુરમાં અથવા અન્યત્ર કાયદાની અદાલત દ્વારા કોઈ ગુનામાં દોષિત ઠરાવવામાં આવ્યો હોય અને તેને બાર માસથી ઓછી ન હોય તેવી મુદતની કેદ અથવા \$૨,૦૦૦ થી ઓછી ન હોય એવો દંડ ફટકારવામાં આવ્યો હોય અને તેને નિઃશુલ્ક માફી પ્રાપ્ત ન થઈ હોય;

ઈ) માનસિક રીતે અવ્યવસ્થિત બની જાય અને પોતાનું અથવા પોતાની બાબતોનું સંચાલન કરવામાં અસમર્થ બને;

એફ) અશોધાયેલ દેવાળિયા હોય; અથવા

ગ) પોતાના લેણદારો સાથે સમાધાનમાં પ્રવેશ કરે છે અથવા પોતાના લેણદારો સાથે વ્યવસ્થાપત્ર કરે છે.

૫. જો કલમ ૮૨એ(૧૦) અથવા ૯૮(૧) હેઠળની અરજી પર -
વરિષ્ઠ વકીલની નિમણૂક રદ થયેલી માનવામાં આવશે, જો

ક) વરિષ્ઠ વકીલને વકીલાતના વ્યવસાયમાંથી સસ્પેન્ડ કરવામાં આવ્યા હોય
અથવા તેમનું નામ નોંધણીમાંથી કાપી નાખવામાં આવ્યું હોય; અથવા

બ) સર્વોચ્ચ અદાલતના ૩ ન્યાયાધીશોવાળી અદાલત એવી ભલામણ કરે કે
વરિષ્ઠ વકીલની નિમણૂક રદ કરવામાં આવે.

૬. કોઈપણ વ્યક્તિને સિનિયર કાઉન્સેલ તરીકે નિયુક્ત કરવામાં આવશે નહીં,
જો સુધી તેણે કુલ મળીને ઓછામાં ઓછા ૧૦ વર્ષ સુધી એડવોકેટ અને
સોલિસિટર અથવા કાનૂની સેવા અધિકારી તરીકે અથવા બન્ને રીતે કાર્ય કર્યું ન
હોય.

૭. ૨૧મી એપ્રિલ ૧૯૮૯ના રોજ, તે તારીખના તરત અગાઉની તારીખે જે
વ્યક્તિઓ એટર્ની-જનરલ અને સોલિસિટર-જનરલ તરીકે પદ ધારણ કરી રહ્યા
હોય, તેઓને આ કલમ હેઠળ વરિષ્ઠ વકીલ તરીકે નિમણૂક કરવામાં આવ્યા
હોવાનું માનવામાં આવશે.

૮. જે કોઈ વ્યક્તિ, ૧લી જૂન ૨૦૦૭ના રોજ અથવા તે પછી, એટર્ની-જનરલ,
ડેપ્યુટી એટર્ની-જનરલ અથવા સોલિસિટર-જનરલ તરીકેનું પદ ધારણ કરે છે,
તે જો સિનિયર કાઉન્સેલ ન હોય, તો તેને આ કલમ હેઠળ તે તારીખે અથવા જે
તારીખે તેની એટર્ની-જનરલ, ડેપ્યુટી એટર્ની-જનરલ અથવા સોલિસિટર-

જનરલ તરીકે નિમણૂક કરવામાં આવે છે તે તારીખે, જેમાંથી જે પાછળની હોય તે તારીખે, સિનિયર કાઉન્સેલ તરીકે નિમણૂક કરવામાં આવેલ માનવામાં આવશે.

આયર્લેન્ડ નામકરણ – સિનિયર કાઉન્સેલ)

કાનૂની સેવાઓ નિયમન અધિનિયમ, ૨૦૧૫ ના ભાગ ૧૨ (અગ્રતાના સન્માનપત્રો) માં 'સિનિયર કાઉન્સેલ' ની ઉપાધિ નિયુક્ત કરવાની પ્રક્રિયા માટે જોગવાઈ કરવામાં આવી છે.

પ્રાધાન્યના પેટન્ટ, જો કોઈ બેરિસ્ટર/સોલિસિટરને અપાયેલ હોય, તો તેને સિનિયર કાઉન્સેલની ઉપાધિ વાપરવાનો અધિકાર આપે છે. પ્રાધાન્યના પેટન્ટના મંજૂરી માટેની સલાહકાર સમિતિ નીચે મુજબની રહેશે – (એ) મુખ્ય ન્યાયાધીશ (અધ્યક્ષ તરીકે); (બી) વડી અદાલતના પ્રમુખ; (સી) એટર્ની જનરલ; (ડી) બાર કાઉન્સિલના અધ્યક્ષ; (ઈ) લૉ સોસાયટીના પ્રમુખ; (એફ) એક સામાન્ય સભ્ય. પ્રાધાન્યના પેટન્ટની મંજૂરી માટેના માપદંડ નીચે મુજબ છે – (૧) કાનૂની વ્યવસાયીએ એવી કક્ષાની પાત્રતા અને એવી કક્ષાની નિષ્ઠા દર્શાવી હોવી જોઈએ, જે તેને અથવા તેણીને પેટન્ટ આપવામાં આવે તે માટે યોગ્ય અને અનુરૂપ હોય; (૨) તેને વ્યવસાયિક સ્વતંત્રતા હોવી જોઈએ; (૩) વડીલાતના વ્યવહારમાં ઉત્તમતા માટેની સાબિત ક્ષમતા તેને હોવી જોઈએ; (૪) વિશિષ્ટ વાદકારી વ્યવહારના ક્ષેત્રમાં ઉત્તમતા માટેની સાબિત ક્ષમતા તેને હોવી જોઈએ; (૫) કાયદાના કોઈ ક્ષેત્રનું વિશિષ્ટ જ્ઞાન તેને હોવું જોઈએ; (૬) સ્વભાવ અને મનોદશાના આધાર પર તે યોગ્ય હોવો જોઈએ.

જો સલાહકાર સમિતિને એવું જણાય કે ઉમેદવાર માપદંડોને પૂર્ણ કરે છે, તો તે પ્રાધાન્યના પેટન્ટ મંજૂર કરવા માટે છટણી કરાયેલ નામોની સરકારને ભલામણ કરશે.

૧૫. જ્યાં સુધી ભારતનો સંબંધ છે, ત્યાં સુધી એવું જણાય છે કે કાનૂની વ્યવસાયે બ્રિટિશ શાસનકાળ દરમિયાન પોતાના મૂળ મજબૂત કર્યા. પ્રથમ બ્રિટિશ અદાલત બોમ્બેમાં ઈ.સ. ૧૬૭૨માં સ્થાપિત કરવામાં આવી હતી. ઈ.સ. ૧૭૨૬માં મદ્રાસ, બોમ્બે અને કલકત્તામાં મેયર અદાલતો સ્થાપિત કરવામાં આવી હતી. ઈ.સ. ૧૭૭૪ના ચાર્ટર દ્વારા કલકત્તામાં સર્વોચ્ચ ન્યાયાધિકરણ અદાલત સ્થાપિત કરવામાં આવી અને ત્યારબાદ બોમ્બે અને મદ્રાસમાં પણ સ્થાપિત કરવામાં આવી. આ ચાર્ટર હેઠળ માત્ર અંગ્રેજ અને આયરિશ બેરિસ્ટરોને જ આ અદાલતોમાં વ્યવસાય કરવાની મંજૂરી હતી અને કોઈપણ ભારતીયને અદાલતમાં હાજર થવાનો અધિકાર ન હતો. ઈ.સ. ૧૮૬૨માં કલકત્તા, બોમ્બે અને મદ્રાસમાં વડી અદાલતો સ્થાપિત કરવામાં આવી હતી. હવે વકીલો વડી અદાલતો સમક્ષ વ્યવસાય કરી શકતા થયા અને બેરિસ્ટરોના એકાધિકારનો અંત આવ્યો. અંગ્રેજ વકીલોની હાજરી સાથે અદાલતોમાં ભારતીયોની ભાગીદારી પણ હતી. ઈ.સ. ૧૮૭૮માં કાનૂની વ્યવસાયકારો અધિનિયમ ઘડવામાં આવ્યો, જેમાં 'કાનૂની વ્યવસાયકાર' નો અર્થ એડવોકેટ, વકીલ, કોઈપણ વડી અદાલતનો એટર્ની, પ્લીડર, મુખ્તાર અને રેવન્યૂ-એજન્ટ એવો નિર્ધારિત કરવામાં આવ્યો. ત્યારબાદ બાર કાઉન્સિલોને સ્વાયત્તતા પ્રદાન કરવા અને કાનૂની વ્યવસાયની વિવિધ શ્રેણીઓને એકરૂપ બનાવવા માટે ભારતીય બાર કાઉન્સિલ્સ

અધિનિયમ, ૧૯૨૬ પસાર કરવામાં આવ્યો. એડવોકેટ્સ અધિનિયમ, ૧૯૬૧ અમલમાં આવતાં પહેલાં, જ્યાં સુધી ભારતની સર્વોચ્ચ અદાલતનો પ્રશ્ન છે, ત્યાં સુધી પરિષ્ઠ એડવોકેટ તરીકેનું નિયોજન કોઈપણ એવા એડવોકેટ માટે પસંદગીનો વિષય હતો, જેણે ૧૦ વર્ષનો વ્યવસાય પૂર્ણ કર્યો હોય અને જે અન્યથા ચોક્કસ શરતોનું પાલન કરવા તૈયાર હોય, ઉદાહરણ તરીકે, અસીલો સાથે સીધો વ્યવહાર ન કરવો અથવા અદાલતોમાં કાગળો અને દસ્તાવેજો દાખલ ન કરવા વગેરે. જે નિયોજનોનો વ્યવહાર સંપૂર્ણપણે બાર દ્વારા થતો હતો, તે ઈ.સ. ૧૯૬૬ના સર્વોચ્ચ અદાલતના નિયમો ઘડાયા પછી સર્વોચ્ચ અદાલતમાં ન્યાસિત થયા. બોમ્બે વડી અદાલતમાં પણ અગાઉની સ્થિતિ સમાન હતી. પરિસ્થિતિમાં આવેલો ફેરફાર એડવોકેટ્સ અધિનિયમ, ૧૯૬૧ના ઘડતરથી સંબંધિત ગણાવી શકાય, જેના હેઠળ પરિષ્ઠ એડવોકેટ તરીકે નિયુક્ત કરવાનો કાર્ય પ્રથમવાર કાયદેસર રીતે સર્વોચ્ચ અદાલત/વડી અદાલતોને સોંપવામાં આવ્યો. અધિનિયમની કલમ ૧૬, જે આ વિષય સાથે સંબંધિત છે અને જેના કારણે વર્તમાન ચર્ચા ઊભી થઈ છે, તે નીચે મુજબ છે.

"૧૬. પરિષ્ઠ અને અન્ય વકીલો.—

(૧) વકીલોના બે વર્ગો રહેશે, એટલે કે, જ્યેષ્ઠ વકીલો અને અન્ય વકીલો.

(૨) કોઈ વકીલને, તેની સંમતિથી, પરિષ્ઠ વકીલ તરીકે નિયુક્ત કરી શકાય છે, જો સર્વોચ્ચ અદાલત અથવા કોઈ વડી અદાલતનું એવું મત હોય કે બારમાં તેની ક્ષમતા, પ્રતિષ્ઠા અથવા કાયદાનો વિશેષ જ્ઞાન અથવા અનુભવને કારણે તે આવી વિશિષ્ટતા માટે પાત્ર છે.

(૩) પરિષ્ઠ વકીલો તેમની વ્યવસાયિક કામગીરી બાબતે ભારતીય વકીલ પરિષદ કાનૂની વ્યવસાયના હિતમાં જે પ્રતિબંધો નિર્ધારિત કરે તેવા પ્રતિબંધોને આધીન રહેશે.

(૪) સર્વોચ્ચ અદાલતના એવા એડવોકેટ, જે નિયુક્ત દિવસે તે અદાલતના સિનિયર એડવોકેટ હતા, તેઓને આ કલમના હેતુઓ માટે સિનિયર એડવોકેટ માનવામાં આવશે: પરંતુ શરતે કે, એવો કોઈપણ સિનિયર એડવોકેટ, જેણું નામ જે ચાદીમાં દાખલ કરવામાં આવ્યું હોય તેવી ચાદી જાળવનારી બાર કાઉન્સિલ સમક્ષ, ૩૧મી ડિસેમ્બર, ૧૯૬૫ પહેલાં અરજ કરે કે તેઓ સિનિયર એડવોકેટ તરીકે ચાલુ રહેવા ઈચ્છતા નથી, તો બાર કાઉન્સિલ તે અરજી મંજૂર કરી શકશે અને તે મુજબ ચાદીમાં ફેરફાર કરવામાં આવશે."

૧૬. આ તબક્કે સર્વોચ્ચ અદાલત નિયમો, ૨૦૧૩ ના આદેશ ૪ ના નિયમ ૨ અને તેના ઉપનિયમો પણ જોવામાં આવી શકે:

"૨(એ) મુખ્ય ન્યાયમૂર્તિ અને ન્યાયાધીશો, વકીલની સંમતિથી, જો તેમની મતે તેની ક્ષમતા, બાર ખાતેની પ્રતિષ્ઠા અથવા કાયદા વિષેના વિશેષ જ્ઞાન અથવા અનુભવના આધારે ઉક્ત વકીલ એવો ભેદ પ્રાપ્ત કરવા લાયક હોય, તો તેને પરિષ્ઠ વકીલ તરીકે નિયુક્ત કરી શકે છે.

(બી) પરિષ્ઠ વકીલ એ નહીં—

(૧) ભારતમાં કોઈપણ અદાલત અથવા ન્યાયાધિકરણમાં વકાલતનામું દાખલ કરવું અથવા કાર્યવાહી કરવી;

(૨) અદાલતમાં નોંધવાળા વકીલ વિના અથવા ભારતની કોઈપણ અન્ય અદાલત અથવા અધિકરણમાં જુનિયર વિના હાજર થવું;

(૩) ભારતની કોઈપણ અદાલત અથવા ન્યાયાધિકરણમાં અરજીઓ અથવા સોગંદનામું તૈયાર કરવા માટે સૂચનાઓ સ્વીકારવી, પુરાવા અંગે સલાહ આપવી અથવા તે સમાન પ્રકારનું કોઈપણ ખરડાકામ કરવું, અથવા કોઈપણ પ્રકારનું મિલ્કત હસ્તાંતરણ સંબંધિત કાર્ય હાથ ધરવું; પરંતુ આ પ્રતિબંધ ઉપરોક્ત પ્રકારની કોઈપણ બાબત કનિષ્ઠ સાથે પરામર્શ કરીને નક્કી કરવા સુધી વિસ્તરશે નહીં;

(૪) ભારતમાં કોઈપણ અદાલત અથવા ન્યાયાધિકરણ સમક્ષ હાજર થવા માટે કોઈ ગ્રાહક પાસેથી સીધી રીતે કોઈપણ સંક્ષિપ્ત નોંધ અથવા સૂચનાઓ સ્વીકારવી.

સ્પષ્ટીકરણ.-

આ આદેશમાં-

(૧) 'કાર્ય કરવું' નો અર્થ ભારતની કોઈપણ અદાલત અથવા ટ્રિબ્યુનલમાં હાજરી નોંધાવવી અથવા કોઈપણ અરજીઓ કે લેખિત રજૂઆતો દાખલ કરવી, અથવા એવી કોઈપણ ક્રિયા (મૌખિક અથવા લેખિત દલીલ સિવાયની) કે જે કાયદા દ્વારા આવશ્યક ગણવામાં આવી હોય અથવા અધિકૃત કરવામાં આવી હોય અને જે આવી અદાલત અથવા ટ્રિબ્યુનલમાં પક્ષકાર દ્વારા સ્વયં અથવા

તેના માન્ય પ્રતિનિધિ દ્વારા અથવા તેના તરફથી વકીલ અથવા એટર્ની દ્વારા કરવામાં આવવાની હોય.

(૨) 'ન્યાયાધિકરણ'માં એવી કોઈપણ સત્તા અથવા વ્યક્તિનો સમાવેશ થાય છે, જેને કાયદેસર રીતે પુરાવો લેવવાનો અધિકાર પ્રાપ્ત હોય અને જેના સમક્ષ, હાલ અમલમાં રહેલા કોઈપણ કાયદા દ્વારા અથવા તેના હેઠળ, વકીલોને વકીલાત કરવાનો અધિકાર હોય.

(૩) 'જુનિયર' નો અર્થ સિનિયર એડવોકેટ સિવાયનો એડવોકેટ થાય છે.

(સી) કોઈ વકીલને પરિષ્ઠ વકીલ તરીકે નિયુક્ત કરવામાં આવે ત્યારે, રજિસ્ટ્રાર તમામ વડી અદાલતોને તથા ભારત બાર કાઉન્સિલના સચિવને અને સંબંધિત રાજ્ય બાર કાઉન્સિલના સચિવને તે જણાવેલ વકીલનું નામ અને જે તારીખે તેને આ રીતે નિયુક્ત કરવામાં આવ્યો હતો તે તારીખની જાણ કરશે."

૧૭. ભારતની સર્વોચ્ચ અદાલતમાં પરિષ્ઠ વકીલોની નિયુક્તિ સંબંધે પ્રચલિત પ્રથાની બાબતમાં, સર્વોચ્ચ અદાલતની રજિસ્ટ્રી તરફથી દાખલ કરાયેલા સોગંદનામાઓ પરથી એવું જણાય છે કે પ્રચલિત પ્રથાનો સાર એવો છે કે વકીલ તરીકે અથવા જિલ્લા અને સેશન્સ જજ તરીકે અથવા કોઈ ટ્રિબ્યુનલના ન્યાયિક સભ્ય તરીકે સંયુક્ત રીતે ૨૦ વર્ષનો અનુભવ ધરાવતો વ્યક્તિ (આવા ટ્રિબ્યુનલમાં નિયુક્તિ માટેની પાત્રતા જિલ્લા ન્યાયાધીશ તરીકેની નિયુક્તિ માટે નિર્ધારિત પાત્રતા કરતાં ઓછી ન હોવી જોઈએ), સર્વોચ્ચ અદાલત દ્વારા પરિષ્ઠ વકીલ તરીકે નિયુક્ત થવા માટે અરજી કરવા હકદાર બને છે. ઉપરોક્ત આવશ્યકતા એટલે કે વ્યવસાયના ગાળાને લગતી શિથિલતા ૧૯૯૬માં ત્રણ

માનનીય ન્યાયાધીશોની વહીવટી સમિતિ દ્વારા ભલામણ કરવામાં આવી હતી, અને એવું પણ જણાય છે કે ચોક્કસ કિસ્સાઓમાં તે અમલમાં મુકાઈ હતી. પ્રાપ્ત થયેલી તમામ અરજીઓ માનનીય મુખ્ય ન્યાયાધીશ અને તમામ માનનીય ન્યાયાધીશો સમક્ષ પરિભ્રમિત કરવામાં આવે છે. ઓછામાં ઓછા પાંચ માનનીય ન્યાયાધીશો દ્વારા મંજૂર કરાયેલા કેસો જ પૂર્ણ અદાલત સમક્ષ મૂકવામાં આવે છે. જો માનનીય મુખ્ય ન્યાયાધીશ અથવા સર્વોચ્ચ અદાલતના કોઈ માનનીય ન્યાયાધીશનો એવો મત હોય કે કોઈ નિશ્ચિત વકીલ પરિષ્ઠ વકીલ તરીકે નિયુક્ત થવાના ગૌરવનો હકદાર છે, તો માનનીય મુખ્ય ન્યાયાધીશ અથવા સંબંધિત માનનીય ન્યાયાધીશ, જે તે હોય, તેવા વકીલનું નામ આવી નિયુક્તિ માટે વિચારણા કરવા ભલામણ પણ કરી શકે છે. આવા તમામ નામો પણ એ જ રીતથી ન્યાયાધીશો વચ્ચે પરિભ્રમિત કરવામાં આવે છે અને પૂર્ણ અદાલત સુધી સંક્ષિપ્ત યાદીમાં આવેલા નામો પહોંચે ત્યાં સુધી એ જ પ્રક્રિયામાંથી પસાર થાય છે. પૂર્ણ અદાલતમાં, નિર્ણયો ગુપ્ત મતપેટી દ્વારા મતદાન અને બહુમતીના નિયમના આધાર પર લેવામાં આવે છે.

૧૮. દેશની વડી અદાલતો જેટલી હદ સુધી સંબંધિત છે, એવું જણાય છે કે કોઈ એકસરખું માપદંડ અથવા કસોટી અસ્તિત્વમાં નથી. વય; આવક; વકીલાતની અવધિ; જે વડી અદાલતમાં નિયુક્તિ માંગવામાં આવે છે ત્યાં અથવા તેવી વડી અદાલતને અધિનસ્ત અદાલતમાં વકીલાત કરવાની આવશ્યકતા — આ વ્યાપક પરિમાણો એવા લાગે છે કે જુદી જુદી વડી અદાલતો દ્વારા તો આવા બધા પરિમાણોને સમાવીને અથવા તેમાંના કેટલાક કે થોડાંક અપનાવવામાં આવ્યા

છે. નીચે આપેલ સંક્ષેપથી સ્થિતિ સ્પષ્ટ થશે, જે દેશની જુદી જુદી વડી અદાલતોમાં પ્રચલિત પ્રથાનું દર્શન કરાવે છે.

(૧) કલકત્તા વડી અદાલત કલકત્તા વડી અદાલતે ૨૯મી સપ્ટેમ્બર, ૨૦૧૪ના રોજ એક અધિસૂચના પ્રકાશિત કરી છે અને વકીલોને વરિષ્ઠ વકીલ તરીકે નિર્ધારિત કરવા માટેની પ્રક્રિયાને સુનિશ્ચિત કરી છે:

(૧) અરજી રજૂ કરતી વખતે એડવોકેટની વય ૪૦ વર્ષથી ઓછી ન હોવી જોઈએ, અને તેને બારમાં ૧૫ વર્ષથી ઓછો ન હોય એવો અનુભવ હોવો જોઈએ. રાજ્ય ન્યાયિક સેવાઓમાં એડવોકેટનો અનુભવ કુલ અનુભવમાં ગણવામાં આવશે; તેમ છતાં, આવા એડવોકેટે રાજ્ય ન્યાયિક સેવાઓમાંથી સેવા સમાપ્ત થયા પછી બારમાં ઓછામાં ઓછા ૦૭ વર્ષ સુધી પ્રેક્ટિસ કરી હોવી આવશ્યક છે.

(૨) કલકત્તા વડી અદાલત સમક્ષ વકીલાત કરવાની પાત્રતા ધરાવતા વડી અદાલતના કોઈપણ ભૂતપૂર્વ ન્યાયાધીશ મુખ્ય ન્યાયમૂર્તિ સમક્ષ લેખિત અરજીફરિયાદ રજૂ કરીને સિનિયર એડવોકેટ તરીકે નિયુક્તિ મેળવવાની માંગણી કરી શકે છે.

(૩) વડી અદાલતના કોઈપણ ન્યાયાધીશ એવા વકીલનું નામ, જે આ હોદ્દો પ્રાપ્ત કરવા યોગ્ય હોય, મુખ્ય ન્યાયમૂર્તિને ભલામણ કરી શકે છે.

(૪) રસ ધરાવતા ઉમેદવારો દ્વારા રજૂ કરવામાં આવેલી અરજીઓ પર વિચાર કરવા માટે મુખ્ય ન્યાયાધીશ સાત ન્યાયાધીશોનો એક સ્થાયી સમિતિની રચના કરશે.

(૫) સ્થાયી સમિતિ અરજીઓની તપાસ કરશે અને પૂર્ણ અદાલત દ્વારા વિચારણા માટે યોગ્ય ગણવા પાત્ર ઉમેદવારોની ભલામણ કરશે.

(૬) સ્થાયી સમિતિ દ્વારા ભલામણ કરાયેલ અરજીઓ પર સંપૂર્ણ અદાલત વિચારણા કરશે અને સંપૂર્ણ અદાલત આવી અરજીઓ અંગે ગુપ્ત મતપત્રો દ્વારા મતદાન કરશે.

(૭) જે કોઈ અરજદારને ન્યાયાધીશોના ૨/૩ ભાગ જેટલા કે તેથી વધુ મત મળે, તેને સિનિયર એડવોકેટનો હોદ્દો એનાયત કરવામાં આવે છે. જો કોઈ નિશ્ચિત અરજી વડી અદાલત દ્વારા નકારવામાં આવે, તો એવા વકીલને અનુસર્જિત બે વર્ષના ગાળામાં વિચારણા માટે લેવામાં આવશે નહીં.

(૨) ત્રિપુરાની વડી અદાલત ત્રિપુરાની વડી અદાલતે તા. ૧૭મી જુલાઈ, ૨૦૧૩ના રોજ એક જાહેરનામું પ્રકાશિત કર્યું છે અને વકીલોને પરિષ્ઠ વકીલ તરીકે નિયુક્ત કરવા માટેની પ્રક્રિયા નિશ્ચિત કરી છે:

(૧) નિમણૂક માટેની માન્યતા મેળવવા ઈચ્છતા વકીલની અરજી રજૂ કરતી વખતે ઉંમર ૪૫ વર્ષથી ઓછી ન હોવી જોઈએ અને તેણે બારમાં ઓછામાં ઓછા ૧૫ વર્ષ સુધી વકીલાત કરી હોવી આવશ્યક છે. તે વકીલનું ત્રિપુરા બાર કાઉન્સિલમાં નોંધણી થયેલ હોવું જોઈએ અને તે મુખ્યત્વે ત્રિપુરા વડી અદાલત સમક્ષ અથવા વડી અદાલતને આધીન અદાલતો સમક્ષ વકીલાત કરતો હોવો જોઈએ.

(૨) વકીલના સંદર્ભમાં વિચારણા માટેની અરજી, તે વકીલ પોતે અથવા વડી અદાલતના ન્યાયાધીશ દ્વારા, બંનેમાંથી કોઈ એક દ્વારા રજૂ કરી શકાય છે.

(૩) વકીલની વાર્ષિક કરપાત્ર શુદ્ધ આવક, અગાઉના ત્રણ વર્ષના સંદર્ભમાં, કાનૂની વ્યવસાયમાંથી પ્રાપ્ત થતી, ત્રણ લાખ રૂપિયાથી ઓછી ન હોવી જોઈએ; પરંતું શરત એવી કે આ જોગવાઈ સરકારના કાનૂની અધિકારીઓને લાગુ પડશે નહીં.

(૪) અરજીઓ પર પૂર્ણ અદાલત દ્વારા વિચારવિમર્શ કરવામાં આવે છે અને મતો ગુપ્ત મતપત્રકો દ્વારા આપવામાં આવશે.

(૫) કોઈ વકીલને પરિષ્ક વકીલ તરીકે નિયુક્ત કરવા માટે પૂર્ણ અદાલતના ૩/૪ મત મેળવવા આવશ્યક છે. જો કોઈ અરજદારને વડી અદાલત દ્વારા નામંજૂર કરવામાં આવે, તો તેની આવી નિયુક્તિ અંગેનો વિચાર અનુસર્ગી બે વર્ષના સમયગાળા દરમિયાન કરવામાં આવશે નહીં.

(૩) ઝારખંડની વડી અદાલત ઝારખંડની વડી અદાલત વકીલોને સિનિયર એડવોકેટ તરીકે નિયુક્ત કરવા માટે આ પ્રક્રિયાનો અમલ કરે છે:

(૧) નિયુક્તિ મેળવવા ઈચ્છતા વકીલે, અરજી રજૂ કરતી વખતે, બારમાં ઓછામાં ઓછો ૧૫ વર્ષનો અનુભવ ધરાવવો આવશ્યક છે. તે વકીલ ઝારખંડનો સામાન્ય નિવાસી હોવો પણ આવશ્યક છે અને વડી અદાલત સમક્ષ વકીલાત કરતાં હોવા જોઈએ.

(૨) એડવોકેટ અંગે વિચારણા માટેની અરજી, તે એડવોકેટ દ્વારા પોતે અથવા વડી અદાલતના કોઈ ન્યાયાધીશ દ્વારા રજૂ કરવામાં આવી શકે છે.

(૩) પૂર્ણ અદાલતને આ રીતે પ્રાપ્ત થયેલ અરજીઓ પર વિચારવિમર્શ કરવો પડશે અને જો કોઈ એડવોકેટ તેવી હોદ્દાની નિમણૂકને પાત્ર હોય તો તેને વરિષ્ઠ એડવોકેટ તરીકે નિમણૂક કરી શકશે. જો કોઈ અરજદારને પૂર્ણ અદાલત દ્વારા નકારવામાં આવે, તો તેની નિમણૂકનો વિચાર અનુગામી બે વર્ષની અવધિ માટે કરવામાં આવશે નહીં.

(૪) ઉત્તરાખંડ વડી અદાલત ઉત્તરાખંડ વડી અદાલતે તા. ૦૪ ઓગસ્ટ, ૨૦૦૯ના રોજ એક અધિસૂચના પ્રકાશિત કરી છે અને વકીલોને સિનિયર એડવોકેટ તરીકે નિમિત્ત કરવાની પ્રક્રિયાને નિશ્ચિત કરી છે:

(૧) પદનિર્દેશન માગતા વકીલને બારમાં ઓછામાં ઓછો ૨૦ વર્ષનો અનુભવ હોવો આવશ્યક છે, તે ઉત્તરાખંડ રાજ્ય બાર કાઉન્સિલમાં નોંધાયેલો હોવો જોઈએ અને તે નૈનીતાલનો સામાન્ય રહેવાસી હોવો જોઈએ.

(૨) વિચારણા માટેની અરજી, સંબંધિત એડવોકેટની સંમતિ સાથે, વડી અદાલતના ન્યાયાધીશ દ્વારા કરવામાં આવશે.

(૩) પૂર્ણ અદાલત ભલામણો પર વિચારવિમર્શ કરશે અને સાદી બહુમતીના મતો પ્રાપ્ત થવા પર વકીલને આ નિયુક્તિની ઉપાધિ પ્રદાન કરવામાં આવે છે.

(૪) વડી અદાલતની પૂર્ણ અદાલતને, જો વડી અદાલતનો એવો મત હોય કે એવો વકીલ હવે તે ઉપાધિ માટે વધુ યોગ્ય રહ્યો નથી, તો સાદી બહુમતીના મતો દ્વારા વકીલને પ્રદાન કરવામાં આવેલ ઉપાધિ પાછી ખેંચી લેવાની સત્તા છે.

(૫). ગુવાહાટી વડી અદાલત ગુવાહાટી વડી અદાલતે ૦૯ સપ્ટેમ્બર, ૨૦૧૧ના રોજ એક સૂચના પ્રકાશિત કરી છે અને વકીલોને વરિષ્ઠ વકીલ તરીકે નિયુક્ત કરવાની પ્રક્રિયાને નિશ્ચિત સ્વરૂપ આપ્યું છે:

(૧) વિચારણા માગતી અરજી રાજ્ય માટેના એડવોકેટ જનરલ દ્વારા, ગૌહાટી વડી અદાલત સમક્ષ પ્રેક્ટિસ કરતા બે વરિષ્ઠ વકીલો દ્વારા, અથવા વડી અદાલત દ્વારા સ્વપ્રેરિત રીતે, કરવામાં આવશે.

(૨) અરજીઅપાવવા સમયે એડવોકેટની ઉંમર ૩૫ વર્ષથી ઓછી ન હોવી જોઈએ અને તેને બારમાં અથવા રાજ્ય ન્યાયિક સેવાઓમાં ઓછામાં ઓછો ૧૦ વર્ષનો અનુભવ હોવો આવશ્યક છે. એડવોકેટ માટે આ પણ આવશ્યક છે કે તેણે ગૌહાટી વડી અદાલતના અધિકારક્ષેત્ર હેઠળ આવેલી અદાલત સમક્ષ ઓછામાં ઓછા ૦૫ વર્ષના ગાળામાં વકીલાત કરી હોય.

(૩) એડવોકેટ પાસે વાર્ષિક કરપાત્ર શુદ્ધ આવક બે લાખ રૂપિયાથી ઓછી ન હોવી જોઈએ અને તે ગૌહાટી વડી અદાલતના અધિકારક્ષેત્ર હેઠળ આવતા કોઈ રાજ્યનો કાયમી રહેવાસી હોવો જોઈએ. એડવોકેટનું અસોમ, અરુણાચલ પ્રદેશ, મણિપુર, મિઝોરમ, મેઘાલય, નાગાલેન્ડ, ત્રિપુરા અથવા સિક્કિમના રાજ્ય બાર કાઉન્સિલમાં નોંધાયેલ હોવું પણ આવશ્યક છે.

(૪) અરજીઓ પર વિચાર કરવા માટે મુખ્ય ન્યાયાધીશ વડી અદાલતના ઓછામાં ઓછા ત્રણ ન્યાયાધીશોનો સમાવેશ ધરાવતી સમિતિની રચના કરી શકે છે. આ રીતે રચાયેલ સમિતિ તેની ભલામણો પૂર્ણ અદાલત સમક્ષ રજૂ કરશે.

(૫) અરજીઓ અંગે પૂર્ણ અદાલત દ્વારા વિચારવિમર્શ કરવામાં આવશે અને જો કોઈ વકીલને ન્યાયાધીશોના ૨/૩ મત પ્રાપ્ત થાય, તો તેને તે હોદ્દો પ્રદાન કરવામાં આવશે. જો કોઈ નિશ્ચિત વકીલ સંબંધિત પ્રસ્તાવ નામંજૂર કરવામાં આવે, તો તેના હોદ્દા પ્રદાન અંગેનું વિચારણું અનુગામી બે વર્ષની અવધિ માટે કરવામાં આવશે નહીં.

(૬) ઓડિશાની વડી અદાલત ઓડિશાની વડી અદાલતે તા. ૨૩મી જૂન, ૨૦૧૧ના રોજ એક અધિસૂચના પ્રસિદ્ધ કરી છે અને વકીલોને સિનિયર એડવોકેટ તરીકે નિમણૂક કરવા માટેની પ્રક્રિયા નિશ્ચિત કરી છે:

(૧) વિચારણા માંગતા એડવોકેટની અરજી કરતાં સમયે ઉંમર ૩૫ વર્ષથી ઓછી ન હોવી જોઈએ અને તેની પાસે બારમાં ૧૦ વર્ષથી ઓછો ન હોય એવો અનુભવ હોવો આવશ્યક છે. એડવોકેટે રાજ્ય ન્યાયિક સેવાઓમાં આપેલી સેવાઓ પણ ધ્યાનમાં લેવામાં આવશે.

(૨) વકીલની શુદ્ધ વાર્ષિક કરપાત્ર આવક ત્રણ લાખ રૂપિયાથી ઓછી ન હોવી જોઈએ.

(૩) પૂર્ણ અદાલત અરજીઓ પર વિચારણા કરશે અને જેમને સામાન્ય બહુમતી મત પ્રાપ્ત થાય તેવા વકીલોને નિયુક્તિ એનાયત કરવામાં આવશે. વડી અદાલત

દ્વારા નકારવામાં આવેલા વકીલોને અનુવર્તી એક વર્ષની અવધિ માટે વિચારણા કરવામાં આવશે નહીં.

(૭) છત્તીસગઢ વડી અદાલત છત્તીસગઢ વડી અદાલતે તા. ૨૧મી માર્ચ, ૨૦૧૪ના રોજ એક અધિસૂચના પ્રકાશિત કરી છે અને વકીલોને વરિષ્ઠ વકીલ તરીકે નિયુક્ત કરવા માટેની પ્રક્રિયાને નિશ્ચિત કરી છે:

(૧) નિયુક્તિની માંગ કરતી અરજી એડવોકેટ પોતે અથવા વડી અદાલતના ન્યાયાધીશ દ્વારા કરી શકાશે. નિયુક્તિ ઈચ્છતા એડવોકેટની ઉંમર ૪૫ વર્ષથી ઓછી ન હોવી જોઈએ અને તેમને બારમાં ૨૦ વર્ષથી ઓછી ન હોય એવો અનુભવ હોવો જોઈએ. રાજ્ય ન્યાયિક સેવાઓ દ્વારા પ્રાપ્ત થયેલો અનુભવ વિચારણામાં લેવામાં આવશે અને એડવોકેટે વડી અદાલત સમક્ષ ૧૦ વર્ષથી ઓછી ન હોય એવી અવધિ સુધી વકીલાત કરી હોવી જોઈએ.

(૨) એડવોકેટે અગાઉના ત્રણ વર્ષ માટે પ્રતિ વર્ષ પાંચ લાખ રૂપિયાથી ઓછી ન હોય તેવી કરપાત્ર વાર્ષિક શુદ્ધ આવક ધરાવતી હોવી આવશ્યક છે.

(૩) એડવોકેટો દ્વારા કરવામાં આવેલી અરજીઓ પર વિચાર કરવા માટે મુખ્ય ન્યાયમૂર્તિ સમિતિની રચના કરી શકે છે. સમિતિની ભલામણો વિચારણા માટે પૂર્ણ અદાલત સમક્ષ રજૂ કરવામાં આવે છે. વરિષ્ઠ એડવોકેટ તરીકે નિયુક્ત થવા માટે એડવોકેટે પૂર્ણ અદાલતના ન્યાયાધીશોના ઓછામાં ઓછા ૨/૩ મત મેળવવા આવશ્યક છે. વડી અદાલત દ્વારા અસ્વીકારવામાં આવેલા એડવોકેટો પર અનુગામી બે વર્ષના ગાળામાં વિચારણા કરવામાં આવશે નહીં.

(૮) મેઘાલયાની વડી અદાલત વરિષ્ઠ વકીલ તરીકે વકીલોને નિયુક્ત કરવા માટે મેઘાલયાની વડી અદાલત નીચે મુજબની પ્રક્રિયા ધરાવે છે:

(૧) પદનિયુક્તિની માંગ કરતી અરજી વડી અદાલતના કોઈ ન્યાયાધીશ દ્વારા, મેઘાલયાના એડવોકેટ જનરલ દ્વારા અથવા વડી અદાલત સમક્ષ વ્યવસાય કરતા ત્રણ વરિષ્ઠ વકીલો દ્વારા રજૂ કરી શકાય.

(૨) વકીલની ઉંમર ૩૫ વર્ષથી ઓછી ન હોવી જોઈએ અને તેને બારમાં ૧૦ વર્ષથી ઓછો ન હોય એવો અનુભવ હોવો જોઈએ. રાજ્ય ન્યાયિક સેવાઓમાં વકીલે પ્રાપ્ત કરેલો અનુભવ કુલ અનુભવમાં ગણવામાં આવશે.

(૩) વરિષ્ઠ વકીલ તરીકે નિયુક્ત થવા માટે વકીલે પૂર્ણ અદાલતના ન્યાયાધીશોમાંથી ઓછામાં ઓછા ૨/૩ મત પ્રાપ્ત કરવા આવશ્યક છે. વડી અદાલત દ્વારા નામંજૂર કરાયેલા વકીલોને અનુગામી બે વર્ષના ગાળામાં વિચારણા માટે લેવામાં આવશે નહીં.

(૯) હૈદરાબાદ સ્થિત વડી અદાલત હૈદરાબાદ સ્થિત વડી અદાલતે ૧૬મી માર્ચ, ૨૦૧૬ના રોજ એક અધિસૂચના પ્રકાશિત કરી છે અને વકીલોને વરિષ્ઠ વકીલ તરીકે નિમણૂક કરવા માટેની પ્રક્રિયાને નિશ્ચિત કરી છે:

(૧) હોદ્દો પ્રદાન કરવાની માંગ કરતી અરજી વડી અદાલત સમક્ષ વકીલાત કરતાં ઓછામાં ઓછા ત્રણ વરિષ્ઠ વકીલો દ્વારા કરવામાં આવશે. હોદ્દો પ્રદાન કરવાની માંગ કરનાર વકીલની ઉંમર ૪૫ વર્ષથી ઓછી ન હોવી જોઈએ અને તેને

૧૫ વર્ષથી ઓછો ન હોય એવો અનુભવ હોવો આવશ્યક છે. રાજ્ય ન્યાયિક અધિકારી તરીકે વકીલે પ્રાપ્ત કરેલો અનુભવ કુલ અનુભવમાં ગણવામાં આવશે.

(૨) એડવોકેટની અગાઉના ત્રણ વર્ષ દરમિયાન વાર્ષિક કરપાત્ર કુલ આવક દસ લાખ રૂપિયાથી ઓછી ન હોવી જોઈએ.

(૩) પૂર્ણ અદાલત અરજીઓ પર વિચારણા કરશે અને ૨/૩ ભાગથી વધુ મતો પ્રાપ્ત કરનાર એડવોકેટને વરિષ્ઠ એડવોકેટ તરીકે નિમણૂક કરવામાં આવશે. મતદાનની પદ્ધતિ ગુપ્ત મતપત્રો નાખીને કરવામાં આવતી રહેશે. વડી અદાલત દ્વારા નામંજૂર કરાયેલા એડવોકેટને અનુવર્તી બે વર્ષના સમયગાળા માટે વિચારણા માટે લેવામાં આવશે નહીં.

(૧૦) દિલ્લી વડી અદાલત દિલ્લીની વડી અદાલતે તારીખ ૧૪મી ડિસેમ્બર, ૨૦૧૨ના રોજ એક અધિસૂચના પ્રકાશિત કરી છે અને વકીલોને સિનિયર એડવોકેટ તરીકે નિયુક્ત કરવા માટેની પ્રક્રિયા નિશ્ચિત કરી છે:

(૧) હોદ્દા નિર્ધારણ માટેની અરજી વડી અદાલત દ્વારા સ્વપ્રેરિત રીતે વિચારવામાં આવે છે અથવા સંબંધિત વકીલની સંમતિ સાથે વડી અદાલતના પાંચ વરિષ્ઠ વકીલો દ્વારા કરવામાં આવે છે. વકીલને બારમાં ઓછામાં ઓછો ૧૦ વર્ષનો અનુભવ હોવો આવશ્યક છે અને તે દિલ્લી બાર કાઉન્સિલમાં નોંધાયેલો હોવો જોઈએ.

(૨) અરજીઓની વિચારણા પૂર્ણ અદાલત દ્વારા કરવામાં આવે છે અને કોઈ એડવોકેટને ન્યાયાધીશો દ્વારા પડેલ મતપત્રોમાંથી ઓછામાં ઓછા ૨/૩ મત

પ્રાપ્ત કરવા આવશ્યક છે. કોઈ ન્યાયાધીશને મતદાન પ્રક્રિયાથી અલિપ્ત રહેવાની મંજૂરી છે અને એવા મતોની ગણતરી પડેલ મતપત્રોની અંતિમ સંખ્યામાં કરવામાં આવશે નહીં.

(૩) વડી અદાલત દ્વારા નામંજૂર કરાયેલા વકીલને તે બાદના એક વર્ષની અવધિ માટે વિચારવામાં આવશે નહીં.

(૧૧). કર્ણાટક વડી અદાલત કર્ણાટક વડી અદાલત વકીલોને સિનિયર એડવોકેટ તરીકે નિયુક્ત કરવા માટે આ પ્રક્રિયા અપનાવે છે:

(૧) હોદ્દાનિર્ધારણ માંગતી અરજી વડી અદાલતના ન્યાયાધીશ દ્વારા, વડી અદાલત સમક્ષ વ્યવસાય કરતા બે વરિષ્ઠ વકીલો દ્વારા અથવા વકીલ પોતે દ્વારા રજૂ કરી શકાય.

(૨) વકીલને બારમાં ઓછામાં ઓછો ૧૫ વર્ષનો અનુભવ હોવો જોઈએ અને અગાઉના પાંચ વર્ષ દરમિયાન તેની વાર્ષિક કરપાત્ર શુદ્ધ આવક ઓછામાં ઓછી ત્રણ લાખ રૂપિયા હોવી જોઈએ.

(૩) વરિષ્ઠ વકીલ તરીકે નિયુક્તિ મેળવવા માટે, કોઈ વકીલે પૂર્ણ અદાલતની બેઠકમાં પડેલા મતોમાં સાદી બહુમતી પ્રાપ્ત કરવી આવશ્યક છે. વડી અદાલત દ્વારા નકારવામાં આવેલા વકીલોને અનુગામી બે વર્ષની અવધિ માટે વિચારવામાં આવશે નહીં.

(૧૨). પંજાબ અને હરિયાણાની વડી અદાલત પંજાબ અને હરિયાણાની વડી અદાલતે ૩૧મી જાન્યુઆરી, ૨૦૦૭ના રોજ એક અધિસૂચના પ્રકાશિત કરી છે, અને વકીલોને વરિષ્ઠ વકીલ તરીકે નિયુક્ત કરવા માટેની પ્રક્રિયા નિશ્ચિત કરી છે:

(૧) હોદ્દો નિર્ધારિત કરવાની માંગ કરનાર વકીલને વકીલાત ક્ષેત્રમાં ઓછામાં ઓછો ૧૫ વર્ષનો અનુભવ હોવો આવશ્યક છે.

(૨) વકીલની નેટ વાર્ષિક કરપાત્ર આવક અગાઉના બે વર્ષ માટે ૧૫ લાખ રૂપિયાથી ઓછી ન હોવી જોઈએ અને અગાઉના ત્રણ વર્ષ દરમિયાન નેટ વાર્ષિક કરપાત્ર આવક ૧૦ લાખ રૂપિયાથી ઓછી ન હોવી જોઈએ. વિચારણા માટેની અરજી, વડી અદાલત સમક્ષ વકીલાત કરતા બે વરિષ્ઠ વકીલો દ્વારા તે વકીલની તરફેણી કરવામાં આવવી જોઈએ.

(૩) સંપૂર્ણ અદાલત સરળ બહુમતીથી અરજદારને વરિષ્ઠ વકીલ તરીકે નિયુક્ત કરી શકે છે. ન્યાયાધીશોને મતદાન પ્રક્રિયામાં મતદાનથી વિરમવાની મંજૂરી રહેશે. વડી અદાલત દ્વારા નામંજૂર કરાયેલા વકીલોને અનુગામી બે વર્ષના ગાળામાં વિચારણા માટે લેવામાં આવશે નહીં.

(૧૩) હિમાચલ પ્રદેશની વડી અદાલત હિમાચલ પ્રદેશની વડી અદાલતે ૧૯મી જુલાઈ, ૨૦૦૯ના રોજ એક અધિસૂચના પ્રકાશિત કરી છે અને વકીલોને વરિષ્ઠ વકીલ તરીકે નિમણૂક કરવા માટેની પ્રક્રિયા નિશ્ચિત કરી છે:

(૧) વિચારણા માટેની અરજીઓ પર વડી અદાલત સ્વપ્રેરણાથી વિચાર કરશે. વિચારણા માટે વકીલોનું હિમાચલ પ્રદેશ બાર કાઉન્સિલમાં નોંધાયેલ હોવું આવશ્યક રહેશે.

(૨) વકીલની ઉંમર ૪૫ વર્ષથી ઓછી હોવી જોઈએ નહિ અને વિચારણા સમયે તેને ૧૫ વર્ષથી ઓછો ન હોય એવો અનુભવ હોવો આવશ્યક છે. વકીલની વાર્ષિક નેટ કરપાત્ર આવક અગાઉના ત્રણ વર્ષ દરમિયાન ત્રણ લાખ રૂપિયાથી ઓછી ન હોય તેવી હોવી આવશ્યક છે.

(૩) પૂર્ણ અદાલત ગુપ્ત મતપત્રો દ્વારા મતદાન કરશે અને નિયુક્તિ માટે વકીલે ઓછામાં ઓછા ૩/૪ મત પ્રાપ્ત કરવા ફરજિયાત રહેશે. વડી અદાલત દ્વારા નામંજૂર કરાયેલા વકીલોને અનુગામી બે વર્ષના ગાળામાં વિચારણા માટે લેવામાં આવશે નહીં.

(૧૪) મધ્ય પ્રદેશ વડી અદાલત મધ્ય પ્રદેશ વડી અદાલતે તા. ૧૧મી એપ્રિલ, ૨૦૧૨ના રોજ એક અધિસૂચના પ્રસિદ્ધ કરી છે અને વકીલોને વરિષ્ઠ વકીલ તરીકે નિયુક્ત કરવા માટેની પ્રક્રિયા નિશ્ચિત કરી છે:

(૧) નિયુક્તિની માગ કરતી અરજીઓ વકીલ પોતે રજૂ કરી શકે છે અથવા વડી અદાલત દ્વારા સ્વપ્રેરિત રીતે પણ વિચારણા કરી શકાય છે.

(૨) વકીલને બાર ખાતે ૧૫ વર્ષથી ઓછી ન હોય એવો અનુભવ હોવો આવશ્યક છે અને અગાઉના ત્રણ વર્ષ દરમિયાન દસ લાખ રૂપિયાથી ઓછી ન હોય એવી વાર્ષિક શુદ્ધ કરપાત્ર આવક હોવી આવશ્યક છે. અરજીઓ મુખ્ય

ન્યાયાધીશ દ્વારા રચાયેલી ન્યાયાધીશોની સમિતિ સમક્ષ રજૂ કરવામાં આવશે અને આ સમિતિની ભલામણો પૂર્ણ અદાલત સમક્ષ મૂકવામાં આવશે.

(૩) સંપૂર્ણ અદાલત ગુપ્ત મતપત્ર દ્વારા મતદાન કરશે અને કોઈ વકીલને તે પદનામ પ્રાપ્ત કરવા માટે મતોની સાદી બહુમતી મેળવવી ફરજિયાત રહેશે. વકીલ અદાલત દ્વારા નામંજૂર કરાયેલા વકીલોને અનુગામી બે વર્ષના સમયગાળા માટે વિચારણા હેઠળ લેવામાં આવશે નહીં.

(૧૫) પટણા વકીલ અદાલત પટણા વકીલ અદાલતે વકીલોને સિનિયર એડવોકેટ તરીકે નિયુક્ત કરવા માટેની આ પ્રક્રિયાને નિશ્ચિત સ્વરૂપ આપ્યું છે:

(૧) નિમણૂકની માંગ કરતી અરજીઓ વકીલ દ્વારા રજૂ કરી શકાય અથવા વકીલ અદાલત દ્વારા સ્વપ્રેરિત રીતે વિચારવામાં આવી શકે.

(૨) વકીલની ઉંમર ૩૮ વર્ષથી ઓછી હોવી જોઈએ નહીં અને બારમાં તેનો અનુભવ ૧૦ વર્ષથી ઓછો હોવો જોઈએ નહીં.

(૩) પૂર્ણ અદાલત ગુપ્ત મતપત્રો દ્વારા મતદાન કરશે અને હોદ્દા નિર્ધારણ માટે વકીલે મતોની સરળ બહુમતી મેળવવી આવશ્યક રહેશે.

(૧૬) કેરળ વકીલ અદાલત કેરળ વકીલ અદાલતે ૧૮મી જાન્યુઆરી, ૨૦૦૦ના રોજ એક જાહેરનામું પ્રકાશિત કર્યું છે અને વકીલોને સિનિયર એડવોકેટ તરીકે નિયુક્ત કરવા માટેની પ્રક્રિયાને સુનિશ્ચિત કરી છે:

(૧) નિયુક્તિની માન્યતા માગતી અરજી સ્વયં વકીલ દ્વારા, વડી અદાલત સમક્ષ વકીલાત કરતાં બે વરિષ્ઠ વકીલો દ્વારા કરવામાં આવી શકે છે અથવા વડી અદાલત દ્વારા સ્વપ્રેરણાથી પણ વિચારવામાં આવી શકે છે.

(૨) એડવોકેટની ઉંમર વિચારણા સમયે ૪૫ વર્ષથી ઓછી ન હોવી જોઈએ અને તેને ૧૫ વર્ષથી ઓછો ન હોય એવો અનુભવ હોવો આવશ્યક છે. વધુમાં, અગાઉના ત્રણ વર્ષ દરમિયાન એડવોકેટની વાર્ષિક કરપાત્ર નેટ આવક બે લાખ રૂપિયાથી ઓછી ન હોવી જોઈએ.

(૩) સંપૂર્ણ અદાલત ગુપ્ત મતપત્રો દ્વારા મતદાન કરશે અને નિયુક્તિ માટે વકીલે ઓછામાં ઓછા ૨/૩ મત પ્રાપ્ત કરવા ફરજિયાત રહેશે. વડી અદાલત દ્વારા નકારવામાં આવેલા વકીલોને અનુગામી બે વર્ષના ગાળામાં વિચારણા માટે લેવામાં આવશે નહીં.

(૧૭) બોમ્બે વડી અદાલત બોમ્બે વડી અદાલતે ૨૮મી ઑગસ્ટ, ૨૦૧૩ના રોજ એક સૂચના પ્રસિદ્ધ કરી છે અને વકીલોને સિનિયર એડવોકેટ તરીકે નિયુક્ત કરવા માટેની પ્રક્રિયા નિશ્ચિત કરી છે:

(૧) વિચારણા માટેની અરજી બારના વરિષ્ઠ વકીલ દ્વારા વકીલની તરફેથી કરવામાં આવી શકે છે.

(૨) વકીલને બારમાં ઓછામાં ઓછો ૧૫ વર્ષનો અનુભવ હોવો જોઈએ અને તેની વાર્ષિક કરપાત્ર નેટ આવક સાત લાખ રૂપિયાથી ઓછી ન હોવી જોઈએ.

(૩) અરજીઓ પર મુખ્ય ન્યાયાધીશ દ્વારા રચિત ન્યાયાધીશોની સમિતિ દ્વારા વિચારણા કરવામાં આવશે અને આ સમિતિની ભલામણો પૂર્ણ અદાલત સમક્ષ મૂકવામાં આવશે. પૂર્ણ અદાલતના ન્યાયાધીશોને કાર્યવાહીમાંથી અલિપ્ત રહેવાની મંજૂરી રહેશે અને હોદ્દા નિર્ધારણ માટે એડવોકેટને ઓછામાં ઓછા ૨/૩ મત પ્રાપ્ત કરવા પડશે.

(૧૮) ગુજરાતની વડી અદાલત ગુજરાતની વડી અદાલતે ૦૯ ઓગસ્ટ, ૨૦૧૨ના રોજ એક જાહેરનામું પ્રસિદ્ધ કર્યું છે અને પરિષ્ઠ વકીલ તરીકે વકીલોને નિયુક્ત કરવા માટેની પ્રક્રિયા નિશ્ચિત કરી છે:

(૧) નિમણૂકની માન્યતા માગતી અરજીઓ વકીલ દ્વારા રજૂ કરી શકાય છે અથવા વડી અદાલત દ્વારા સ્વપ્રેરણાથી વિચારણા માટે લઈ શકાય છે.

(૨) એડવોકેટની વય વિચારણા સમયે ૪૦ વર્ષથી ઓછી હોવી જોઈએ નહીં અને તેને ૧૫ વર્ષથી ઓછો ન હોય એવો અનુભવ હોવો જોઈએ. એડવોકેટની અગાઉના ત્રણ વર્ષ દરમિયાન વાર્ષિક કરપાત્ર શુદ્ધ આવક ૧૫ લાખ રૂપિયાથી ઓછી ન હોવી જોઈએ.

(૩) પૂર્ણ અદાલત અરજીઓ અંગે વિચારવિમર્શ કરશે અને નિયુક્તિ માટે એડવોકેટને ઓછામાં ઓછા ૨/૩ મત મેળવવા ફરજિયાત રહેશે. મતદાન ગુપ્ત મતપત્રો દ્વારા કરવામાં આવશે અને ન્યાયાધીશોને મતદાનથી નિવૃત્ત રહેવાની મંજૂરી રહેશે. વડી અદાલત દ્વારા નામંજૂર કરાયેલા એડવોકેટોને અનુસર્ત બે વર્ષના ગાળામાં વિચારણા માટે લેવામાં આવશે નહીં.

(૧૯). રાજસ્થાન વડી અદાલત રાજસ્થાન વડી અદાલતે ૩૦મી એપ્રિલ, ૨૦૧૦ના રોજ એક સૂચના પ્રકાશિત કરી છે, અને વકીલોને પરિષ્ઠ વકીલ તરીકે નિયુક્ત કરવા માટેની પ્રક્રિયાને નિશ્ચિત કરી છે:

(૧) હોદ્દા-નિર્ધારણ માગતી અરજીઓ વકીલ દ્વારા રજૂ કરી શકાય અથવા વડી અદાલત દ્વારા સ્વપ્રેરણાથી વિચારણા હેઠળ લઈ શકાય.

(૨) વકીલની ઉંમર ૪૦ વર્ષથી ઓછી ન હોવી જોઈએ અને વિચારણા સમયે તેનો અનુભવ ૨૦ વર્ષથી ઓછો ન હોવો જોઈએ.

(૩) સંપૂર્ણ અદાલત અરજીઓ અંગે વિચારવિમર્શ કરશે અને નિમણૂક માટે વકીલે ઓછામાં ઓછા ૨/૩ મત પ્રાપ્ત કરવા જરૂરી રહેશે. વડી અદાલત દ્વારા નકારવામાં આવેલા વકીલોને અનુસૂચિત પાંચ વર્ષના ગાળામાં ફરી વિચારણા માટે લેવામાં આવશે નહીં.

(૨૦) અલ્હાબાદ વડી અદાલત અલ્હાબાદ વડી અદાલતે તા. ૧૦મી ડિસેમ્બર, ૨૦૧૦ના રોજ એક સૂચના પ્રસિદ્ધ કરી છે અને વકીલોને પરિષ્ઠ વકીલ તરીકે નિર્ધારિત કરવાની પ્રક્રિયાને નિશ્ચિત કરી છે:

(૧) વડી અદાલત સમક્ષ વકીલાત કરતા સાત પરિષ્ઠ વકીલો દ્વારા, તે વકીલની સંમતિ સાથે, હોદ્દો નિર્ધારિત કરવાની માંગ કરતી અરજીઓ કરવામાં આવવી જોઈએ.

(૨) આ રીતે ભલામણ કરાયેલ વકીલને વકીલાત વ્યવસાયમાં ઓછામાં ઓછો ૨૦ વર્ષનો અનુભવ હોવો આવશ્યક છે.

(૩) પૂર્ણ અદાલત ગુપ્ત મતપત્રો દ્વારા મતદાન કરશે અને નિયુક્તિ માટે એડવોકેટએ સાદી બહુમતી મેળવવી આવશ્યક રહેશે. વડી અદાલત દ્વારા નામંજૂર કરાયેલા એડવોકેટોને અનુસર્જિત બે વર્ષના અવધિ માટે વિચારણા હેઠળ લેવામાં આવશે નહીં.

(૨૧) સિક્કિમની વડી અદાલત સિક્કિમની વડી અદાલતે ૦૫મી જૂન, ૨૦૦૮ના રોજ એક અધિસૂચના પ્રસિદ્ધ કરી છે અને વકીલોને પરિષ્ઠ વકીલ તરીકે નિયુક્ત કરવા માટેની પ્રક્રિયાને નિશ્ચિત કરી છે:

(૧) હોદ્દાનિર્ધારણ માગતી અરજીઓ વડી અદાલતના ન્યાયાધીશ, સિક્કિમના એડવોકેટ જનરલ અથવા વડી અદાલત સમક્ષ વકીલાત કરતા બે પરિષ્ઠ વકીલો દ્વારા રજૂ કરી શકાય.

(૨) વકીલની ઉંમર ૩૫ વર્ષથી ઓછી ન હોવી જોઈએ અને તેને બારમાં ૧૦ વર્ષથી ઓછો ન હોય એવો અનુભવ હોવો જોઈએ. વકીલને વાર્ષિક નેટ કરપાત્ર આવક પણ બે લાખ રૂપિયાથી ઓછી ન હોય એવી હોવી આવશ્યક છે.

(૩) પૂર્ણ અદાલત અરજીઓ પર વિચારવિમર્શ કરશે અને નિયુક્તિ માટે વકીલે ઓછામાં ઓછા ૨/૩ મત મેળવવા આવશ્યક રહેશે. વડી અદાલત દ્વારા નકારવામાં આવેલા વકીલોને ત્યારબાદના બે વર્ષના ગાળામાં વિચારણા માટે લેવાશે નહીં.

(૨૨) મદ્રાસ વડી અદાલત મદ્રાસ વડી અદાલતે વકીલોને સિનિયર એડવોકેટ તરીકે નિયુક્ત કરવા માટે આ પ્રક્રિયાને સુનિશ્ચિત સ્વરૂપ આપ્યું છે:

(૧) અરજદારને બારમાં ઓછામાં ઓછો ૧૫ વર્ષનો અનુભવ હોવો આવશ્યક છે. સેવાની વર્ષોની ગણતરી કરતી વખતે અરજદારે ન્યાયિક અધિકારી તરીકે આપેલી સેવા તેમાં સમાવેશ પામે છે.

(૨) અરજદારને કાયદાના વ્યવસાયમાંથી પ્રાપ્ત થતી વાર્ષિક કુલ આવક, વિચારણા તારીખથી અગાઉના ત્રણ વર્ષ માટે, સાત લાખ રૂપિયા કરતાં ઓછી ન હોવી જોઈએ, અને અરજદાર વિચારણા તારીખથી અગાઉના દસ વર્ષથી આવકવેરાનો આસેસી હોવો જોઈએ; પરંતુ શરત એ છે કે સંબંધિત સમયે કાયદા અધિકારી તરીકે ફરજ બજાવતા સરકારી વકીલ પર આ શરત લાગુ પડશે નહીં.

(૩) અરજદારે અગાઉના ત્રણ વર્ષ દરમિયાન, જેમાં તેણે કાયદાના વિકાસમાં યોગદાન આપ્યું હોય એવા ઓછામાં ઓછા ૧૫ ચુકાદાઓ રજૂ કરવા પડશે.

(૪) નિયુક્તિ માટેનું મુખ્ય માપદંડ અરજદારની કક્ષાશક્તિ, ગુણવત્તા, ક્ષમતા અને શૈક્ષણિક વિશિષ્ટતા છે; જેમાં તેના ચરિત્ર, વર્તન અને અદાલત તેમજ બારના ભાઈ/બહેન સભ્યો પ્રત્યેના તેના વ્યવહારનો પણ સમાવેશ થાય છે.

(૫) અરજદાર મુખ્યત્વે મદ્રાસની વડી અદાલત સમક્ષ, અથવા વડી અદાલતના અધીનસ્થ અદાલતો અથવા અધિકરણો સમક્ષ, વકીલાતનો વ્યવસાય કરતો હોવો જોઈએ.

વડી અદાલતે રજિસ્ટ્રાર જનરલ મારફતે રજૂ કરેલા તેના અહેવાલમાં જણાવ્યું છે કે, વધારામાં, વકીલને હોદ્દો પ્રદાન કરવા/દૂર કરવા માટે તે નીચે દર્શાવેલી પ્રક્રિયાનું અનુસરણ કરી રહી છે:

(૧) એક પસંદગી સમિતિ રચવામાં આવે છે અને તેમાં વડી અદાલતના દસ માનનીય ન્યાયાધીશોનો સમાવેશ થાય છે.

(૨) જે એડવોકેટો અહીં ઉદ્દેખિત ધોરણો પૂર્ણ કરતા હોય, તેઓ પસંદગી સમિતિ સમક્ષ નિર્ધારિત પ્રારૂપમાં અરજી રજૂ કરશે.

(૩) પસંદગી સમિતિ અરજદારોની યોગ્યતા તથા પુરાવા-દસ્તાવેજોની ચકાસણી કરે છે અને હોદ્દાનિયુક્તિ માટે નામોની ભલામણ વડી અદાલતના મુખ્ય ન્યાયાધીશ સમક્ષ કરે છે. આ બાબતમાં પસંદગી સમિતિમાં સર્વસંમતિ ન હોય તો મુખ્ય ન્યાયાધીશનું મત પ્રાધાન્ય પામશે.

(૪) ભલામણ કરાયેલા અરજદારોની લાયકાતો સંપૂર્ણ અદાલત સમક્ષ રજૂ કરવામાં આવશે અને બહુમતીનો અભિપ્રાય માન્ય રહેશે.

(૫) વડી અદાલત એવું મત ધરાવે કે એવો વકીલ હવે આ વિશિષ્ટતા ધારણ કરવા લાયક રહ્યો નથી, તો પૂર્ણ અદાલતને સાદી બહુમતી દ્વારા તે વકીલ પાસેથી આ હોદ્દો પાછો ખેંચવાનો પણ અધિકાર છે.

૧૯. હવે અમે જરૂરી હોય તેવા ક્રમશઃ આ કેસોની વિચારણા હાથ ધરી શકીએ.

આઈ.એ. નં.૫૩૩૨૧/૨૦૧૭, રિટ અરજિ (દીવાની) નં.૪૫૪/૨૦૧૫ માં [ગુજરાત વડી અદાલત એડવોકેટ્સ એસોસિયેશન દ્વારા દાખલ] અને ટ્રાન્સફર કરાયેલ કેસ નં.૧/૨૦૧૭ [અર્થાત્ રિટ અરજિ (દીવાની) નં.૬૩૩૧/૨૦૧૬, નેશનલ લોયર્સ કેમ્પેઈન ફોર જુડિશિયલ ટ્રાન્સપેરન્સી એન્ડ રિફોર્મ્સ દ્વારા દાખલ]

૨૦. અમે અરજદાર (ગુજરાત વડી અદાલત એડવોકેટ્સ એસોસિએશન) તરફથી હાજર રહેલ વિદ્વાન વકીલ શ્રી અશીમ આનંદ, ટ્રાન્સફર્ડ કેસ નં. ૧ ઓફ ૨૦૧૭ માં અરજદાર તરફથી વિદ્વાન વકીલ શ્રી મેથ્યુઝ જે. નેડુમપરા, વિદ્વાન વરિષ્ઠ વકીલ શ્રી આર.એસ. સુરી, જે સર્વોચ્ચ અદાલત બાર એસોસિએશનના પ્રમુખ પણ છે, સચિવ જનરલ મારફતે ભારતની સર્વોચ્ચ અદાલત તરફથી વિદ્વાન વકીલ શ્રી અન્નમ ડી.એન. રાવ તથા દરમિયાનગીરી કરનારાઓ તરફથી વિદ્વાન વકીલોને સાંભળ્યા છે.

૨૧. અધિનિયમની કલમ ૧૬ અને સર્વોચ્ચ અદાલતના નિયમો, ૨૦૧૩ ના આદેશ ૪ નિયમ ૨ ને પડકારવાનું મુખ્ય આધાર એ છે કે તેના પરિણામે કરવામાં આવેલું વર્ગીકરણ, જેના દ્વારા વકીલોના બે વર્ગ, એટલે કે ‘સીનિયર એડવોકેટ્સ’ અને ‘એડવોકેટ્સ’, ઊભા થાય છે, તે કોઈ યોગ્ય અને સ્વીકાર્ય આધારે આધારિત નથી; અને જો એવો કોઈ આધાર હોય તો પણ, તે આવા વર્ગીકરણ દ્વારા હાંસલ કરવાના હેતુ સાથે કોઈ સંબંધ ધરાવતો નથી. એવી દલીલ કરવામાં આવે છે કે સીનિયર એડવોકેટ તરીકે નિયુક્તિ કરવાની પ્રથા માત્ર જાગીદા રી ભૂતકાળનો અવશેષ જ નથી, પરંતુ તે સમાનતાની સંકલ્પનાને નકારી કાઢે છે, કારણ કે “સીનિયર એડવોકેટ” અને “એડવોકેટ” ની વ્યાવસાયિક લાયકાતો સમાન છે અને મોટા ભાગના કેસોમાં તેમની ક્ષમતા અને પ્રતિભા પણ સમાન હોય છે; છતાં, સીનિયર એડવોકેટ પોતાની એવી નિયુક્તિના બળે, માત્ર નિર્ધારિત વિશેષ પોશાક સંહિતાને કારણે જ નહીં, પરંતુ અધિનિયમની કલમ ૨૩ દ્વારા અપાયેલા પૂર્વ-સુનાવણીના

અધિકારને કારણે પણ, અલગ જ વર્ગ તરીકે પ્રગટ થાય છે. સીનિયર એડવોકેટ વ્યવસાયમાં અયોગ્ય રીતે અનાધિકૃત શરૂઆતનો લાભ મેળવે છે. વધુમાં એવી દલીલ કરવામાં આવે છે કે સીનિયર એડવોકેટ તરીકેની નિયુક્તિ ન્યાયાધીશો દ્વારા કરવામાં આવતી હોવાને કારણે, તેનાથી એવો ભાવ ઊભો થાય છે કે કોઈ વકીલને ન્યાયાધીશો દ્વારા માન્યતા આપવામાં આવી છે, જેનો વ્યાવસાયિક રીતે એવા અન્ય વકીલો પર પ્રતિકૂળ પ્રભાવ પડે છે જેઓને એવી નિયુક્તિ આપવામાં આવી નથી, અને સાથે સાથે એવી નિયુક્તિ પ્રાપ્ત કરનાર વ્યક્તિને અયોગ્ય લાભ પણ મળે છે. એવી દલીલ કરવામાં આવે છે કે કારણ કે નિયુક્તિ ન્યાયાધીશો દ્વારા આપવામાં આવે છે, તેથી જાહેર માન્યતા એવી બને છે કે સક્ષમતા, પ્રતિભા અને ગુણવત્તાવાળા વ્યક્તિ તરીકે માત્ર સીનિયર એડવોકેટ્સને જ ન્યાયાધીશો દ્વારા માન્યતા આપવામાં આવી છે. અરજદાર – એસોસિયેશનની માન્યતા એવી છે કે અદાલતો દ્વારા સીનિયર એડવોકેટ્સને અતિરિક્ત પ્રાધાન્ય આપવામાં આવે છે. આવી પરિસ્થિતિમાં વિવાદકર્તા પાસે સીનિયર એડવોકેટની નિમણૂક કરવા સિવાય કોઈ વિકલ્પ બાકી રહેતો નથી, અને તે બદલ સીનિયર એડવોકેટ પોતાની સેવાઓ માટે ઊંચી ફી વસૂલે છે, જે વિવાદકર્તાઓના હિતને હાનિકારક છે. વધુમાં એવી દલીલ કરવામાં આવે છે કે નિયુક્તિની સમગ્ર પ્રક્રિયા એક વ્યક્તિનિષ્ઠ પ્રક્રિયા છે, જેમાં કોઈ ચોક્કસ નિષ્કર્ષ સુધી પહોંચવા માટેનો આધાર પ્રકાશિત થતો નથી. નિયુક્તિ પ્રાપ્ત કરેલ વ્યક્તિ અને તેવી નિયુક્તિ ન પ્રાપ્ત કરેલ વ્યક્તિ વચ્ચે ભેદ પાડે એવું કંઈ ન હોવા છતાં, ભારતના બંધારણના અનુચ્છેદ ૧૪ માં નિહિત સમાનતાનો ઉપબંધ

ભંગ થાય છે. વધુમાં એવું પણ કહેવામાં આવે છે કે જો કોઈ નિષ્પક્ષ માપદંડ નક્કી કરવામાં આવે અને તેનું પાલન કરવામાં આવે, તો પણ વકીલોના આ બે વર્ગો વચ્ચેનો ભેદ હાંસલ કરવાના હેતુ, એટલે કે કાનૂની પ્રણાલીના વિકાસ, સાથે કોઈ સંબંધ ધરાવતો નથી, કારણ કે આ હેતુની સેવા તો એવા વકીલો દ્વારા પણ અને હકીકતમાં અસરકારક રીતે કરવામાં આવે છે જેઓને સીનિયર એડવોકેટ તરીકે નિયુક્ત કરવામાં આવ્યા નથી. સીનિયર એડવોકેટ્સની નિયુક્તિ કરવાની પ્રથાને આ આધાર પર પણ પડકારવામાં આવી છે કે તે ભારતના બંધારણના અનુચ્છેદ ૧૮ નો ભંગ કરે છે, જે રાજ્ય દ્વારા ઉપાધિ પ્રદાન કરવા પર પ્રતિબંધ મૂકે છે. યદપિ ‘ભારત રત્ન’, ‘પદ્મ વિભૂષણ’ વગેરે જેવી રાજ્ય સન્માનની માન્યતાઓ હજી પણ આપવામાં આવે છે, તો પણ આ સન્માનોને ‘સીનિયર એડવોકેટ’ ની જેમ પ્રાપ્તકર્તાઓના નામની આગળ કે પાછળ જોડવામાં આવતા નથી. એવી દલીલ કરવામાં આવે છે કે નિયુક્તિનું પ્રદાન સર્વોચ્ચ અદાલત અને વડી અદાલતોની વહીવટી સત્તાના ઉપયોગનું એક ઉદાહરણ હોવાથી, તે ભારતના બંધારણના અનુચ્છેદ ૧૮ ના આદેશના વિરુદ્ધ છે.

૨૨. અમે આ મામલાનો વિચાર કર્યો છે.

૨૩. સર્વોચ્ચ અદાલત તથા વડી અદાલતોમાં કોઈ એડવોકેટને વરિષ્ઠ એડવોકેટ તરીકે નિર્દિષ્ટ કરવાની સોંપાયેલ સત્તાનો ઉપયોગ, એ બાબતે યોગ્ય સંતોષ પ્રાપ્ત કરવાની આવશ્યકતા દ્વારા મર્યાદિત છે કે સંબંધિત એડવોકેટ એડવોકેટ્સ અધિનિયમ, ૧૯૬૧ ની કલમ ૧૬ હેઠળ નિર્ધારિત ત્રણ શરતો પૂર્ણ કરે છે,

અર્થે, (૧) ક્ષમતા; (૨) બારમાં પ્રતિષ્ઠા; અને/અથવા (૩) કાયદામાં વિશેષ જ્ઞાન અથવા અનુભવ, જે નિર્દેશન માગનાર વ્યક્તિએ પ્રાપ્ત કર્યો હોય. આ અણિયંત્રિત, અમાર્ગદર્શિત, અવિનિયોજિત સત્તા નથી, જો કે કોઈ નિશ્ચિત કિસ્સામાં તેનો ઉપયોગ એવો સ્વરૂપ ધારણ કરતો હોય શકે. તેમ છતાં, દુરુપયોગની શક્યતા માત્ર એટલા આધારે કાયદાની કોઈ જોગવાઈને બંધારણીય રીતે નબળી ગણવાનો આધાર બની શકતી નથી. હસ્તક્ષેપકાર દ્વારા દર્શાવવામાં આવેલ પરિણામો, અર્થે, (૧) વરિષ્ઠ એડવોકેટો પ્રત્યે અદાલતો દ્વારા દર્શાવવામાં આવતી માનવામાં આવતી અનુકંપા; (૨) વસૂલ થતી ઊંચી ફી ના કારણે વાદી જનતા પર નિર્દેશનનો પ્રભાવ; (૩) બારના કનિષ્ઠ સભ્યો પર તેનો હાનિકારક પ્રભાવ; અને (૪) સ્પર્ધા-વિરોધી તત્ત્વ વગેરે, માનવીય નિષ્ફળતાઓને કારણે ઉપજતા અનિચ્છનીય પરિણામો છે. સત્તાના ખોટા/અયોગ્ય ઉપયોગથી ઊભા થનારા સંભવિત પરિણામો અધિનિયમની કલમ ૧૬ ની જોગવાઈઓને અવૈધ ઠેરવવાનો આધાર બની શકતા નથી. કાયદાના જટિલ પ્રશ્નોના ઊંડાણપૂર્વકના જ્ઞાન દ્વારા પ્રદર્શિત ગુણવત્તા, પ્રાવિણ્ય અને ક્ષમતાની માન્યતા; અદાલતી કાર્યવાહીમાં, અદાલતના અધિકારી તરીકે વકીલની ફરજો સાથે સુસંગત ન્યાયસંગતતા; તથા કોઈ પણ નિશ્ચિત કિસ્સામાં યોગ્ય કાર્યવાહીનો માર્ગ નક્કી કરવામાં અદાલતને સહાયરૂપ થવા બાબતે કરેલ યોગદાન — આ બધું, જે બારમાં એડવોકેટની પ્રતિષ્ઠા નક્કી કરવા માટે સંબંધિત છે, તે આ વર્ગીકરણ પાછળનો હેતુ છે. એવો હેતુ એડવોકેટો જે કાનૂની વ્યવસ્થાનું પ્રતિનિધિત્વ કરે છે તેની મૂલ્યવૃદ્ધિ કરશે. જેટલા સમય સુધી

વર્ગીકરણનો આધાર ચુક્તિપૂર્ણ પરિમાણો પર આધારિત છે, જે આ અદાલત દ્વારા નિર્ધારિત થનારી એકરૂપ માર્ગદર્શિકાઓ/ધોરણો દ્વારા રજૂ કરી શકાય, તેટલા સમય સુધી અમે એ રીતે જોઈ શકતા નથી કે અધિનિયમની કલમ ૧૬ દ્વારા પ્રદાન કરવામાં આવેલી નિર્દેશનની સત્તા બંધારણીય રીતે અગ્રાહ્ય ગણાવી શકાય.

૨૪. ભારતના સંવિધાનના અનુચ્છેદ ૧૮ના કથિત ભંગના આધાર પર કરાયેલ પડકાર બાબતે પણ સ્થિતિ સમાન છે. 'સિનિયર એડવોકેટ' તરીકેનું પદનિર્દેશન કોઈ ઉપાધિ નથી. તે એક વિશિષ્ટતા છે; એક માન્યતા છે. ઉક્ત પદનિર્દેશનનો ઉપયોગ (અર્થાત્ સિનિયર એડવોકેટ), પોતે જ, કાનૂની દૃષ્ટિએ અસ્વીકાર્ય ગણાશે નહીં, કારણ કે અન્ય વ્યવસાયોમાં પણ સમાન અભિવ્યક્તિઓનો ઉપયોગ જોવા મળે છે; જેમ કે કોઈ ડૉક્ટરને 'કન્સલ્ટન્ટ' તરીકે સંબોધવામાં આવે છે, જેને વૈદ્યકીય ક્ષેત્રમાં તેના પોતાના અર્થસૂચનો છે. એવા ડૉક્ટરો પણ હોય છે જેઓને 'સિનિયર કન્સલ્ટન્ટ્સ' તરીકે અથવા 'સિનિયર સર્જન' તરીકે સંબોધવામાં આવે છે. આવી અભિવ્યક્તિઓ વ્યક્તિની પ્રતિભા અને વિશેષ ગુણધર્મોની માન્યતાનાં ઉદાહરણો છે, જે સમયગાળામાં સાબિત અને કસોટી થયેલા હોય છે. હકીકતમાં, બ્યુરોક્રેટિક વર્તુળોમાં પણ આવા પ્રત્યયો અને ઉપસર્ગો અજાણી બાબત નથી. તેથી, અમારો એવો મત છે કે અધિનિયમની કલમ ૧૬માં જોગવાઈ કરાયેલ મુજબ 'એડવોકેટ્સ' ને 'સિનિયર એડવોકેટ્સ' તરીકેનું પદનિર્દેશન સંવિધાનિકતાની કસોટી પર ખરું ઉતરશે અને પ્રયત્ન એવો હોવો જોઈએ કે આ પ્રક્રિયાને એવા ધોરણો/માર્ગદર્શિકાઓ/પરિમાણો દ્વારા

સુનિશ્ચિત કરવામાં આવે કે તે ઉપરોક્ત અહીં પહેલેથી જ ઉલ્લેખિત કાયદાની ત્રણ આવશ્યકતાઓને અનુરૂપ બને, અર્થાત્, (૧) સંબંધિત વકીલની ક્ષમતા; (૨) બાર ખાતે તેની/તેણીની પ્રતિષ્ઠા; અને (૩) કાયદા વિષયક તેની/તેણીની વિશેષ જાણકારી અથવા અનુભવ.

૨૫. ગુજરાત વડી અદાલત એડવોકેટ્સ એસોસિએશન દ્વારા દાખલ કરાયેલ રિટ પિટિશન (સિવિલ) ક્રમાંક ૪૫૪ ઓફ ૨૦૧૫ માં આઈ.એ. ક્રમાંક ૫૩૩૨૧ ઓફ ૨૦૧૭ નો ઉપરોક્ત શરતો મુજબ તે અનુસાર નિકાલ કરવામાં આવે છે. તેવી જ રીતે ટ્રાન્સફર્ડ કેસ ક્રમાંક ૧ ઓફ ૨૦૧૭ [અર્થાત્ દિલ્લી વડી અદાલતમાં નેશનલ લોયર્સ કેમ્પેઈન ફોર જુડિશિયલ ટ્રાન્સપેરન્સી એન્ડ રિફોર્મ્સ દ્વારા દાખલ કરાયેલ રિટ પિટિશન (સિવિલ) ક્રમાંક ૬૩૩૧ ઓફ ૨૦૧૬] નો પણ નિકાલ કરવામાં આવે છે.

રિટ અરજી (દિવાની) ક્રમાંક ૩૩ અને ૮૧૯ સન ૨૦૧૬ [મેદાલય વડી અદાલત બાર એસોસિએશન, શિલોંગ દ્વારા દાખલ]

૨૬. અગાઉથી જ સૂચવ્યા મુજબ, આ રિટ અરજીઓમાં અરજદારની ફરિયાદ મેદાલયાની વડી અદાલત દ્વારા સિનિયર એડવોકેટ તરીકેના હોદ્દાનામંકનના પ્રદાનને નિયમિત કરતી ઘડવામાં આવેલી માર્ગદર્શિકાઓમાં કરાયેલા સુધારા અંગે છે. વિશેષરૂપે, ફરિયાદ તા. ૩૧ માર્ચ, ૨૦૧૫ના સુધારા સામે નિર્દેશિત છે, જેના દ્વારા મેદાલયાની વડી અદાલતના અધિકારક્ષેત્ર હેઠળની કોઈપણ અદાલતમાં ૦૫ વર્ષના વકીલાતના અભ્યાસની આવશ્યકતા દૂર કરવામાં આવી

છે અને દેશની કોઈપણ અદાલતમાં પ્રેક્ટિસ કરતા એડવોકેટને પાત્ર બનાવવામાં આવ્યો છે.

૨૭. ૧૩મી જાન્યુઆરી, ૨૦૧૬ના રોજ વધુ એક સુધારો કરવામાં આવ્યો છે, જેના દ્વારા દેશની કોઈપણ વડી અદાલતના કોઈપણ પરિષ્ઠ અધિવક્તા ભારતની કોઈપણ અદાલતમાં કાર્યરત કોઈપણ અધિવક્તાને મેદાલયાની વડી અદાલત દ્વારા પરિષ્ઠ અધિવક્તા તરીકે નિયુક્ત કરવામાં આવે તે માટે પ્રસ્તાવિત કરી શકે છે. પ્રથમ દ્રષ્ટિએ જ એવું જણાય છે કે, તે સંબંધિત સુધારાઓના કારણે, આ માર્ગદર્શિકાઓ સ્વીકાર માટે અતિ વિશાળ શબ્દોમાં રચવામાં આવી છે.

૨૮. કોઈપણ વ્યક્તિને પરિષ્ઠ વકીલ તરીકે નિયુક્ત કરવાની સત્તા હંમેશા સર્વોચ્ચ અદાલત અથવા કોઈપણ વડી અદાલતની પૂર્ણ અદાલતમાં નિહિત રહે છે. જો કોઈ અસાધારણ પરિસ્થિતિ ઊભી થાય અને તેની કારણે વડી અદાલતની પૂર્ણ અદાલતે તે સામાન્ય પ્રથાથી ભિન્ન રીતે કાર્ય કરવું જરૂરી બને કે જેમાં તે વડી અદાલતમાં અથવા તે વડી અદાલતને અધિનસ્ત અદાલતમાં પ્રેક્ટિસ કરનાર વકીલને પરિષ્ઠ વકીલ તરીકે નિયુક્ત કરવામાં આવે છે, તો જ્યાં સુધી ધોરણો સ્પષ્ટપણે આવી કાર્યવાહી પર પ્રતિબંધ મૂકતા ન હોય ત્યાં સુધી પૂર્ણ અદાલત માટે તેમ કરવું હંમેશા ખુલ્લું રહે છે. જો આ સત્તા હંમેશા પૂર્ણ અદાલતમાં રહેલી જ છે, તો નિયમો/માર્ગદર્શિકાઓ દ્વારા તેની સ્પષ્ટ પ્રદાન કરવાની જરૂર શા માટે છે તે અમે સમજી શકતા નથી. આવી જ ઘટનાઓ પરિષ્ઠ વકીલોની નિયુક્તિની પદ્ધતિને બદનામીમાં મૂકે છે. ઉપરોક્ત બાબતોથી આગળ, અમે વધુ કંઈ કહેવું

જરૂરી માનતા નથી, કારણ કે મેઘાલય વડી અદાલત તરફથી હાજર થયેલા વિધાવંત વરિષ્ઠ વકીલ શ્રી પી.એસ. પટવાલિયાએ પ્રાપ્ત સૂચનાઓના આધારે રજૂ કર્યું છે કે વડી અદાલત સુધારાઓ દ્વારા લાવવામાં આવેલા ફેરફારો પર પુનર્વિચાર કરવા અને યોગ્ય પગલાં લઈ પરિસ્થિતિનું નિવારણ કરવા ઇચ્છુક રહેશે. અમે મેઘાલય વડી અદાલતને તે મુજબ કાર્યવાહી કરવાની છૂટ રાખીએ છીએ અને ઉપરોક્ત સ્વતંત્રતાની શરતો અનુસાર રિટ અરજીઓ (ક્રમ નં. ૩૩ અને ૨૦૧૬ ની ૮૧૯) નો નિપટારો કરીએ છીએ.

૨૯. શ્રી કે.કે. વેણુગોપાલ, ભારત માટેના વિદ્વાન એટોર્ની જનરલ, શ્રી આર.એસ. સુરી, વિદ્વાન વરિષ્ઠ વકીલ અને એસ.સી.બી.એ.ના પ્રમુખ, શ્રી સી.યુ. સિંહ, બાર એસોસિએશન ઓફ ઇન્ડિયા માટે હાજર રહેલા વિદ્વાન વરિષ્ઠ વકીલ, શ્રી અન્નમ ડી.એન. રાવ, સચિવ જનરલ મારફતે સર્વોચ્ચ અદાલત ઓફ ઇન્ડિયા માટેના વિદ્વાન વકીલ અને હસ્તક્ષેપકર્તા શ્રી વી.કે. ત્રિજુએ સૌએ આગ્રહ કર્યો છે કે વરિષ્ઠ વકીલોને નિયુક્ત કરવાની વર્તમાન પ્રથા ચાલુ રાખવી જોઈએ, તેમ છતાં તે સત્તાના ઉપયોગને નિયંત્રિત કરતી વર્તમાન માર્ગદર્શિકા/પરિમાણોમાં ઉમેરો કરવાની જગ્યા છે. ભારત માટેના વિદ્વાન એટોર્ની જનરલ શ્રી કે.કે. વેણુગોપાલ અને વિદ્વાન વરિષ્ઠ વકીલ શ્રી આર.એસ. સુરી દ્વારા રજૂ કરાયેલી દલીલો પરથી એવું જણાય છે કે નિયુક્તિની પ્રક્રિયામાં બારના પ્રતિનિધિઓની ભાગીદારીનો સમાવેશ કરીને બારનો અમુક અંશે મત આપવાની વ્યવસ્થા કરવી જોઈએ. બારના પ્રતિનિધિઓ માનનીય ન્યાયાધીશોને મૂલ્યવાન સૂચનો આપી શકે છે, કારણ કે તેઓ હંમેશાં વરિષ્ઠ વકીલ તરીકે

નિયુક્તિ ઇચ્છતા વ્યક્તિની લાયકાતો સાથે પરિચિત હોય જ એમ નથી. એવો આગ્રહ કરવામાં આવ્યો છે કે આ બાબત ખાસ કરીને સર્વોચ્ચ અદાલત ઑફ ઇન્ડિયાના સંદર્ભમાં સાચી ઠરે છે, જ્યાં માનનીય ન્યાયાધીશો ટૂંકા કાર્યકાળ માટે પદ પર રહે છે અને નિયુક્તિ ઇચ્છતા કોઈ નિશ્ચિત વકીલ દ્વારા કેસોની હાથ ધરવાની રીતનો અનુભવ કરવાની તક તેમને મળી ન હોઈ શકે.

૩૦. સુશ્રી ઇન્દિરા જયસિંગ, જેમણે અદાલત સમક્ષ સમગ્ર પ્રક્રિયાનું નેતૃત્વ કર્યું છે, તેમણે કોઈ પણ તબક્કે અધિનિયમની કલમ ૧૬ અથવા સર્વોચ્ચ અદાલત નિયમો, ૨૦૧૩ની જોગવાઈઓને અસંવિધાનિક જાહેર કરવાની માગણી કરી નથી. તેમનો પ્રયત્ન, ખાસ કરીને પ્રતિઉત્તર દલીલોમાં, હોદ્દા નિર્ધારણની પ્રક્રિયાને વધુ વસ્તુનિષ્ઠ, ન્યાયસંગત અને પારદર્શક બનાવવાનો રહ્યો છે, જેથી કાનૂનના કોઈ પણ ક્ષેત્રમાં ગુણતા અને ક્ષમતાના વિચાર, બારમાં સ્થાન તથા વિશિષ્ટ જ્ઞાન અથવા પરિચયને પૂર્ણ અસર આપી શકાય.

૩૧. અધિનિયમની કલમ ૧૬(૨) તેમજ સર્વોચ્ચ અદાલતના નિયમો, ૨૦૧૩ ના આદેશ જ નિયમ ૨ બંને, અનુક્રમે "એવો મત ધરાવે છે" અને "તેમના મત મુજબ" એવા પ્રયોગના ઉપયોગને કારણે, કોઈ એડવોકેટને સિનિયર એડવોકેટ તરીકે નિયુક્ત કરવાની પૂર્ણ અદાલતની સત્તાને નિયંત્રિત કરવા બાબતે મહત્વપૂર્ણ છે. આ એક વ્યક્તિલક્ષી પ્રક્રિયા છે, જે પૂર્ણ અદાલત દ્વારા કરવામાં આવવાની છે, કારણ કે એવી નિયુક્તિ નકારવાના નિર્ણયથી પ્રભાવિત વ્યક્તિને સાંભળવામાં આવતી નથી; તેમજ આ નિયુક્તિ આપવામાં આવે કે તે નકારવામાં આવે, તે પૈકી કોઈ પણ માટે કારણો નોંધવામાં આવતા નથી. પરંતુ એવો મત

ભલે વિષયલક્ષી હોય, તો પણ તે વસ્તુલક્ષી સામગ્રી પર આધારિત હોવો આવશ્યક છે. નિર્ધારિત માપદંડો, એટલે કે, ક્ષમતા; બારમાં પ્રતિષ્ઠા, કાયદામાં વિશેષ જ્ઞાન અથવા અનુભવ, આ બધાનો સંપૂર્ણ અને અસરકારક વિચાર થવો આવશ્યક છે, અને તે માટેની સામગ્રી આવશ્યક રીતે જાણી શકાય તથા ચકાસી શકાય એવા તથ્યો પર આધારિત હોવી જોઈએ. આ સંદર્ભમાં, અમે આ અદાલતે ટાટા કેમિકલ્સ લિમિટેડ વિ. કમિશનર ઓફ કસ્ટમ્સ (પ્રિવેન્ટિવ), (૨૦૧૫) ૧૧ એસ.સી.સી. ૬૨૮ માં આપેલા અહેવાલમાં વ્યક્ત કરેલા અભિપ્રાયને પુનરોચ્ચાર કરવા ઇચ્છીએ છીએ, જે આ બાબતમાં મૂલ્યવાન માર્ગદર્શન પૂરું પાડી શકે છે:

"૧૪. અમારી દૃષ્ટિએ, "તે જરૂરી માને છે" એવો પ્રયોગ સ્પષ્ટપણે એ અર્થ દર્શાવે છે કે યોગ્ય અધિકારી પાસે આયાત કરાયેલ માલને રાસાયણિક અથવા અન્ય પરીક્ષણોને આધીન કરવા માટે યોગ્ય અને સારો કારણ હોવો જરૂરી છે. અને, વર્તમાન કેસના તથ્યોના આધારે, એ સ્પષ્ટ છે કે જ્યાં આયાતકારે આયાત કરાયેલ કોર્કિંગ કોલમાં રાખેલું પ્રમાણ ૧૨% કરતાં ઓછું હોવાનું સમર્થન આપવા માટે તમામ જરૂરી દસ્તાવેજો રજૂ કર્યા હોય, ત્યાં યોગ્ય અધિકારીએ, જ્યારે તેને પ્રશ્ન પૂછવામાં આવે, ત્યારે ઓછામાં ઓછું એટલું તો દર્શાવવું જ જોઈએ કે રજૂ કરાયેલા દસ્તાવેજો કોઈ સારા પ્રાથમિક દૃષ્ટિએ કારણસર વિશ્વાસ ઉપજાવતા નથી. વર્તમાન કેસમાં, જેમ ઉપર નોંધવામાં આવ્યું છે, મહેસૂલ વિભાગે ક્યારેય એવું જણાવ્યું નથી કે કાસ્કોનું ગુણવત્તા પ્રમાણપત્ર નામંજૂર થવું જોઈએ અથવા તે કોઈ રીતે ખામીયુક્ત છે. પરિસ્થિતિ એવી હોય ત્યારે, એ સ્પષ્ટ છે કે વિભાગ

દ્વારા કરવામાં આવેલ આચાર કરાયેલ માલનું સમગ્ર રાસાયણિક વિશ્લેષણ કસ્ટમ્સ અધિનિયમની કલમ ૧૮(૧)(બી) ની સીમા બહારનું હતું. ૧૫. કાયદાઓમાં ઘણીવાર "તે જરૂરી માને છે", "માનવા માટે કારણ", વગેરે જેવા પ્રયોગો વપરાય છે. એટલું કહેવું પૂરતું છે કે આ પ્રયોગોનો અર્થ સંબંધિત અધિકારીનો વ્યક્તિગત સંતોષ એવો થતો નથી, એવું ઠરાવવામાં આવ્યું છે. સંબંધિત અધિકારીને આપવામાં આવેલ આવી સત્તા મનસ્વી સત્તા નથી અને તેનું પ્રયોગ કાયદા દ્વારા લાદવામાં આવેલા નિયંત્રણોના અનુસરણમાં જ કરવું પડે છે. કાયદાની આ સ્થિતિ સુસ્થાપિત છે, તે નીચેના ચુકાદાઓથી સ્પષ્ટ થાય છે. [જુઓ રોહિતાસ ઇન્ડસ્ટ્રીઝ લિમિટેડ વિ. એસ.ડી. અગરવાલ, એસ.સી.સી. પૃષ્ઠ ૩૪૧ પર, પરિચ્છેદ ૧૧ : એસ.સી.આર. પૃષ્ઠ ૧૨૯ પર.] સમાન અસરનો ચુકાદો શેઓ નાથ સિંહ વિ. સી.આઈ.ટી. માં આપવામાં આવ્યો છે, એસ.સી.આર. પૃષ્ઠ ૧૮૨ પર. તે કેસમાં નીચે મુજબ ઠરાવવામાં આવ્યું હતું: (એસ.સી.સી. પૃષ્ઠ ૨૩૯, પરિચ્છેદ ૧૦)

૧૦. . એ બાબતમાં કોઈ શંકાને સ્થાન નથી કે 'માનવા માટેનું કારણ' શબ્દોનો અર્થ એવો સૂચવે છે કે એવી માન્યતા વાજબી આધાર પર આધારિત, ઇમાનદાર અને વાજબી વ્યક્તિની હોવી જોઈએ અને આવકવેરા અધિકારી સીધા અથવા પરોક્ષ પુરાવા પર કાર્ય કરી શકે, પરંતુ માત્ર શંકા, ગપસપ અથવા અફવા પર નહીં. જો તેની એવી માન્યતા માટેનું કારણ, કે શરતો પૂર્ણ થઈ છે, અસ્તિત્વમાં ન હોય અથવા તે સંબંધિત કલમ મુજબ આવશ્યક માન્યતા માટે મહત્વપૂર્ણ અથવા પ્રાસંગિક ન હોય, તો આવકવેરા અધિકારી અધિકારક્ષેત્ર વિના કાર્ય કરતો

ગણાય. માન્યતા માટેના કારણોની ઘોષણા અથવા તેમની પૂરતીતા અંગે અદાલત તપાસ કરી શકતી નથી, તેમ છતાં અદાલત હંમેશા આ પાસાની તપાસ કરી શકે છે.

૩૨. ગુણવત્તા શું છે- શું તે શૈક્ષણિક લાયકાત છે અથવા બુદ્ધિપ્રખરતા છે કે તેનાથી વધુ કંઈક છે- આ મુદ્દાનો અગાઉ આ અદાલતે કે.કે. પરમાર વિ. ગુજરાત વડી અદાલત, (૨૦૦૬) ૫ એસ.સી.સી. ૭૮૯ માં વિચાર કર્યો હતો. ગુમાન સિંહ વિ. રાજ્ય ઓફ રાજસ્થાન, (૧૯૭૧) ૨ એસ.સી.સી. ૪૫૨ માં વ્યક્ત થયેલા પૂર્વવર્તી અભિપ્રાય પર આધાર રાખીને એવું ઠરાવવામાં આવ્યું હતું કે:

"૨૭. ઉમેદવારની યોગ્યતા તેની માત્ર શૈક્ષણિક લાયકાત નથી. તે વિવિધ ગુણોનું કુલ સમૂહ છે. તે કર્મચારીના લક્ષણોને પ્રતિબિંબિત કરે છે. તેમાં તેની શૈક્ષણિક લાયકાતનો પણ સમાવેશ થઈ શકે છે. તેણે વિશ્વવિદ્યાલયમાં કોઈ નિશ્ચિત વિશિષ્ટતા હાંસલ કરી હોઈ શકે. તેમાં કર્મચારીના ચરિત્ર, પ્રામાણિકતા અને ફરજપ્રતિ નિષ્ઠાનો પણ સમાવેશ થઈ શકે છે. તે પોતાની સત્તાવાર ફરજો કેવી રીતે બજાવે છે તે પણ સંબંધિત પરિબળ બનશે. (જુઓ ગુમાન સિંહ વિ. સ્ટેટ ઓફ રાજસ્થાન.)

૨૮. તેથી, યોગ્યતા અંગેનું મૂલ્યાંકન કરવા માટે, ભૂતકાળનું કાર્યદર્શન એક સંબંધિત પરિબળ હતું. પસંદગી સમિતિએ તેને વિચારણાથી બહાર કેમ રાખ્યું તે અંગે કોઈ કારણ નહોતું. જો પસંદગી યોગ્યતા અને સુસંગતતા પર આધારિત હોય, તો પરિષ્ક્રિયાને યોગ્ય મહત્ત્વ આપવું પડી શકે, પરંતુ સેવા દરમિયાનના

તુલનાત્મક અનુભવ જેવી બાબત યોગ્યતાના મૂલ્યાંકનને અસર કરતી અનેક પરિબલોમાંનું માત્ર એક જ પરિબલ રહેશે.

૩૩. સર્વોચ્ચ અદાલત દ્વારા હોદ્દા-નિર્ધારણની સત્તાના ઉપયોગને નિયંત્રિત કરતી માર્ગદર્શિકાઓ તેમજ વિવિધ વડી અદાલતોમાં અમલમાં રહેલી માર્ગદર્શિકાઓનો અગાઉથી જ ઉલ્લેખ કરવામાં આવ્યો છે. યથાશક્તિ કેટલાક નિષ્પક્ષ માપદંડો લાવવાના પગલાં લેવાયા હોવા છતાં, અમારો મત એવો છે કે અધિનિયમની કલમ ૧૬ હેઠળ લેવામાં આવતી કાર્યવાહી/નિર્ણયો બંધારણીય આવશ્યકતાઓને અનુરૂપ રહે તે સુનિશ્ચિત કરવા માટે, ખાસ કરીને ન્યાયસંગત, પારદર્શક અને વાજબી એવા કાનૂની વિતરણના ઉપયોગના ક્ષેત્રમાં, આ અદાલતે આ મુદ્દાનો વધુ વ્યાપક રીતે વિચાર કરવો આવશ્યક છે; કારણ કે અધિનિયમની કલમ ૧૬ હેઠળના હોદ્દા-નિર્ધારણના ઉપયોગને ફક્ત આ જ કસોટી પર યોગ્ય ઠેરવી શકાય. અમે એ હકીકતનો પણ ઉલ્લેખ કર્યો છે કે એડવોકેટ્સ અધિનિયમ, ૧૯૬૧ અને સર્વોચ્ચ અદાલત નિયમો, ૧૯૬૬ના પ્રણયન સુધી, કોઈ વકીલને સિનિયર એડવોકેટ તરીકે નિર્ધારિત થવું કે ન થવું તે બાબત સંબંધિત વકીલની પસંદગી પર છોડવામાં આવી હતી અને આ સંદર્ભમાં પૂર્ણ અદાલતની કોઈ ભૂમિકા નહોતી. અમે એ પણ નોંધ્યું છે કે વિશ્વભરમાં અન્ય ન્યાયક્ષેત્રોમાં, જ્યાં આ પ્રથા કોઈ ને કોઈ સ્વરૂપે હજુ પણ પ્રચલિત છે, ત્યાં પ્રાપ્ત થયેલા અનુભવના પ્રકાશમાં નિર્ણય-પ્રક્રિયામાં અન્ય હિતધારકોની ભાગીદારી દાખલ કરવામાં આવી છે. તેથી, અમારો મત એવો છે કે સિનિયર એડવોકેટોના હોદ્દા-નિર્ધારણની પદ્ધતિને નિયમિત કરવા માટે હાલના આદેશ દ્વારા અમે જે માળખું

અમલમાં મૂકી રહ્યા છીએ તેમાં મર્યાદિત રીતે હોવા છતાં વકીલસમાજનું પ્રતિનિધિત્વ હોવું આવશ્યક છે. તે ઉપરાંત, હવે એવો સમય આવી ગયો છે કે દેશની બધી અદાલતો, જેમાં સર્વોચ્ચ અદાલતનો પણ સમાવેશ થાય છે, સિનિયર એડવોકેટોના હોદ્દા-નિર્ધારણની સત્તાનો ઉપયોગ એકસરખા માપદંડો/માર્ગદર્શિકાઓ દ્વારા નિયંત્રિત કરે. આ વિષયને નિયંત્રિત કરવા માટે માર્ગદર્શિકાઓનો જે સમૂહ અમે રજૂ કરવાની પ્રસ્તાવના કરીએ છીએ, તેના માટે એકમાત્ર માપદંડ એ છે કે પ્રક્રિયામાં શક્ય તેટલી મહત્તમ નિષ્પક્ષતા સુનિશ્ચિત થાય, જેથી ફક્ત અને ફક્ત સૌથી વધુ પાત્ર તથા સર્વોત્તમ વ્યક્તિઓને જ આ સન્માન અને ગૌરવ પ્રદાન થાય. જે દરેક વકીલ સિનિયર એડવોકેટ તરીકે નિર્ધારિત થવા માગે છે અથવા જેને પૂર્ણ અદાલત સ્વપ્રેરણાથી આ સન્માન અર્પણ કરવાનો નિર્ણય કરે છે, તેની લાયકાતો અને પ્રતિષ્ઠા અંગે અત્યંત કડક ચકાસણીની પ્રક્રિયા હાથ ધરવી આવશ્યક છે, જેથી આ બાબતમાં કોઈ પણ પ્રકારની શંકા અથવા અસંતોષ માટે કોઈ અવકાશ ન રહે.

૩૪. પાત્રતાની શરતો તરીકે લઘુત્તમ ઉંમર અને આવક બાબતે આ તબક્કે થોડું કહેવું યોગ્ય રહેશે. ઉપરોક્ત વર્ણનમાંથી, વિવિધ વડી અદાલતોમાં પ્રચલિત માનદંડો અને માર્ગદર્શિકાઓ અંગે, સ્પષ્ટ થાય છે કે, અન્ય બાબતો ઉપરાંત, પરિષ્ઠ વકીલ તરીકે નિયુક્તિ માટે વિચારણા કરવામાં આવે તે માટે પાત્રતાની લઘુત્તમ શરતો તરીકે વકીલાતનો ભિન્ન ભિન્ન સમયગાળો અને આવકના જુદા જુદા સ્તરો નિર્ધારિત કરવામાં આવ્યા છે. જો બારમાં સ્થાન અને કાનૂનની કોઈ વિશિષ્ટ શાખામાં નિપુણતા ઉપરાંત, ગુણવત્તા અને ક્ષમતા જ નિર્ધારક પરિબલ

હોવા જોઈએ, તો પાત્રતાની શરત તરીકે કોઈ લઘુત્તમ આવક પર અમે શા માટે આગ્રહ રાખવો જોઈએ તે અમને સમજાતું નથી. કોઈ વકીલ દ્વારા ઉત્પન્ન થતી આવક તેની વકીલાતના ક્ષેત્ર પર આધારિત હોય છે અને એવું શક્ય છે કે નિઃશુલ્ક જાહેરહિતની સેવા આપતો અથવા કોઈ વિશિષ્ટ ક્ષેત્રમાં નિષ્ણાત વકીલ, કાનૂનની બીજી શાખામાં કાર્યરત તેના સમકક્ષ કરતાં ઓછી આવક મેળવે. તેથી, કોઈ નિશ્ચિત આવક પર આગ્રહ રાખવો સ્વયં નિષ્ફળ સાબિત થતો ઉપક્રમ બની શકે. જ્યાં સુધી ઉંમરનો પ્રશ્ન છે, ત્યાં સુધી યોગ્ય પ્રકરણમાં શિથિલતાની જોગવાઈ સાથે લઘુત્તમ ઉંમર નક્કી કરવાની જગ્યાએ બારમાં ૧૦ વર્ષની વકીલાતના માનદંડને અનુસરવું વધુ યોગ્ય રહેશે એવો અભિપ્રાય અમે રાખીએ છીએ, અને વડી અદાલતના ન્યાયાધીશ તરીકે નિમણૂક માટે વિચારણા કરવામાં આવવા પાત્ર થવા માટે બંધારણના અનુચ્છેદ ૨૧૭ દ્વારા જે શરત નિર્ધારિત કરવામાં આવી છે તે પણ આ જ છે.

૩૫. ઉપરોક્ત પૃષ્ઠભૂમિમાં અમે હવે આ પ્રક્રિયામાં પ્રવેશ કરવાની અને નીચે મુજબના ધોરણો/માર્ગદર્શિકાઓ નિર્ધારિત કરવાની દિશામાં આગળ વધીએ છીએ, જે હવેથી દેશની સર્વોચ્ચ અદાલત અને તમામ વડી અદાલતો દ્વારા પરિષ્ઠ વકીલોની નિમણૂક કરવાની પ્રક્રિયાને શાસિત કરશે. હાલમાં અસ્તિત્વમાં રહેલા ધોરણો/માર્ગદર્શિકાઓમાં વર્તમાન સાથે સુસંગત રહે તે રીતે યોગ્ય ફેરફાર કરવામાં આવશે.

૧. ભારતની સર્વોચ્ચ અદાલતમાં તથા દેશની તમામ વડી અદાલતોમાં પરિષ્ઠ વકીલોની નિમણૂક સંબંધિત તમામ બાબતોનો વ્યવહાર "પરિષ્ઠ વકીલોની

નિમણૂક માટેની સમિતિ" તરીકે ઓળખાતી એક સ્થાયી સમિતિ દ્વારા કરવામાં આવશે;

૨. સ્થાયી સમિતિનું અધ્યક્ષપદ માનનીય ભારતના મુખ્ય ન્યાયમૂર્તિ કરશે અને તેમાં ભારતની સર્વોચ્ચ અદાલતના બે સર્વાધિક વરિષ્ઠ ન્યાયાધીશો (અથવા, જરૂરી હોય તે મુજબ, વડી અદાલતના) સભ્ય તરીકે રહેશે; ભારતના એટર્ની જનરલ (વડી અદાલતના કિસ્સામાં રાજ્યના એડવોકેટ જનરલ) સ્થાયી સમિતિના સભ્ય રહેશે. સ્થાયી સમિતિના ઉપરોક્ત ચાર સભ્યો બારમાંથી વધુ એક સભ્યને સ્થાયી સમિતિના પાંચમા સભ્ય તરીકે નિયુક્ત કરશે;

૩. ઉક્ત સમિતિ પાસે સ્થાયી સચિવાલય રહેશે, જેના ઘટક માળખા અંગેનો નિર્ણય ભારતના મુખ્ય ન્યાયાધીશ અથવા સંબંધિત પરિસ્થિતિ મુજબ વડી અદાલતોના મુખ્ય ન્યાયાધીશો, સ્થાયી સમિતિના અન્ય સભ્યો સાથે પરામર્શ કરીને, કરશે;

૪. માનનીય ન્યાયાધીશો તરફથી કરવામાં આવતી તમામ અરજીઓ, તેમાં લેખિત પ્રસ્તાવોનો સમાવેશ કરીને, સચિવાલયને સોંપવામાં આવશે. માનનીય ન્યાયાધીશો પાસેથી આવી અરજીઓ અથવા પ્રસ્તાવો પ્રાપ્ત થયા પછી, સચિવાલય સંબંધિત વકીલ(ઓ)ની પ્રતિષ્ઠા, વર્તન, અખંડિતતા તેમજ તેમના દ્વારા કરવામાં આવેલા નિઃશુલ્ક લોકહિત કાર્યમાં ભાગીદારી અંગેના સંબંધિત માહિતી અને આંકડાઓ સંકલિત કરશે; તે નોંધાયેલ ચુકાદાઓ, જેમાં સંબંધિત વકીલ(ઓ) હાજર રહ્યા હતા; અને છેલ્લા પાંચ વર્ષ દરમિયાન આવા ચુકાદાઓની સંખ્યા. સચિવાલય દ્વારા જે સ્ત્રોત(ઓ)માંથી માહિતી/આંકડા

માંગવામાં આવશે અને એકત્રિત કરવામાં આવશે, તે સ્થાયી સમિતિ દ્વારા નક્કી કરવામાં આવશે;

પ. સચિવાલય, પ્રસ્તાવિત નિમણૂકના સંદર્ભમાં અન્ય હિતધારકોના સૂચનો/અભિપ્રાયો આમંત્રિત કરતાં, સંબંધિત અદાલતની સત્તાવાર વેબસાઇટ પર કોઈ નિશ્ચિત વકીલને નિયુક્ત કરવાની દરખાસ્ત પ્રકાશિત કરશે;

ક. ઉપરોક્ત મુજબ ડેટા-બેઝ તૈયાર કરવામાં આવ્યા પછી અને કોઈ નિશ્ચિત ઉમેદવાર અંગે પર્મનન્ટ કમિટી દ્વારા વિશેષરૂપે મેળવવા માટે નિર્દેશિત કરવામાં આવેલી તેવી બધી માહિતી એકત્રિત કરવામાં આવ્યા પછી, સચિવાલય તપાસણી માટે મામલો પર્મનન્ટ કમિટી સમક્ષ રજૂ કરશે;

ગ. સ્થાયી સમિતિ, સ્થાયી સમિતિના સચિવાલય દ્વારા પૂરા પાડવામાં આવેલ માહિતીના પ્રકાશમાં, દરેક પ્રકરણની તપાસ કરશે; સંબંધિત વકીલનો મુલાકાત-સંવાદ લેશે; અને નીચે દર્શાવેલ ગુણાંક-આધારિત રૂપરેખાના આધારે તેની સર્વાંગી મૂલવણી કરશે:

ક્રમ સંખ્યા.	વિષય	મુદ્દાઓ
૧.	નોંધણીની તારીખથી અરજદાર વકીલના વ્યવસાયના વર્ષોની સંખ્યા.	૨૦ મુદ્દા

	[વ્યવસાયના ૧૦-૨૦ વર્ષ માટે ૧૦ ગુણ; ૨૦ વર્ષથી વધુ વ્યવસાય માટે ૨૦ ગુણ]	
૨.	ચુકાદાઓ (અહેવાલિત અને અહેવાલરહિત) જે દર્શાવે છે કે સંબંધિત એડવોકેટે કેસની કાર્યવાહી દરમિયાન આગળ ધપાવેલ કાનૂની પ્રતિપાદનો; સંબંધિત એડવોકેટે કરેલું નિઃશુલ્ક જનહિત કાર્ય; અરજદાર એડવોકેટની કાનૂની વિવિધ શાખાઓમાં વિષયક	૪૦ મુદ્દા

	નિષ્ણાતતા, જેમ કે સંવિધાનિક કાનૂન, આંતર-રાજ્ય જળ વિવાદો, ફોજદારી કાનૂન, મધ્યસ્થી કાનૂન, કોર્પોરેટ કાનૂન, કુટુંબ કાનૂન, માનવ અધિકારો, જનહિત અરજી, આંતરરાષ્ટ્રીય કાનૂન, મહિલાઓને સંબંધિત કાનૂન, વગેરે.	
૩.	અરજદાર દ્વારા પ્રકાશનો વકીલ	૧૫ મુદ્દાઓ
૪.	વ્યક્તિત્વ અને યોગ્યતાની કસોટી, મુલાકાત/પરસ્પર સંવાદના આધારે	૨૫ મુદ્દા

૮. સ્થાયી સમિતિ સમક્ષ સૂચિબદ્ધ કરવામાં આવેલાં અથવા સ્થાયી સમિતિ દ્વારા મંજૂર કરવામાં આવેલાં તમામ નામો પૂર્ણ અદાલત સમક્ષ મોકલવામાં આવશે.

૯. પૂર્ણ અદાલત દ્વારા સામાન્ય રીતે ગુપ્ત મતદાનનો આશ્રય લેવામાં આવશે નહીં, સિવાય કે તે અનિવાર્ય હોય. ગુપ્ત મતદાનનો આશ્રય લેવાય તેવી સ્થિતિમાં, જેમણે પોતાની પસંદગી/વિકલ્પનો ઉપયોગ કરવાનું પસંદ કર્યું હોય એવા ન્યાયાધીશોના બહુમતથી નિર્ણય લેવામાં આવશે.

૧૦. પૂર્ણ અદાલત દ્વારા અનુકૂળ રીતે વિચારવામાં ન આવેલા તમામ મામલાઓનો, ઉપર દર્શાવેલ રીત મુજબ, બે વર્ષની અવધિ પૂર્ણ થયા પછી, જાણે પ્રસ્તાવનો નવા સિરેથી વિચાર કરવામાં આવી રહ્યો હોય તેમ, પુનર્વિલોકન/પુનર્વિચાર કરી શકાય;

૧૧. જો કોઈ સિનિયર એડવોકેટ એવો આચરણ કરવા માટે દોષિત ઠરે કે જે, કુલ અદાલતના મતે, સંબંધિત સિનિયર એડવોકેટને તે ઉપાધિ ધારણ કરવા યોગ્ય રહેવા માટે અયોગ્ય બનાવે છે, તો કુલ અદાલત સંબંધિત વ્યક્તિને તે ઉપાધિ આપવાના પોતાના નિર્ણયની સમીક્ષા કરી શકે છે અને તે જ નિર્ણય પરત ખેંચી શકે છે;

૩૬. ઉપર ગણાવેલ માર્ગદર્શિકાઓ વિષયના સર્વાંગી આવરણરૂપ ન પણ હોય શકે અને સમયગાળા દરમિયાન પ્રાપ્ત થનારા અનુભવના પ્રકાશમાં તેમાં યોગ્ય ઉમેરાઓ/કપાતો દ્વારા પુનર્વિચાર કરવાની જરૂર પડી શકે છે, તે હકીકતથી અમે

અજાણ નથી. આવી કાર્યવાહીનો માર્ગ અમે સર્વોચ્ચ અદાલત દ્વારા, જે સમયે તે જરૂરી બને તે સમયે, વિચારણા માટે ખુલ્લો રાખીએ છીએ.

૩૭. ઉપરોક્ત અવલોકનો અને દિશાનિર્દેશો તેમજ ઘડવામાં આવેલી માર્ગદર્શિકાઓ સાથે, અમે રિટ પિટિશન (સિવિલ) ક્રમાંક ૪૫૪/૨૦૧૫ નો નિકાલ કરીએ છીએ.

*The translation of this judgment has been provided by M/s
Hyperlink E-Solutions Pvt. Ltd.*

=====

અસ્વીકરણ: સ્થાનિક ભાષામાં અનુવાદિત આ ચુકાદા/હુકમનો હેતુ પક્ષકારોને તેમની ભાષામાં જાણકારી ઉપલબ્ધ કરાવવા માત્રનો છે અને તેનો અન્યથા ઉપયોગ થઈ શકશે નહિ. અન્ય તમામ વ્યવહારિક તેમજ સરકારી ઉદ્દેશો માટે મૂળ અંગ્રેજી ચુકાદો/હુકમ જ પ્રમાણિત અને માન્ય રહેશે.

DISCLAIMER: The translated judgement in vernacular language is meant for the restricted use of the litigant to understand it in his/her language and may not be used for any other purpose. For all practical and official purposes, the English version of the judgement shall be authentic and shall hold the field for the purpose of execution and implementation.